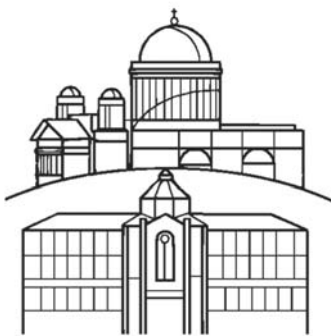

MAGYAR SION

ÚJ FOLYAM

VIII. (L.) ÉVFOLYAM
1. szám

ESZTERGOM – POZSONY (BRATISLAVA)

2014

Magyar Sion

♦♦♦ ÚJ FOLYAM VIII. (L.)
2014/1.

EGYHÁZI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

*„Inter persecutiones mundi et consolationes Dei
Peregrinando procurrit ecclesia.”*

(Szent Ágoston, De civitate Dei I. 18,51)

FŐVÉDNÖK

Erdő Péter bíboros, prímás, érsek

FELELŐS SZERKESZTŐ

Székely János püspök, az Esztergomi Hittudományi Főiskola rektora

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

Kiss-Rigó László szeged-csanádi megyéspüspök

Ladocsi Gáspár ny. püspök

Beke Margit, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottságának elnöke

Czékli Béla, a Főszékesegyházi Könyvtár igazgatója

Esztó Péterné, az Esztergomi Hittudományi Főiskola könyvtárosa

Gaal Endre, az Esztergomi Hittudományi Főiskola tanára

Josef Hal'ko püspök, a Komenský Egyetem (Univerzita Komenského) docente

Hegedűs András, a Prímási Levéltár igazgatója

Herdics György apát, a Remény főszerkesztője

Käfer István, a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola Hungaroszlavakológiai

Kutatócsoportjának vezetője, a Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért

Alapítvány kuratóriumának elnöke

Kontsek Ildikó, a Keresztény Múzeum igazgatója

Németh László, a Szent István Ház igazgatója

Szakál László esperes, a Remény főszerkesztő-helyettese

Szelestei Nagy László, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora

Török Csaba, az Esztergomi Hittudományi Főiskola oktatója

<http://www.szentadalbert.hu/magyarsion>

Megjelenik évente kétszer.

Kiadja a Szent Adalbert Képzési, Lelkiségi és Konferencia Központ

(2500 Esztergom, Szent István tér 10.) megbízásából

a Glória kiadó (Jilemnického 4, 90301 Senec, Szlovákia). IČO 00 678 066

ISSN 1337-2491

EV2491/08

Esztergom – Pozsony (Bratislava)

2014. június

TÖRDELÉS ÉS NYOMDAI MUNKÁK:

mondAt Kft. • www.mondat.hu

♦♦♦ ERDŐ PÉTER

A szuverenitás és az Egyház*

1. AZ URALKODÓI SZUVERENITÁS, A NÉPSZUVERENITÁS ÉS AZ ÁLLAMI SZUVERENITÁS

A szuverenitás mai fogalmának közvetlen történeti előzménye a virágzó középkorban keresendő. Ez az az időszak, amikor a iustinianusi összefoglalásból és kodifikációból ismert római jog magyarázói saját koruk kialakuló dinasztikus, majd nemzeti jellegű államaira alkalmazni kezdték a római császárok jogállásának alapvető elemeit. Megfogalmazták a híres elvet, amely szerint a király császár a maga országában (*rex est imperator in regno suo*).¹ Magát a francia, illetve angol „szuverenitás” kifejezést is csak Jean Bodin (1530-1596) fordítja latinra. Megjelöli az ókori forrásokban szereplő fogalmakat is, amelyeknek az új kifejezés jelentése leginkább megfelel. Ilyen fogalmak a *summum imperium*, a *summa potestas*, és a *maiestas imperii*.² Mindez pedig olyan közhatalmat fejez ki, mely egy államra nézve abszolút és állandó. Ennek a hatalomnak az akkori szóhasználat szerint „birtokosa” van, aki általában maga a fejedelem, illetve az uralkodó, akit az abszolútizmus korában „szuverénnek” is neveznek. Így a szuverenitás ebben a megközelítésben elsődlegesen nem az országokra, hanem az uralkodókra, illetve azokra vonatkozik, akik bennük a legfőbb hatalmat gyakorolják. Ez a hatalom pedig kiterjed a törvényhozásra és a belőle levezethető uralkodói jogokra. Ilyennek tekintették a hadüzenetet és a

---

* Ez az írás az MTA TK Jogtudományi Intézete és a K 108790 számú OTKA-program Államtudományi Kutatócsoportja által szervezett, *Az állam szuverenitása: eszmény és/vagy valóság* című tudományos konferencián (2014. március 21.) elhangzott előadás szerkesztett változata. A szöveg alapját döntő részben a szerző *A szuverenitás és az Egyház* c. írása képezi [Magyar Tudomány (2014) 383–391].

¹ QUARITSCH, H., *Souveränität*, in *Historisches Wörterbuch der Philosophie* IX (Hrsg. J. Ritter – K. Gründer; Basel 1995) 1104; FERRAIOLI, L., *Sovranità*, in *Enciclopedia filosofica* XI (Milano 2006) 10901–10902.

² BODIN, J., *Methodus adfacilem historiarum cognitionem* (Paris 1566) Cap. VI: *Oeuvres philosophiques* (ed. P. Mesnard; Paris 1951) I, 174.

békekötést, az állam legmagasabb tisztségviselőinek kinevezését és leváltását, a bíraskodás feletti hatalmat, az adókiivetést, a felmentés és a kegyelem megadásának jogát, a pénzek súlyának és nemesfém tartalmának meghatározását stb. Az újkor elejének gondolkodói ismertek olyan törvényeket is, amelyeket a szuverén uralkodók nem változtathattak meg. Ilyenek voltak „az isteni és természeti törvények”, valamint a legfőbb alkotmányjogi normák.³ Bodin azt nevezi szuverénnek (pontosabban: abszolút szuverénnek), aki Isten után nem ismer semmi más felsőbbséget maga felett.⁴ Ezzel a kijelentéssel a szerző már figyelmen kívül hagyja a vallásnak a lelki dolgokra vonatkozó küldetését és joghatóságát, melyet mindaddig – és sokan a továbbiakban is – abban az elvben foglaltak össze, hogy a pap lelki dolgokban nagyobb a fejedelelemnél, és megfordítva: a fejedelem világi dolgokban nagyobb a papnál. Ennek az elvnek a részleges vagy teljes elutasítása az abszolutizmus korára jellemző uralkodói mindenhatóság igényébe torkollott, amely a jozefinizmus és általában a regalizmus ideológiájában újra és újra a szent dolgok körüli uralkodói felségjogokat (*iura circa sacra*) kívánta rögzíteni és kiterjeszteni.

Bodin szuverenitásfogalma mind az államon belüli, mind az államok közötti kapcsolatokban függetleníti az uralkodói felségjogokat azoktól a vallási és természetjogi feltételektől, amelyek korábban ennek a hatalomnak a korlátait alkották.

Thomas Hobbes a szuverenitás országon belüli érvényesülése tekintetében a *természet*en alapuló rend és állam helyébe a *polgári* államot állítja. Ugyanakkor a nemzetközi vonatkozású szuverenitásról azt tartja, hogy az az államok között uralkodó természetes viszonyoknak felel meg. Azok alapján hivatott rendezni a konfliktusokat és érdekellentéteket.

Az abszolutizmus korának elmúltával a liberális állam időszakában a *belső* szuverenitás fogalma kiüresedni látszott. Az alkotmányos jogállam eszméje szerint ugyanis a törvényhozói, a bírói és a végrehajtói hatalom egyaránt a jognak van alárendelve, vagyis nem mentes a törvények uralmától, ellentétben azzal, ahogyan a régiek a fejedelem jogállását jellemezték (*princeps*

³ QUARITSCH 1104.

⁴ BODIN, J., *Les six livres de la république* (Paris 1583) I, 8, 124.

⁵ Émile Boutmy szerint Rousseau jobban tette volna, ha a népszuverenitás elvét a természetjog axiómájának nyilvánította volna, melyet nem lehet, de nem is kell bizonyítani.–Vö. BOUTMY, E., *Zur Frage der Volkssouveränität*, in *Volkssouveränität und Staatssouveränität* (Hrsg. H. Kurz; Darmstadt 1970) 49–89, főként 50–51 (első, francia kiadása: 1904).

⁶ Uo. 50.

⁷ Vö. FERRAIOLI 10901.

legibus solutus). Sok alkotmányban fennmaradt a népszuverenitás elve, ám ezt éppenséggel negatív garanciának fogták fel, hiszen ezzel azt fejezték ki, hogy semmilyen egyéb hatalmi szerv nem független mindenki mástól, és hogy a szuverenitás csakis a népre jellemző. Azt azonban, hogy milyen területen, az emberek mely közössége tekintendő népnek, nem sikerült általános és elvi szinten meghatározni.⁵ A definiálási kísérletek az állam fogalma nélkül aligha sikerültek, annak alkalmazása viszont *circulus vitiosus* jelentett: a főhatalom letéteményese és forrása ugyanis eszerint annak a területnek a lakossága volna, mely egyazon főhatalom alá tartozik.⁶

A *külső*, nemzetközi vonatkozású szuverenitás tekintetében ellentétes folyamat ment végbe. Amíg ugyanis országon belül az államok jogrendként jelentek meg, amely a természetes állapotot felülmúlja, illetve attól független, addig a külső viszonylatokban a természetes állapot feltételezése adta a nemzetközi jog alapját.⁷ Belső viszonylatban az állam egyre inkább semmilyen törvényt maga fölött nem ismerő módon értelmezi szuverenitását. Amikor az egyes államok törvényhozó szervei a vallásos és a természetjogi hivatkozásokról is szisztematikusan lemondanak, akkor ez a folyamat meglehetősen ellentmondásossá válik. A liberalizmus korától ugyanis az állam belső szuverenitását elvileg a nép önrendelkezésének gondolatára építették. A valóságban bizonyos választott testületek vagy szervek még az eredeti választói akarattól is függetlennek tekintik magukat,⁸ és pusztán formális többségek alapján rendelkeznek szinte bármiről, esetleg tartalmi realitásoktól is függetlenül. Erre reagálva a jogelmélet egyes mai képviselői – így Francesco D’Agostino – megjegyzik, hogy a legitimitáció a jogrendnek nem olyan tulajdonsága, amelyet valaki kívülről adhat meg neki, hanem belső, lényegi eleme.⁹ Ahhoz azonban, hogy ez így legyen, a jogszabályoknak szükségképpen meg kell felelniük bizonyos belső, tartalmi követelményeknek. Különben csak formailag keltenék a jog látszatát. Ebben az összefüggésben a jog hatékonysága és a jogkövetés problémája messze nem csupán a kényszerítő szankciók alkalmazásának kérdése. Sokkal inkább múlik azon, hogy a jog szabályai mennyire felelnek meg az adott társadalomban az objektív igazságosság követelményének.

⁸ Vö. pl. CAPITANT, R., *Le conflit de la souveraineté parlementaire et de la souveraineté populaire en France depuis la Libération*, in *Revue internationale d’histoire politique et constitutionnelle*, N. S. 4 (1954) 153–169.

⁹ Vö. D’AGOSTINO, F., *Legittimazione e limiti degli ordinamenti giuridici: presupposti per un’analisi giuridico-sistemica*, in FALCHI, G. L. – IACCARINO, A. (edd.), *Legittimazione e limiti degli ordinamenti giuridici. XIV Colloquio Giuridico Internazionale* (Utrumque Ius 31) (Città del Vaticano 2012) 33–40, főként 35 („*nella prospettiva del sapere giuridico, la legittimazione non è una qualità che possa essere riconosciuta o attribuita ad un ordinamento dall’esterno; essa è piuttosto consustanziale con la sua esistenza*”).

A külső szuverenitás fejlődésének csúcspontjaként jelölhető meg az ENSZ Alapokmánya (1945) és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948). Az addig főként kétoldalú egyezményeken nyugvó nemzetközi jog ezzel kezdett valódi jogrenddé szerveződni. Így az államok külső szuverenitása elvesztette abszolút jellegét, hiszen az államoknak is alkalmazkodniuk kell a nemzetközi jog rendjéhez. Sőt, új állam keletkezése esetén a már létező államok ismerik el államként az adott területen közvetlen és teljes fennhatósággal rendelkező vezetés alatt álló új alakulatot. Ez az elismerés egyes szerzők szerint konstitutív, vagyis létesítő erejű, mások szerint deklaratív, vagyis megállapítja a ténylegesen már létező helyzetet.¹⁰

A nemzetközi jogrend két alapértéken nyugszik: a béke szükségességén és az emberi jogok védelmén.¹¹ Éppen ez az az elképzelés, amely az utóbbi években megkérdőjeleződni látszik, hiszen az egypólusú világ realitása feszültségben állhat annak a nagyjából egyenlő felek közti egyensúlyon alapuló nemzetközi jognak a logikájával, amely a korai újkorban jött létre. Ugyancsak új módon vetődik fel napjainkban az emberi jogok fogalmának kérdése. Ennek vizsgálata azonban túlmutat a jelen írás keretein.

2. AZ EGYHÁZ SAJÁTOS SZUVERENITÁSA

Jóval azelőtt, hogy a szuverenitás mai fogalma kialakult volna, szoros kapcsolat létezett a vallások és az egyes népi közösségek között. Az Ószövetségben az Urat gyakran Izrael Istenének nevezik. Egy nép és a saját istene, illetve istenei között ebben a szemléletben különleges kapcsolat áll fenn. Izrael népének a babiloni fogság utáni története önálló államiság nélkül indul. Júdea a Perzsa, majd a Szeleukida Birodalom keretébe tagozódik. Később a Hasmoneusok a királyi címet kezdi használni, az ország azonban idegen gyámság alatt marad. A saját állam csak rövid időre tűnik fel a zsidóság történetének ebben a szakaszában. A nép a megmaradt vallási és kulturális autonómia keretei között papjainak vezetése alatt, szakrális törvények által irányított vallási közösségként

¹⁰ Vö. pl. SERENI, A. P., *Diritto internazionale, II, Organizzazione internazionale, Sezione prima: soggetti a carattere territoriale* (Milano 1958) 354–365.

¹¹ Vö. FERRAIOLI 10901.

¹² Vö. Ezd 7,12–26.

¹³ Vö. NÓTH, M., *Geschichte Israels* (8Berlin 1976) 300, 304; BRIGHT, J., *Izrael története* (2Budapest 1980) 347–378, 382–389.

¹⁴ BRIGHT 378.

jelent meg. A Kr. e. V. század harmadik negyedében, Nehemiás júdeai tartományi kormányzósága idején, illetve – minden bizonnyal ennek vége felé vagy kevéssel utána – Ezdrás működésekor és az azt követő időszakban „Izrael” messze túlterjedt Júdea tartományán. Nemcsak a távoli diaszpórában elszórva, hanem a szomszédos tartományokban is jelentős számban éltek a régi zsidó törzsek leszármazottai, akik továbbra is Izrael közösségéhez és a jeruzsálemi kultuszközösséghez tartoztak. Amikor Ezdrás „bevezette a törvényt”,¹² ez a szakrális törvény nem csupán Júdea tartományára, hanem Izrael egész közösségére vonatkozott.¹³ Ennek a népnek ekkor nem volt önálló államisága, politikailag Perzsiának volt alárendelve, de elismert népközösséget alkotott, amely belső ügyeit a maga Istenének törvényei szerint rendezhette. Ezzel Izrael – mint John Bright megjegyzi – átment a nemzeti létből a törvény szabályozta népközösség, a gyülekezet életébe.¹⁴ Ez a létmód pedig nem csupán a Perzsa Birodalomban egyébként ismeretes népi vagy etnikai autonómia volt, hanem egy ősi gyökerekből táplálkozó, teokratikus rendszer. Ezzel kapcsolatban újra megjelent és megerősödött az ősi felfogás, amely szerint Izrael felett királyként maga Isten áll.¹⁵ A fogság után az ígélet földjére visszatérő népről azt tartották, hogy közeledik Isten királyi uralmának az eszménye felé.¹⁶ A messiási várakozások nem kis részben olyan jövőendő szabadtóra vonatkoztak, aki Dávid leszármazottjaként Izrael eszményi, nagy királya lesz.¹⁷

A messianizmus különböző vonulatai eszmetörténeti háttérként elválaszthatatlanok a kereszténység születésétől. A keresztények mindenesetre megújuló Izraelnek, Isten népének fogták fel a saját közösségüket, egyben elfogadták azt a gondolatot, hogy a nép egyetlen egész, egyetlen személyiséget alkot, és mint ilyen vesz részt a történelmi fejleményekben és az üdvösség történetében. Így az egyes ember a korok változásán túl részesévé válik egész népe sorsának, mégpedig nem csupán evilági értelemben. Izrael azáltal vált Isten népévé, hogy az Úr tulajdonul választotta magának.¹⁸ Az első keresztények Isten eszkatológikus, örök szövetségben megújult népének¹⁹ vallották az Egyházat, ahogyan ezt különleges világossággal tanúsítja az első Péter-levél formulája („választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul kiválasztott nép

¹⁵ Ez 15,18; Szám 23,21; Bír 8,23; 1Sám 8,7; 12,12; 1Kir 22,19; Iz 6,5; 41,21; 43,15; 44,6; Zsolt 47; 93; 96–99.

¹⁶ Neh 12,44–47; lásd BRIGHT 378; vö. ERDŐ P., *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben* (Budapest é.n.) 76, nr. 48.

¹⁷ Iz 7,14; 9,5–6; 11,1–5; Jer 23,5; Mík 5,1; vö. ERDŐ 78, nr. 48.

¹⁸ Vö. Kiv 6,7; 19,5; MTörv 7,6; 14,2; 26,18; DAHL, N. A., *Das Volk Gottes* (Oslo 1941) 2–50; SCHNACKENBURG, R., *Die Kirche im Neuen Testament, ihre Wirklichkeit und theologische Deutung, ihr Wesen und Geheimnis* (Leipzig 1966 = Freiburg Br. 1961) 133.

¹⁹ Vö. Kiv 6,7; 19,5; MTörv 7,6; 14,2; 26,18.

vagytok”²⁰). A néphez tartozás kritériuma a keresztények szerint Isten kiválasztó szeretete.²¹ Az újdonság a keresztény szemléletben az, hogy az Egyházat mint népet Krisztus üdvözítő áldozata teremtette meg. Az Egyház az ő vére árán szerzett nép.²² Az Egyház új szövetségben kapcsolódik Istenhez.²³ Így intézményes alakjában is a szövetség népének tartja magát, ami legalábbis vallási tekintetben az Istentől való közvetlen függést jelenti. A Krisztus korabeli Izrael-eszme hatással van tehát az első idők Egyházának önértelmezésére.²⁴

Ez a meggyőződés a Katolikus Egyházban máig töretlenül él. A II. Vatikáni Zsinat így beszél erről: „Az új Izrael pedig, amely a mostani világban él, keresve a jövő és maradandó hazát,²⁵ a Krisztus Egyháza nevet viseli,²⁶ hiszen Krisztus szerezte meg tulajdon vérére,²⁷ a saját Lelkével töltötte el, és ellátta egy látható és társadalmi jellegű egyesülés eszközeivel.”²⁸ Vagyis a Zsinat látásmódja szerint is az Egyház jogi szervezettségének első fokát, objektív valóság alapját egy olyan intézményes jog jelenti, mely szorosan összekapcsolódik a Krisztus által alapított közösség Isten népe mivoltával, üdvösséget közvetítő küldetésével.²⁹

Ilyen előzmények után érthető, ha a történelem során más és más formában újra és újra megjelenik annak tudata, hogy az Egyház az életviszonyok egy bizonyos részének vonatkozásában önálló vallási népközösség, mely e tekintetben csak Istennek van alárendelve, aki Krisztusban adta meg a kinyilatkoztatás teljességét az emberiségnek. Ebben a felfogásban benne rejlik egyfajta szuverenitás eszméje. Ennek pontosabb kifejtésére akkor került sor, amikor a Római Birodalomban a kereszténység már nemcsak elterjedt, hanem az államot, annak működését is befolyásoló „hivatalos vallás” lett. A Nyugat-Római Birodalom bukása után I. Gelasius pápa (492–496) Anastasius kelet-római császárnak írt levelében leszögezi, hogy a keresztény római világot két szerv, két felsőbbség kormányozza, a pápák szent tekintélye (*auctoritas sacrata pontificum*) és a királyi hatalom (*regalis [imperialis] potestas*).³⁰ Méltán jegyzi meg Walter Ullmann,

²⁰ 1 Pét 2,9; vö. Iz 43,20-21/Sept./; Kiv 19,6.

²¹ Vö. Ef 1,4.

²² Vö. ApCsel 20,28; Zsolt 74,1-2; Iz 43,21/Sept./.

²³ Vö. Lk 22,20; 1Kor 11,25; 2Kor 3,6; Zsid 8,13 stb.

²⁴ Vö. pl. ERDŐ 99, nr. 69-70.

²⁵ Vö. Zsid 13,14.

²⁶ Vö. Mt 16,18.

²⁷ Vö. ApCsel 20,28.

²⁸ II. Vatikáni Zsinat, Const. dogm. *Lumen gentium* 9.

²⁹ Vö. ERDŐ 102, nr. 74.

³⁰ Vö. ULLMANN, W., *Gelasius I (492-496). Das Papsttum an der Wende der Spätantike zum Mittelalter (Päpste und Papsttum 18)* (Stuttgart 1981) 199.

hogy Gelasius pápának ez a kijelentése terminológiai szempontból beleilleszkedik számos korábbi és egykorú dokumentum sorába. A szóhasználat alapján a szentnek nevezett pápai tekintély (*auctoritas*) és az uralkodói hatalom (*potestas*) nem állnak ellentétben, hanem szükségképpen kiegészítik egymást.³¹ Az Egyházi Állam későbbi kialakulása vagy a pápa jogállásának újkori megjelölése (szuverén főpap, *Sovrano Pontefice*), ezt a teológiai alapot nem módosította.

A középkor keresztény társadalmában az Egyház és az állami hatalom kapcsolatára nézve új hangsúlyok is jelentkeztek, amelyek teológiailag ugyan beleilleszkedtek az előzmények sorába, konkrét politikai következményeikben azonban már az állami hatalom gyakorlására is közvetlen hatásuk volt. A *res publica christiana* vezetésében mintha ebben az időben a lelki tekintély a világi hatalom konkrét működését is irányítani kezdte volna. Mindennek alapja a vallás és a társadalom sajátos és szerves egysége volt. A világi hatalom vallási legitimitációjára tekintettel kísérlet történt arra, hogy a vallási tekintély ne csupán kiegészítője, hanem a gyakorlati működésben is felettes szerve legyen a fejedelmi hatalomnak.³² Ennek hivatkozási alapja a bűn szempontjából (*ratione peccati*) fennálló egyházi illetékesség volt.

A gondolat legmarkánsabb megfogalmazásai III. Ince pápa (1198–1216) korából valók. Külön említésre méltó ennek a pápának a német-római császár megválasztásával kapcsolatban kiadott dokumentuma, mely a választófejedelmek jogát elismeri a császár megválasztására, de a jelölt (pl. hitbéli) alkalmasságának megítélését és így a pápa által el nem ismert személynek tett hűségeskü megengedett és kötelező voltának elbírálását a saját feladatának tekinti.³³ A *ratione peccati* fennálló egyházi bírói illetékesség talán legvilágosabb kifejtése III. Ince pápának a franciaországi főpapokhoz írt egyik levelében olvasható. Az erőteljes megfogalmazás mögött teológiai érvelés rejlik. Kijelenti, hogy hűbéri kérdésekről nem kíván ítélni, viszont döntenie kell a bűnről, melynek megítélése kétségtávolan rá tartozik.³⁴ Erre nem emberi rendelkezés

³¹ ULLMANN 200.

³² Ilyen értelemben ld. pl. WATT, J. A., *The Theory of the papal Monarchy in the Thirteenth Century* (London 1965).

³³ X 1.6.34 (a. 1202; Potthast 1653 = POTTHAST, A., *Regesta Pontificum Romanorum inde ab a. 1198 ad a. 1304*, I-II, Berlin 1873-1875, nr. 1653): ed. FRIEDBERG, Ae., *Corpus Iuris Canonici* (Lipsiae 1879-1881) II, col. 81: „*Utrum vero dictum iuramentum sit licitum vel illicitum, et ideo servandum an non servandum, nemo sanae mentis ignorat ad nostrum iudicium pertinere*”.

³⁴ X 2.1.13 (vö. Potthast 2181): ed. FRIEDBERG II, col. 243: „*Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium, ...sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus et debemus*”.

alapján, hanem Istentől kapott hatalmat, hiszen feladatához tartozik bármely keresztényt bármilyen halálos bűn miatt megfeddeni, sőt ha az illető megveti a helyreigazítást, akár egyházi szankcióval kényszeríteni.³⁵ Ennek az állításnak a megalapozására a pápa kifejezetten hivatkozik az evangéliumra.³⁶ A problémát III. Ince korában az okozta, hogy – tekintettel a *res publica christiana* vallási és politikai vonatkozásainak egységére – az egyházi közösségből való kizárás súlyos evilági következményekkel is járt. Az ilyen büntetéssel sújtott cselekmények körének meghatározása és a büntetés jogi hatásainak akkori terjedelme azonban teológiailag nem feltétlenül volt szükségszerű. Figyelemre méltó, hogy a világi hatalom sajátos és független működési körének létét III. Ince pápa még a fent idézett rendelkezéseiben is elismeri.

Ez a helyzet azonban a nemzetállamok megerősödésével már a XIV. század elején alapvetően megváltozott. Az újkor folyamán pedig éppen a világi hatalom oldaláról kísérelték meg a keresztény Nyugat vezetésének monopolizálását. A felvilágosodás korának állami mindenhatósága az egyházi életnek sokszor olyan részleteit is szabályozni kívánta, amelyek semmilyen komoly állami érdeket nem érintettek. Még maga Nagy Frigyes porosz király is élcelődött II. József egyházügyi rendelkezéseinek apró zaklatásain, amelyek az oltár berendezését sekrestyés módjára kívánták meghatározni.³⁷ II. József kritikájaként jegyzi meg, hogy a természetjogi gondolkodás alapján az Egyház ügyeiben is korlátlanul rendelkezni akaró uralkodó végül is lehetetlenségre vállalkozott. Amikor a generális szemináriumokat megalapította a katolikus papnövendékek számára, azt írta Herzan bíborosnak: olyan papokat akar neveltetni, akik „Rómától megszabadulva egyedül a hazának vannak alárendelve”.³⁸ Csakhogy II. József olyasmire törekedett, ami elvileg is elhibázott volt. Mint Geffcken megállapítja: a Katolikus Egyházat egy országban le lehet fokozni pusztán megtűrt magántárasággá, el lehet űzni, de nem lehet állami eszközökkel megreformálni, nem lehet állami részről megmondani, „milyenné kell a Katolikus Egyháznak válnia, anélkül hogy megszűnne önmaga lenni”.³⁹

³⁵ X 2.1.13: ed. FRIEDBERG II, col. 243: „*Quum enim non humanae constitutioni, sed divinae legi potius imitatur; quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo: nullus, qui sit sanae mentis, ignorat, quin ad officium nostrum spectet de quocumque mortali peccato corripere quemlibet Christianum, et si correctionem contempserit, ipsum per distractionem ecclesiasticam coercere*”.

³⁶ Mt 18,15.

³⁷ GEFFCKEN, H., *Staat und Kirche in ihrem Verhältnis geschichtlich entwickelt* (Osnabrück 1965, az 1875-ös kiadás reprodukciója) 331.

³⁸ Uo. 329.

³⁹ Uo.

A fejedelmi abszolútizmusnak és a felvilágosodás egyes irányzatainak támadásai már nem csupán bizonyos középkori igényeket érintettek. Nem is elsősorban a Pápai Állam léteire vonatkoztak, hanem az Egyház belső működési szabadságát érintették. Ez pedig – bár más fogalmakban kifejezve – ősi és szerves teológiai hagyomány része. Amikor tehát az abszolútizmus és a felvilágosodás igyekezett az Egyházat teljesen alárendelni az államnak, és kísérletet tett az Egyház feloldására az államban, a XVIII. század közepén kialakult az első önálló és rendszeres teológiai reflexió az Egyházra mint jogilag rendezett szervezetre, mégpedig egy önálló tudományág, az egyházi közjog formájában.⁴⁰ Amikor Johannes Limneus a Német-Római Birodalom közjogáról szóló művét⁴¹ kiadta, a kánonjogászok előtt felmerült annak reális veszélye, hogy az egyházjogot a maga egészében be akarják sorolni az állami közjog körébe, és arra is a természetjogi módszert kívánják alkalmazni. Ez teljességgel összeegyeztethetetlen lett volna a krisztusi kinyilatkoztatásba vetett hittel. Erre a helyzetre válaszolt Georg Christoph Neller (†1783) az egyházi közjogról írt első igazi traktátus⁴² kiadásával. A szerző azonban magát az Egyházat túlságosan is a Német-Római Birodalom hasonlóságára fogta fel. A XIX. századi római iskola ezt a kezdeményezést fejleszti tovább, amikor az Egyházról mint tökéletes társaságról (*societas perfecta*) beszél. Természetesen nem azt érti rajta, hogy az Egyház evilági arca hibátlan volna, hanem hogy a „társaság” legmagasabb szintű fogalmának nemcsak a szuverén állam, hanem teológiai mivolta miatt szükségképpen az Egyház is megfelel. Ezt képviseli a téma két nagy klasszikusa Camillo Tarquini (†1874)⁴³ és Felice Cavagnis (†1906).⁴⁴ Ennek az irányzatnak a teológiai mélységét elsősorban nem azon mérhetjük le, hogy megalapozza az Egyház szuverenitását és nemzetközi jogalanyiságát, hanem azokon a sajátos ekkleziológiai megállapításokon, amelyek később a II. Vatikáni Zsinat tanításában is hangsúlyt kapnak. Az újabb kutatások szerint az I. Vatikáni Zsinaton az Egyházon belüli pápai primátusról és tévedhetetlenségről szóló megállapítások azoknak a vitáknak a háttéréből emelkednek ki, amelyek az Egyház

⁴⁰ DE LA HERA, A. – MUNIER, C., *Le droit public ecclésiastique à travers ces définitions*, in *Revue de droit canonique* 14 (1964) 32-63; CORRALL, C., *Diritto pubblico ecclesiastico (Ius publicum ecclesiasticum)*, in *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico* (dir. C. Corral – V. De Paulis – G. Ghirlanda; Cinisello Balsamo 1993) 413-417.

⁴¹ LIMNEUS, J., *Ius publicum imperii romani-germanici quo tractatur de principiis iuris publici* (Argentorati 1699).

⁴² NELLER, G. C., *Principia iuris publici ecclesiastici catholicorum ad statum Germaniae accomodata* (Francoforti 1746).

⁴³ TARQUINI, C., *Institutiones iuris publici ecclesiastici* (Romae 1860).

⁴⁴ CAVAGNIS, F., *Institutiones iuris publici ecclesiastici* (Romae 1882–1883).

vagy az Apostoli Szentszék szuverenitásigényét kísérelték meg pontosítani, ill. alátámasztani a pápai állam létét fenyegető veszéllyel szemben. Ahogyan egyes kortársak megjegyezték, a Gondviselés megvárta a pápa primátusának és tévedhetetlenségének meghatározását és kifejtését, és azután engedte meg, hogy evilági uralmának kicsiny és ingatag zsámolyát kihúzzák a lába alól.⁴⁵ Amint Hermann Joseph Pottmeyer hangsúlyozza: „Azoknak az állami egyházi jogi korlátozásoknak az elhárítására, amelyek akár a hitbéli tanítás ellenőrzését is magukba foglalhatták, az Egyháznak szuverenitási igényével lelki természetű tekintélyre kellett igényt támasztania, mely (ebben a tekintetben) az államot felülmúlja.”⁴⁶ A tökéletes társaság⁴⁷ elméletének virágzása arra az időszakra esik, amikor az itáliai egység kialakulása nyomán megszűnik a Pápai Állam, ám az Apostoli Szentszék továbbra is szuverén nemzetközi jogalanyként működik, diplomáciai kapcsolatokat tart fenn, sőt újakat létesít a föld számos országával. Ennek az időszaknak jelentős egyénisége Mariano Rampolla del Tindaro bíboros államtitkár (†1913). Az ő munkatársa volt Pietro Gasparri, aki az Egyház saját jogának kodifikációjában éppúgy jelentős szerepet töltött be, mint az 1929-es Lateráni Egyezmény megkötésében. Ez utóbbi egyezményben Olaszország a saját területtel rendelkező Vatikáni Államot úgy ismeri el, hogy „elismeri az Apostoli Szentszék szuverenitását a Vatikánvárosi Állam fölött”.⁴⁸ Ezért sokak szerint a Vatikán Állam vazallus jellegű viszonyban van a Szentszékkel, hiszen a legfelsőbb szuverenitás alanya a területen nem ennek az államnak valamelyik szerve. Korunkban, amikor például az Európai Unióhoz csatlakozó államok olyan jogosítványokat adnak át az Uniónak, amelyek sokak szerint a szuverenitás körébe tartoznak, egy ilyen megoldás nem is tűnik teljesen egyedülállónak.

A tökéletes társaság fogalmát a XX. századi szakirodalomban felváltotta az elsődleges jogrend (*ordinamento giuridico primario*) kategóriája, melyet főleg a Santi Romano⁴⁹ által kidolgozott értelemben szokás használni. Eszerint elsődleges jogrend az, amely létét és működőképességét nem más jogrendektől kapja, nem más jogrendek legitimálják, hanem saját maga rendelkezik független működésének eszközeivel.

⁴⁵ Vö. GATZHAMMER, S., *Der Souveränitätsanspruch des Apostolischen Stuhles in päpstlichen Lehraussagen und in der Kanonistik von 1846 bis 1978* (Adnotationes in Ius Canonicum 21) (Frankfurt am Main 2001) 48–49.

⁴⁶ POTTMEYER, H. J., *Unfehlbarkeit und Souveränität. Die päpstliche Unfehlbarkeit im System der ultramontanen Ekklesiologie des 19. Jahrhunderts* (Tübinger Theologische Studien 5) (Mainz 1975) 397–398; vö. GATZHAMMER 50.

⁴⁷ Ennek fogalmi leírásához közvetlenül a II. Vatikáni Zsinat előtt lásd pl.: OTTAVIANI, A., *Institutiones iuris publici ecclesiastici I* (Città del Vaticano 1957) 53–64.

3. ÖSSZEGZÉS

A Katolikus Egyház azért tud harmonikusan működni a különböző államok területén, mert jogrendje az életviszonyoknak bizonyos körét szabályozza, nevezetesen a krisztushívőknek (az egyháztagnak) az Egyház sajátos céljával kapcsolatos tevékenységét, valamint magának az Egyháznak a szervezetét és a működését.⁵⁰

A kinyilatkoztatásra épülő vallások, így az iszlám, a zsidóság és a kereszténység belső logikájában szükségszerű, hogy legyenek olyan alapelvek vagy adottságok, amelyek közvetlenül isteni eredetűek, az isteni önközlésből ismerjük őket. Azt azonban, hogy az evilági államéletnek önálló szférája van, éppen a kereszténység ismerte el és ismerte fel. Erre említettünk klasszikus példát az V. századból, Gelasius pápa híres levelét. A világi szféra önállóságának tudata az Egyházban még akkor is megmaradt, amikor a pápaság a középkorban a hitbeli és erkölcsi kompetenciára hivatkozva komoly politikai következményekkel járó döntéseket hozott, befolyásolva ezzel az államok életét. A teológiai gondolkodás fejlődése és folyamatossága értelmében ma bizvást állítható, hogy bár az erkölcs hatálya alól semmilyen emberi cselekedet nem mentes, tehát az állam önállósága és belső szuverenitása nem jelenti, hogy a politikusokat és a tisztségviselőket semmilyen erkölcs ne kötelezné, ám ez a kötelezettség – vagy akár ennek egyházi hirdetése – megmarad az erkölcsi tanítás és a személyes meggyőződés szintjén, így az Egyház erkölcsi tanítása közvetlenül nem jár hatásokkal a civil jogéletben.

Ezek szerint – bár korunkban az államok külső és belső szuverenitásának hagyományos tanát sok tény gyengíti – a teológia és a katolikus egyházjog oldaláról az állam közhatalmi értelemben vett külső és belső szuverenitása teljességgel elismert. Az objektív valóság és az abból fakadó erkölcsi követelmények léte nem gátja, hanem alapja ennek a szuverenitásnak.

⁴⁸ *Trattato fra La Santa Sede e l'Italia*, 1929. február 11., Art. 2-3: *Acta Apostolicae Sedis* 21 (1929) 209-221; itt: 210 („Art. 2. L'Italia riconosce la sovranità della Santa Sede nel campo internazionale come attributo inerente alla sua natura, in conformità alla sua tradizione ed alle esigenze della sua missione nel mondo.

Art. 3. L'Italia riconosce alla Santa Sede la piena proprietà e la esclusiva ed assoluta potestà e giurisdizione sovrana sul Vaticano”).

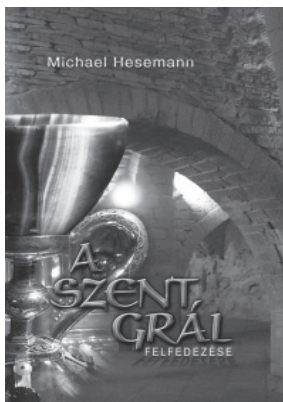
⁴⁹ ROMANO, S., *L'ordinamento giuridico* (Firenze 1946, uny. 1967) 137-145; §§ 33-34.

⁵⁰ Vö. ERDŐ P., *Egyházjog* (Budapest 2005) 51, nr. 11.

Michael Hesemann

A Szent Grál felfedezése

A keresztényeket évszázadok óta foglalkoztatja a kérdés, hogy vajon ránk maradt-e a Szent Grál, vagyis az a kehely, amelyben Jézus az utolsó vacsorán vérévé változtatta a bort? A szerző egy kétezer esztendő átívelő történelmi utazásra hív bennünket. Szigorú, tudományos kritériumok szerint megvizsgálja a ránk maradt dokumentumokat, mígnem eljut a spanyolországi Valenciába, melynek katedrálisában több mint fél évezrede őriznek egy 7 cm magas, 9,5 cm átmérőjű, finoman csiszolt achátköböl készült kelyhet, melyet aranyba foglalt az utókor.

336 oldal, színes képmelléklettel, kemény táblás, Ára: 2980 Ft

Torquato Tasso

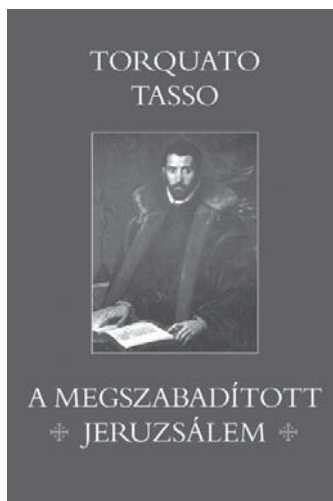
A megszabadított Jeruzsálem

A világirodalom első keresztény eposzának cselekménye a kereszties háborúk korában játszódik, amikor az egész keresztény világ összefog, hogy a Szent Sírt visszaszerezzék a muzulmánoktól.

A remekmű Hárs Ernő fordításában kerül az olvasó kezébe, mely a szerzőhöz méltó, magas költőiségű, formájában és szellemiségében egyaránt hű az eredeti alkotáshoz.

(Prof. Király Erzsébet tanulmányával és jegyzeteivel.)

540 oldal, védőborítóval, 3800 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda, 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu

♦♦♦ KUMINETZ GÉZA

Szenvedés és aszkézis a keresztény ember életében

Pasztorálpszichológiai és lelkiiségteológiai megfontolások

1. BEVEZETÉS

Az emberi szenvedés vagy a küzdelem, úgy tűnik, végigkíséri nemcsak az egyes ember életét, hanem az emberi történelmet is, hiszen igen sok és sokféle fájdalmat okozunk és okozunk mind magunknak, mind egymásnak.¹

Az életünk során sokszor és sokféleképp látogathat meg minket ez a gyöttrő érzés, illetve állapot; ezért újra és újra megkondítja bennünk az életünk nagy kérdéseit, melyekre a szenvedés révén választ kaphatunk, s az adott válasz életünknek új értelmet ad. Egészen addig éljük meg a szenvedés meddőségét, helyesebben elégtelenségét, amíg fel nem fedezzük Krisztusban azt, hogy Ő hogyan állt hozzá ehhez az emberlétet kínzó érzéshez, állapothoz. Ha tanítványául szegődünk, megtanuljuk a szenvedésben rejlő zsákutcák kikerülését, legyőzzük mindazt a visszahúzó erőt, ami a szenvedésben csábít, illetve megkísért minket, s magát a szenvedést is bekapcsoljuk küldetésünk teljesítésébe.

Hogy mindezt belássuk, ebben a tanulmányban bemutatjuk vázlatosan mindazt, ami fájdalommal, szenvedéssel töltheti el az embert, majd a szenvedéssel szembeni alapvető állásfoglalásokat tisztázzuk, melyek amolyan *optio fundamentalis*ként valamiféle megváltást hirdetnek, hiszen amíg valaki az adott állásfoglalást kívánatosnak tartja, addig hisz benne, remél tőle valamit, röviden ragaszkodik hozzá, tehát szereti.

¹ Az emberi szenvedés négyötödét az okozza, hogy az emberek ártnak egymásnak. A „kínpadot, a korbácsot, a börtönt, a rabszolgaságot, a fegyvereket, ... az ember hozta létre – nem az Isten; a szegénységet és a többletmunkát az emberi fősvénység vagy ostobaság okozta, nem pedig a természet fukarsága.” Vö. LEWIS, C. S., *A fájdalom* (Budapest 2008) 111.

Ugyanakkor az életünk minden új szenvedése lehetőség arra, hogy felülvizsgáljuk korábbi állásfoglalásunkat, s igazabbat találjunk, eljutva az igazi világnézetre és a belőle táplálkozó életérzésre. Mai szóval azt kellene mondanunk, hogy mind érettebb spiritualitással, vagyis mind teljesebb személyiségünket szervező erővel rendelkezünk.

A szenvedés különösen is rokon az aszkézissel, a lelkiéleteológiai irodalom sokat tárgyalt fogalmával. Aszkézis, vagyis a kellő önfegyelemre jutás nélkül nem tudunk megküzdeni vele.

2. A SZENVEDÉS FOGALMA ÉS KÜLÖNBÖZŐ FORMÁI, HATÁSAI, ILLETVE OKAI

2.1. *A fájdalom és a szenvedés fogalma általában*

A szenvedés az ellentétének látszó boldogság fogalmával együtt igen sokarcú jelenség. Alapjelentése nagy vonalakban az alábbi: huzamosabb ideig tartó kínzó testi vagy lelki fájdalom érzése és viselése; ám nem szükségképp passzív elviselést jelent, hanem a fájdalom és gyötrelmes állapot tudatos és tartós vállalását is. A fájdalmat kitűnően írja le Adolf Heimler. Szerinte a fájdalom „a veszély jele: a test területén kiáltás az energia utánpótlásáért; az én szintjén az egyed kiáltása a fennmaradásért és elfogadtatásért; a gondolkodás és a hit területén a személy segélykiáltása a megértésért, illetve a megváltásért. A testi fájdalom a test jólétét fenyegető veszedelmet – feszültségeket, energiatöbbletet vagy hiányt – jelzi. Az én fájdalma a tapasztalati én veszélyeztetettsége önmaga elvesztése vagy az el nem fogadás miatt (Az én-fájdalom kifejezései többek között az önlekiacsinylés, dühérzet, szomorúság, közlési és érintkezési zavarok, visszahúzóds és önmagunk túlértékelése). Az értelem fájdalma a fizikai lét veszélyeztetettsége a sors mint relatív és a halál mint abszolút veszély miatt; az erkölcsi lét veszélyeztetettsége a bűn mint relatív és a kár-

² Vö. HEIMLER, A., *Fájdalom*, in SCHÜTZ, CH. (szerk.), *A keresztény szellemiség lexikona* (Budapest 1993) 91.

³ Vö. HORVÁTH-SZABÓ K., *Vallás és emberi magatartás* (Piliscsaba 2007) 121–122.

⁴ Vö. LEWIS 116 és 120.

⁵ Vö. HORVÁTH-SZABÓ 130.

⁶ Vö. uo. 122–128. A fájdalomra, annak nagysága és fajtája arányában, igen különbözőképp reagálhatunk. Találóak Adolf Heimler észrevételei. Szerinte a tapasztalt fájdalomra az alábbi válaszreakciókat adhatjuk: megmerevedés, mély hallgatásba vonulás, a tények tagadása vagy tudomásul nem

hozat mint abszolút veszély miatt; a lelki élet veszélyeztetettsége az értelmi üresség mint relatív és az értelmetlenség mint abszolút veszély miatt. Az értelmi fájdalom kifejezése az egzisztenciális és neurotikus szorongás, bánkódás a kapcsolat elvesztése miatt. Legyőzésére a hit vagy a léthez való bátorság képes. A hit fájdalma magának a hitnek vagy a bennünk és körülöttünk lévő istenországnak a veszélyeztetettsége az Istentől való bűnös elfordulás vagy elszakadás által. E fájdalom legyőzésének módja a kereszt, a bánat, a megtérés szándéka és a törődés az Isten országával.”²²

Akár fizikai, akár lelki jellegű is a fájdalom vagy a szenvedés, a korlátozottságunk, a gyengeségünk, a bizonytalan jövő tapasztalatát adja nekünk.³ A fájdalom ugyanakkor „makacsul ragaszkodik ahhoz, hogy észrevegyék. ... A fájdalom első és legdurvább hatása az, hogy megrendíti azt az illúziót, hogy minden rendben van. Megingatja azt az illúziót is, hogy amit birtokolunk – akár jót vagy rosszat –, az a sajátunk és hogy az kielégít minket. Isten ugyanis elveszi tőlünk a hamis boldogság lehetséges forrásait.”²⁴ A szenvedés rákényszerít bennünket, hogy foglalkozzunk vele, figyelmünket a szenvedés okaira, céljaira és lehetséges következményeire irányítja. Ily módon rákényszerít bennünket, hogy a szenvedésben rejlő ellentmondásokkal foglalkozzunk. A megértés, a belátás nem csak értelmi aktus, hanem érzelmekkel áthatott, a személyiség egészét érintő folyamat. A pusztán értelmi belátás önmagában ritkán hoz létre személyiség- és viselkedésváltozást. A változás az érzelmekkel áthatott megértés következménye.⁵ Ám a válaszuk, még ha személyes lesz is, tartalmazhat tévedést, ami újabb szenvedések forrása lehet.

A megtapasztalt szenvedésnek vannak tehát negatív és pozitív hatásai.⁶ Három negatív hatása lehet: a) *Mások bántására sarkallhat*: az agresszió egyik nagy forrása az elviselhetetlen és értelmetlennek gondolt szenvedés, a megtapasztalt igazságtalanság és megalázottság. b) *A fejlődés akadályozója*: a szenvedésben tehetetlenül vergődő (kudarok, megszegyenítő nevelői bánásmód, bántalmazás, szülők elvesztése, váratlan traumák), a szenvedésekért másokat okoló, a szenvedése feloldását csak másoktól váró ember megrekedhet

---

vétele, túlzott önfigyelés vagy pánik, illetve kétségbeesés, ingerültség és elkeseredés, a környezettől túl sokat követelés, sírás, szomorkodás, szorongás; a külső tevékenységbe menekülés, még több, erőltetett önellenőrzés; bosszankodás, vádaskodás, dühkitörés, színészkedő túlzás és dramatizálás, járulékos pszichoszomatikus zavar, közvetlen fájdalomcsillapítás, kábítószer és gyógyszer-visszaélés. Ezek spontán reakciók, amelyek alapja általában a tehetetlenség többé-kevésbé regresszív határ- és korlát-élménye, ami „lappangó élmény- és magatartáskészségként összefügg korábbi életünkkel és társadalmi helyzetünkkel, és megfelelő aktuális inger hatására megnyilvánul!”. Vö. HEIMLER 92.

személyisége fejlődésében. c) *Akár az átélt, akár az ártatlan emberek, gyermekek szenvedésének látványa, ismerete eltávolíthat Istentől.*

A szenvedésnek nyolc pozitív hatását ismerjük: a) *A szenvedés fejlesztő erő:* a szenvedés hozzátartozik az emberi élet kibontakozásához. A nagy szenvedések gyötrelmes határhelyzetek, melyek alkalmat adnak a problémával való megküzdésre, s ezért érlelik a személyiséget. Ide tartoznak az életkori változással járó krízisek is. b) *A szenvedés önismeretre nevel,* hiszen óhatatlanul keressük szenvedésünk okát, s rátalálhatunk a hiányosságainkra, nem jól megválasztott élettervünkre, hamis motivációinkra, illetve erőforrásainkra is. c) *A szenvedés változásra ösztönöz,* mivel a szenvedő ember óhatatlanul rákényszerül, hogy tetteit, kapcsolatait, szándékait mérlegelje, megítélje. Így a szenvedés kirostálja az értéktelent, átalakítja életérzésünket, a világra, Istenre, önmagunkra vonatkozó képünket. Magát a szenvedést is ajándékként kezdjük látni, mivel ráébresztett tévedésünkre, helytelen életfelfogásunkra. d) *A szenvedés miközben korlátoz, tágítja a horizontunkat:* súlyos betegségek, maradandó károsodást okozó balesetek ágyhoz, tolószékhez köthetnek bennünket, de előjönnek addig rejtett tehetségek, figyelembe nem vett célok, lehetőségek. e) *A szenvedés Istenhez vezethet:* A határhelyzetek (szenvedés, trauma, veszteség, halálközelség) kérdéseket érlelnek meg bennünk: Van-e örök élet? Van-e értelme annak, ami történt velünk? Mi történik a halálban és utána?⁷ Az iménti kérdésekre adott személyes válaszaink alakítják a kérdésben feltett valósághoz való viszonyunkat. Így pl. az az ember aki a halált csupán az élet befejezésének tekinti, nagyobb valószínűséggel alakít ki hedonista, a pillanatnyi élvezetet, sikerességet biztosító életvitelt. Ellenben az örök életben remélő emberben a szenvedés büntudatot, bűnbánatot, megtérést indíthat el. Az Istenhez való eljutás az élet új értelmét, támaszt is jelenthet. f) *A szenvedés a másik emberhez vezethet:* A szenvedés megváltoztathatja embertársainkhoz fűződő kapcsolatunkat, főleg az olyan emberek vonatkozásában, akikkel nem volt felhőtlen a viszonyunk. Ezért a szenvedés a bocsánatkérés, a megbocsátás és a kiengesztelődés idejévé válik. g) *A szenvedés alkotóerő, vagyis kreativitási tényező:* az átélt kín inspirációt adhat az alkotáshoz. h) *A szenvedés gyógyító erő* is lehet. Tudjuk, hogy sok terápia is nagy fájdalommal, szenvedéssel jár. Minden szenvedés kérlelhetetlenül arra készíttet tehát bennünket, hogy szembe-

⁷ Az ember azért lázad a halál ellen, mert „magában hordja az örökkévalóság magvát, amely nem vezethető vissza a pusztá anyagra. A technika összes próbálkozásai, bármilyen hasznosak is, nem képesek csillapítani szorongását. Az élet meghosszabbítása ugyanis nem elégítheti ki a továbbélésnek azt a vágyát, amely kitéphetetlenül gyökerezik az ember szívében.” Vö. Részlet a *Gaudium et spes* lelkipásztori rendelkezéséből, in *Az imaórák liturgiája. III* (Budapest 1992) 114.

sítsen önmagunkkal, a valós lehetőségeinkkel. Végeredményben a szenvedés, ha rosszul reagálunk, torzítja személyiségünket, ám ha kellően fogadjuk, úgy érettebb életszemlélettel vagy – a mai szóhasználat szerint – integratív gondolkodási készséggel ajándékoz meg minket.

2.2. A fájdalom és szenvedés forrásai

Szenvedésünk okai négy csoportra oszthatók: 1) önmagunk (nem vagyunk azok, akiknek hisszük magunkat, nem vagyunk azok, akiknek lennünk kellene); 2) embertársaink; 3) a fizikai fájdalom, melyet betegség, baleset okoz; és 4) a bálványok, vagyis az Istenről alkotott torz fogalmaink, melyek óhatatlanul hatnak ránk.

A személyiség fejlődésével járó krízisek is szenvedés forrásai: itt a küzdelem oka főleg a különböző identitásaink kivívása, illetve a számunkra megfelelő életterv kialakítása és az ahhoz való hűség, vagy épp bátor megváltoztatása a feladat.⁸ Személyi érettség, önazonosság tehát nincs helyes erkölcsi ítélőképeség nélkül. Az erkölcsi ítéletről pedig azt kell tudnunk, hogy annak kialakítása megköveteli az egész embert, annak minden képességével, így „jellemével, beállítottságaival, tudatalatti determinánsaival, érzelmeivel, valamint racionális döntésekre irányuló képességeivel. Ez az egész ember szubjektív síkon az önazonosság élményében jelenik meg. ... Mármint, ha az erkölcsi ítélet latba veti az egész embert, akkor, ha valakinek nincs önazonossága, logikus, hogy nem lesz képes a felelős, azaz következményeket is öntudatosan vállaló erkölcsi döntésre. Vagy visszajára fordítva ezt a meglátást: minden erkölcsi ítélet-helyzet feltárja az egyén hiányos önazonosságát.”⁹ Az erkölcsi döntési szituációban az ilyen egyén megéli egzisztenciális hiányosságát, vagyis azt, hogy nem az, akinek lennie kellene. Ez a tudat pedig negatív érzelmeket ébreszt, nevezhetjük ezt egzisztenciális büntudatnak, s körülötte a negatív érzelmi állapot a depresszió. Amint látjuk, a depresszió csak tünete a bajnak, a kisiklott életút segélykiáltása. Három fő egzisztenciális vakvágánya van az emberi életnek: a) Menekülés az egzisztenciális szorongástól: ez az elhárított életfeladat vakvágánya. Ha az ember elhárítja magától az egzisztenciális szorongást, személyi kibontakozása megreked, mert elhárítja

⁸ Vö. BENKÓ A. – SZENTMÁRTONI M., *Testvéreink szolgálatában. A pasztorálpszichológiáról mindenkinek* (Budapest 2002) 109–112.

⁹ Vö. SZENTMÁRTONI M., *Vakvágányok és távlatok a személyiség kialakításában*, in *Katolikus Szemle* 33 (1981) 127–128.

magától az életet mint feladatot. b) Menekülés a szabadságtól: ez a determinizmus vakvágánya. Az ember fél felvállalni a szabadsággal járó kockázatot, ezért mindenféle determinizmusba menekül, azaz kondicionálja, függővé teszi döntéseit, csak hogy ne kelljen vállalnia a szabadsággal járó felelősséget. Ám ezzel lemond emberi mivoltának legkiválóbb képességéről. c) Menekülés a transzcendenciától: ez a céltalan élet vakvágánya. Ha az ilyen ember elveszíti külső társadalmi támaszát vagy biológiai jó-létét, önazonossága alapok nélkül marad és személyiségét káosz fenyegeti, a végső széthullás. Jön a kábítószer, a nihilista életfelfogás, az ámokfutás és az öngyilkosság.¹⁰ Ezek az elrontott életek nagy szenvedést (és veszélyt) jelentenek nemcsak az érintetteknek, de a környezetnek, immár a globális környezetnek is.

A szenvedélyek rabsága szintén nagy szenvedést jelent, miként minden bálvány rabszolgasorsba taszítja az óvatlan vagy a veszélyt vakmerően kereső embert.

A betegség, az öregség, illetve a halál tudatosulása szintén szenvedés forrása: ez a pusztulás fájdalomának átélése, az emberi tudat új minősége.¹¹ Az élőlények ugyanis fájdalmat okoznak születésükkel, az életükkel és végül a halálukkal is.¹²

A bűnösségünk megtapasztalása is szenvedés forrása, mivel rádöbbsent felelősségünkre; s ezt a terhet nem háríthatjuk át sem az emberi természet belső szükségyszerűségeire (közvetve így a Teremtőre), sem a társadalom kollektívájára, sem ártatlan embertársunkra (bűnbak állítása). Illúzió ugyanis azt hinni, hogy az idő múlása megszünteti a bűnt.¹³ Ennek a szenvedésnek a gyümölcse: rájövünk engedetlenségünkre, bűnbánat és bocsánatkérés, illetve a javulás, a jóvátétel szándéka ébred és érik meg bennünk.

A szenvedés minősített formája a sorstalanság, vagyis annak a tudata, hogy nem tudok abból a helyzetből kilábalni, melybe más emberek löktek, egyébként képes lennék az alkotó munkára. Ez a kilátástalan és minden tápláló gyökerétől megfosztott sors mindent gyűlölvé és mindenre támadóvá teszi az embert, mert azt hiszi, hogy minden, ami körülveszi, oka az ő változtathatatlan szenvedésének. A pauperizmus az embert önmagából kifordulttá teszi, személyiségét megromtja. Látható ebből, hogy az ilyen tömeget nem nehéz lázítani, minden rend eltörlésére uszítani. Ilyen volt a sorsa a múlt századokban a proletariátusnak.¹⁴

¹⁰ Vö. SZENTMÁRTONI 1981, 130-134.

¹¹ Vö. RIEMANN, F., *Az öregedés művészete* (Budapest 1987).

¹² Vö. LEWIS 12.

¹³ Vö. uo. 74 és 81.

Szenvedés forrása az igaz, vagyis ártatlan ember sorsa, azé az emberé, aki emberségét birtokba vette és meg akarja tartani, hiszen nemcsak önmagát kell legyőznie, hanem viselnie kell a környezet bántalmazását is, melyet éppen az igaz volt irritál. Krisztus bárányként (nem birkaként) küldi övét a világba, a kígyó okosságával, a galamb szelídségével. Az igazságért üldözés vár Krisztus fiaira, valamint a világ gyűlölete; azé a világé, mely nem szereti a világosságot.

3. VILÁGNÉZETI ÁLLÁSFOGLALÁSOK A SZENVEDÉSSSEL SZEMBEN

A szenvedésünkkel kapcsolatban mindig személyesen válaszolunk, tehát a megkondult kérdésre egész lényünk, vagyis a testünk, a pszichénk és a lelkünks egyszerre ad választ, ami óhatatlanul hitben, reményben és szeretetben jut kifejeződésre, mivel e három készség tükrözi személyes énközpontunk, vagyis önmagunk végső állásfoglalását.

A fájdalommal és szenvedéssel kapcsolatos emberi állásfoglalás (végső értékelés) – vagyis az egész ember válasza – többféle lehet, ami világnézetként, vallásként funkcionál:

1) Ilyen állásfoglalás az, amikor *a szenvedést mint vak tény*t, mint valami önmagában véve rosszat fogjuk fel, ami két további módon mutatkozhat meg: a) A szenvedéstől való menekülés válik az élet alapvető céljává. Ez a nézet tehát nem a boldogság akarásában, hanem a szenvedés kiküszöbölésében véli felfedezni az élet célját. Ez a szenvedés problémájára adott megoldási kísérlet a világtól elforduló, a világtól menekvő jellegű, amelyet „szívesen választ a fáradtság, a neurotikus ember és az életgyenge, életellenes ressentiment is”.¹⁵ Ez a felfogás hisz a szenvedésnek az emberi életből való kiküszöbölésében. b) A szenvedés tényébe egyszerűen beletörődő, rezignált magatartás. Ez „ellentéte a szenvedéstől való menekvés álláspontjának, mert nem hisz a végleges kiküszöbölés lehetőségében, másfelől azonban a kétféle álláspont közös vonása, hogy nem heroikusak, nem igenlik a szenvedést”.¹⁶ Aki ugyanis rezignáltan belenyugszik a szenvedésbe, az nem küzd, hagyja, hogy a rossz megtörténjen, s kénye-kedve szerint bánjon vele.

¹⁴ Vö. KORVIG B., *A proletariátus megszüntetésének módjai hazánkban*, in *Katolikus Szemle* 51 (1937) 591–598. Megjegyezzük, hogy a ma viszonylagos jólétben élő tömegeknek sem sokkal jobb a sorsa.

¹⁵ Vö. NOSZLOPI L., *A világnézetek lélektana* (Budapest 2012) 141.

¹⁶ Vö. uo.

2) *A perfekcionizmus* szerint a szenvedés kerülése éppúgy nem célja az életnek, mint a gyönyör keresése, mivel a legfőbb feladat, a tökéletesedés túl van a fájdalom-gyönyör kettősségén. Ezért a szenvedés a személyi tökéletesedésnek hasznos eszköze lehet, s épp ezért alapvetően igenlendő.

3) *A sztoicizmus* felfogása szerint a fájdalom nem baj. Ám ebben az álláspontban van bizonyos illúzió és önszuggesztió. Ugyanis így érvel a sztoikus ember: „Ha belátjuk a szenvedés semmisségét, akkor megsemmisítettük a szenvedést, megszűnt érzékenységünk vele szemben. A feltétel az, hogy egykedvűek legyünk, ne vágyainkra és érzelmeinkre hallgassunk, hanem – teljes önuralmat szerezve – csak eszünkre. Az én önállítása a sztoicizmusban oly félénk és görcsös, hogy elzárkózik a léleknek az élmények, az élet eseményei által való, minden tovaragadása elől, nem akarja odaadni magát ezeknek. A boldogság csak negatívum: szenvedés-mentesség.”¹⁷

4) *Az epikureizmus* álláspontja szerint ésszerű élettel nemcsak a gyönyörök megtagadása, de azok élvezete is lehetséges. Így a szép és kellemes élet mintegy elúzi a szenvedést. Ez a felfogás eudaimonista, vagyis az élet célját a boldogságban látó életfelfogás, mely igenli az életet, azt nem tehernek, hanem ajándéknak tekinti, s próbál kiküszöbölni minden olyan körülményt, ami erre az idilli állapotra zavaróan hathat.

5) *A pesszimizmus*. A gonoszság megtapasztalása olyan erős élmény lehet, hogy miatta az ember elveszítheti a jóságba vetett bizalmát. Odáig juthat ez a sötéten látó felfogás, hogy egyenesen az erkölcsi rossz végső győzelmében hisz; sőt, eljuthat 6) a *nihilizmus*ig, mely szerint nincs se magunkban, se másban érték, amiért élhetnénk. A nihilizmussal kapcsolatban megállapítjuk, hogy ez a legpusztítóbb életfelfogás, hiszen semmiben és senkiben sem lát és nem is akar látni értéket; az emberi szellem önpusztító eltompulása, kiérlelt világnézeti állásfoglalás. A mindenből kiábrándultság megélése, mely a legirracionálisabb viselkedésre is készre teheti a benne szenvedőt. Legyőzni humorral, de még inkább a részvét átélésével lehet, legalább is azt a nihilizmust, mely az emberi hitványság megtapasztaltának keserű gyümölcse. Ugyanis „a szégyentől és az önmagától való undorodástól lesújtott embert, aki beismeri az emberiség hazugságait, az a felismerés vezetheti el a részvéthez, hogy a szégyenben mindnyájan egyenlők vagyunk. ... A nihilizmus valódi legyőzése az igazi alázat és szeretet, ezeknek önfeledtsége és odaadása. ... az önfeledtség, amely a benső világban is abszolút jóság és a külső világban is tökéleteset alkot, szemben tudatos törekvéseinkkel, amelyekben szükségképp csalódunk.”¹⁸

¹⁷ Vö. uo. 142.

¹⁸ Vö. uo. 138-139.

7) Az *optimizmus* a pesszimizmus ellentéte, mely alábecsüli a szenvedés adta akadályokat, s nem is akar okulni a fiaskókból, gyakran azért, hogy ne kelljen látnia a bajokat, a szenvedéseket, az igazságtalanságokat, s ne kelljen ellenük felvenni a harcot, mert így biztosítja a maga érdekeit, nyugalmát, biztonságát. Van azonban egészséges optimizmus is, s ennek alapja az a meggyőződés, vagy inkább intuitív bizonyosság, hogy a rossz és a szenvedés nem lehet végső alapja a létnek, mert negatívum, hiány, tökéletlenség csupán.

8) A *tragikus életérzés* egészségesebb a sztoikus és epikureista felfogásoknál, mivel nemcsak átéli a szenvedést, hanem az összeütközést is megtapasztalja. A konfliktus és nyomában a katasztrófa itt központi élmény: értékek és erők ütköznek össze, s a tragikus hős az értéket választja, akit ezért a nyers hatalom többnyire eltapos. Aki azonban nem vállalja az értéket, annak ami marad, azt pesszimizmusnak, kétségbeesésnek, megőrülésnek lehet nevezni. A hősiességre törekvő ember, akinek „a lelkivilága időfeletti értékekre épül fel, az nem fog számítóan és okosan mulandó haszonért perelni, nem lesz megalkuvó, nem fogja toldozni-foldozni azt, ami ferde, nem húzza meg gyáván magát ott, ahol értékeit megsértik”.¹⁹ A hősi lélek végeredményben gyönyört, kielégülést érez a fájdalomban és a szenvedésben is, mert ez a jele annak, hogy értékre törekedett. Ezért a tragikus hős „inkább el akar merülni a harcban, és érezni a saját hiányait, gyengeségét, tökéletlenségét a nagy célhoz viszonyítva, semmint, hogy magának a célnak alacsonyabbra tűzése útján szüntesse meg a saját erőinek elégtelenségét”.²⁰

9) A *humor* mint életfelfogás. „Tragikumnak és komikumnak, optimizmusnak és pesszimizmusnak, komolynak és tréfásnak, megilletődésnek és nevetésesnek, lelkesedésnek és ironiának, könnynek és mosolynak, fenségesnek és mulatságosnak, szárnyalásnak és józanságnak stb., tökéletesen egységes életérzelemmé való összeolvadása. Az életet a humor nagynek és kicsinynek, értékigenlőnek és értékellenesnek, tragikusnak és komikusnak egyaránt látja. ... egyik lényeges vonása, hogy a rosszban és szenvedésben is meglátja a jót és a gyönyört.”²¹ Az igazi humor feloldja a nagy ellentéteket, igen pozitív személyiségformáló tényező.

Ki milyen szenvedésmodellt választ a megtapasztalt szenvedésre adott válaszként, úgy fog megküzdeni a szenvedéssel, vagyis olyan értelmet fog adni neki. Amíg nincs okunk az adott állásfoglalás megkérdőjelezésére, addig értelmesnek tartjuk világfelfogásunkat és a belőle táplálkozó magatartásunkat.

¹⁹ Vö. uo. 147-148.

²⁰ Vö. uo. 149-150.

²¹ Vö. uo. 149 és 152.

Ha azonban az újabb szenvedés megkérdőjelezi felfogásunk és cselekvésünk helyességét, értelmességét, akkor új értelmet kell találnunk szenvedésünknek. Az ilyen krízisben ébredő kételyt is, mint minden mást, a legjobb tudásunk és a legjobb lelkiismeretünk szerint kell megoldanunk.

Láthattuk a szenvedéssel kapcsolatos főbb világnézeti állásfoglalásokat. Mindegyik megfogalmaz valami maradandót, valami igazat vele kapcsolatban, de mindegyik csak részigazságot mond róla. Hogy nem minden szenvedést kell vállalnunk, napnál világosabb, tehát van olyan fájdalom és szenvedés, amit távol kell tartani magunktól. Ha másképp nem lehetséges, hát el kell menekülnünk előle; de az emberi élet nem csak menekvés a szenvedés elől. A szenvedést nem kell keresni, de van olyan szenvedés, amit épp a magunk érdekében kell vállalnunk, hogy ti. megtudjuk, mi is lakik a szívünkben, hogy a lelkünkben ébredő erkölcsi felszólításnak engedelmessé váljunk. Olyan szenvedés is van, aminek nem tudjuk az értelmét, s addig, amíg megtaláljuk, egyfajta rezignációval fogadjuk, tűrjük, igyekszünk bizonyos eltompulással védekezni ellene; az ilyen taktika érthető, ám a szenvedés titka gazdagabb ennél. A szenvedés alááshatja a kedélyünket, természetes, hogy a humorral védhetjük ki ezt a támadását, ám a humor a halállal, az elmúlással szemben nem nyújt kellő védelmet. Ha sokáig nem találjuk a szenvedés értelmét, bármilyen alaposan keressük is, a végső válasz nem lehet az, hogy minden értelmetlenség, és ezért abszurd az emberi élet. Bizonyos események életünk végéig megmaradnak titoknak, tehát értelmüket soha meg-nem-lelt-nek, de ebből még nem vonható le az a következtetés, hogy az egész élet vagy a történelem értelmetlen lenne, hogy a vak sors játékszerei lennénk. Hogy konfliktus esetén az értéket kell választanunk hősiesen, ez még nem jelenti azt, hogy kis dolgokért fel kell áldozni magunkat, hiszen az értékeknek hierarchiája van.

A szenvedésre vonatkozó helyes állásfoglalások valódi szintézisét Krisztus alkotta és valósította meg. Ezért a továbbiakban részletesebben foglalkozunk a szenvedés katolikus értelmezésével.

4. A SZENVEDÉSRE ADOTT KATOLIKUS VÁLASZ

A keresztyén embert a részvét és a szeretet mozgatja a szenvedés vonatkozásában. A részvét és a szeretet által ad értelmet a szenvedésnek, hogy egy heroikus életforma alkotórészévé teszi. Ez az életforma a világon felülemel-

---

²² Vö. uo. 142-143.

kedő és mégis a világ felé forduló. Az irgalmasság és mások szenvedésének, az általános szenvedés tényének élménye bizonyos fokig feltételezik egymást. Irgalmasság nélkül a szenvedés világtényét nem látjuk úgy, mint mások szenvedését, mint irgalmasságra szoruló felebarátok szenvedését. „Az irgalmasság által más emberek lettünk, mint azelőtt voltunk, az irgalmasság új ember születése bennünk és a régi ember halála. ... Az volt a nagy újítása a kereszténységnek, hogy nem a gyönyörök és a fájdalmak iránt való eltompulásban látta a jót, hanem megmutatta, hogyan lehet a szenvedést még érezni és bajnak tartani, de mégis boldognak lenni. ... A régi magyar nyelvben a boldogság szó azt a lelki békét, megnyugvást jelentette, amelyet az erény ad.”²² Hasonlít a keresztény felfogás az eudaimonizmusra, de mégsem az, mivel nem a boldogságot, hanem az üdvösséget teszi meg az emberi élet végső céljának, ezért szeretetmoral a neve. Ez pedig azt jelenti, hogy birtokoljuk azt, amit szeretünk, és szeretetünk tárgya valóban a legméltóbb is a mi szeretetünkre.

A keresztény életfelfogás a tragikus életérzésben is talál valami igazságot. Itt a tragikum elsősorban a göggel áll kapcsolatban, vagyis az indokolatlan magabízó önállítással. Eszerint „erkölcsi szempontból háromféle ember van. Az első csoportba a teljesen, ördögien gonosz, diabolikus emberek, a másodikba az angyalian jók, szentek, a harmadikba az átlaglények tartoznak. Az emberek legnagyobb része a harmadikba tartozik, és egyúttal ezek a tragikus emberek is. A gonoszak a tragikum alatt állnak, mert hiszen ők lelki megtisztulásra képtelenek, már pedig a tragikum lelki összeomlás árán való lelki megtisztulás. A gonosz csak önmagát igenli, nem az értéket. A szentek viszont tragikum felett állnak, már megtisztultak, és így lelki összeomlás sem érheti őket. ... A szent többé nem önmagát, a saját akaratát akarja, hanem Isten akaratát. Az átlagember is akarja a jót, Isten akaratát, de nem azért, mert Isten akarja, hanem, mert ő akarja. Itt az érték igenlése és a gög keveredik: ez az, ami tragikus. A tragédiában a gögös magabízás, a saját erőnkre való hagyatkozás omlik össze, hogy az értékek igenlése annál szabadabban, tisztábban, fényesebben bontakozzék ki. Ez a keresztény világnézeten felépülő tragikum, amely tisztítóüzet jelent.”²³

A krisztusi életeszmeny hősies követésének beteljesedése az új ember, aki cselekvésében gyakorlatias idealista, aki „eszmenyi, de elérhető célokért küzd, finom, nemes lélek, de a létküzdelemben is megállja helyét. Finomság és erő egyesülnek benne. Bensőleg világos és mozgékony, kifelé nyugodt, jószágos, szelid és szigorú. Sok érzéke van a szép iránt. Tudatos, logikus, de

²³ Vö. uo. 148.

az összefüggéseket ösztönszerűen is megérzi. Mélyen érez és gondolkodik. Ő tud legjobban elmerülni, de cselekedni és nagy teljesítményt felmutatni is. Állhatatos: megkezdett művét nem hagyja abba, csak a halál akadályozhatja meg benne. Lélekjelenlétét igen heves felindulás közepette is megőrzi. Kezdetben megdöbönt és zavarba ejt, de később ezt a hatást a vele érintkezőkben mély megilletődés és megváltozás követi. Egyesíti magában az oroszlán vadságát és a bárány szelídségét, a déli és az impulzív embernek szenvedélyességét, tüzét, az északi hűségével. Hősies, önfeláldozó, és még ellenségeit is szereti. Nagy tettek és tanítások által megnyilvánítja lelke szépségét, nyugtalanít, gyönyörrel vegyes fájdalmat kelt az emberek szívében, megigézi és követésre bírja őket. ... Az emberi személyiség e legmagasabb fejlődési fokának eléréséhez tehát az ellentétek bizonyos szintézisére van szükség. Ő a szintetikus ember, ... az ösztönösségnek és tudatosságnak, ... a vitalitásnak és szellemiségnek egysége. Egyesülnek benne idealizmus és realizmus, vita contemplativa és vita activa. ... A humor tényezői sem hiányoznak belőle.”²⁴ Hitéért kész szenvedni, végső esetben meghalni is. Az értéket, amiben, akiben hisz, a saját életénél is többre becsüli. Úgy tekint a szenvedésre, mint személyi érettségének próbájára.²⁵ A keresztény ember megérti, hogy Isten Fia nem azért szenvedett, hogy az embereknek ne kelljen szenvednie, hanem azért, hogy az ember szenvedései olyanok lehessenek, mint az övéi voltak.²⁶

Hiányos lenne tehát a megváltás gondolata, ha a keresztény ember nem lenne meggyőződve arról, hogy a szenvedés és a küzdelem nem elvesztegetett idő és energia az életünkben, hanem szinte szükségszerű velejárója krisztusivá válásunknak. A szenvedés ténye mégis problematikusá válhat, éspedig azért, mert azt a látszatot keltheti, hogy nincs célja az emberi életnek, nincs isteni gondviselés, hanem csak a véletlen, a vak sors mozgatja, dobálja az egyént és erre-arra taszítja az emberi történelem alakulását. Krisztus egész működése azonban megváltoztatta a szenvedéshez való hozzáállásunkat: „Feltámadása igazolta, hogy Ő emberi természete szerint tökéletes jutalmat kapott a munkáért, küzdelemért és a szenvedésben való helytállásért. A küzdelmes élet adott alkalmat neki olyan erények gyakorlására, amelyek az embert egész nagyságában mutatják meg: a bűnnel szembeállította a megbocsátást, a durvaságot megszegyenítette szelídséggel, az ellenségeskedést szeretettel, az irigységet nagylelkűséggel. Megmutatta, hogy a küldetéshez való hűség csodálatos lelki

²⁴ Vö. uo. 172-174.

²⁵ Vö. DAVANZO, G., *Sofferente/malato*, in DE FIORES, S. – GOFFI, T (a cura di), *Nuovo Dizionario di Spiritualità* (Cinisello Balsamo, MI 1999) 1498.

erőt ad és hogy az örök élet javai kárpótolnak minden veszteségért. ... nem a fáradság és a szenvedés az érték, hanem a személyes magatartás, amit a megpróbáltatásokban is megvalósítunk: a remény, a hűség, a lelki erő, a kötelességteljesítés és az Istenbe vetett bizalom.”²⁷

A szenvedést fel kell vállalnunk, krisztusi módon kell hordoznunk, és ezt Krisztushoz hasonlóan a világ életéért kell tennünk; azért, hogy eljussunk a szeretet teljességére, Isten boldogító színe látására. Az Úr Jézus ugyanis nem azért jött, hogy eltörölje az emberi szenvedést, hanem azért, hogy megtanítson minket úgy szenvedni, ahogyan Ő szenvedett, s így vehetjük birtokba a legteljesebb módon emberségünk titkát. A szenvedés az üdvösségnek is szolgálójává szegődik; az üdvösség ugyanis tágasabb kategória, mint a fájdalom vagy az öröm: mindegyik őt szolgálja, vagyis a Krisztusban igazzá lett embert.

5. AZ ASZKÉZIS FOGALMA ÉS JELENTŐSÉGE A SZEMÉLYISÉG ÉPÍTÉSÉBEN, ILLETVE A SZENVEDÉSSSEL KAPCSOLATOS HELYES ÁLLÁSFOGLALÁS KIALAKÍTÁSÁBAN

5.1. *A szenvedés, mely a keresztény életeszmenyt (újra) közel hozhatja*

A fájdalom, a szenvedés ráébreszti az embert, a keresztény embert arra, hogy a küzdelem együtt jár az élettel, s hogy ez tökéletesedésének, szentté válásának lehetőségét kínálja. A szenvedés nagy alkalom arra, hogy az ember feltegye és megválaszolja élete nagy kérdéseit: Hová megyek? Hogyan megyek? Ki vagyok? Mit kell tennem? Hogyan jutok el az üdvösségre? Hogyan kell élnem és cselekednem? A szenvedő ember életének ebben a sajátos hangoltságában, határhelyzetében fogékonyra válhat mindazokra a nagy vallási élményekre, melyek a vallási életet irányítják. Isten hívásának és szeretetének elfogadása, befogadása ugyanis hat nagy élményszerű felismerés segítségével történik. Ezek: a megtérés, az aszkézis, az önazonosság (csúcselmény), a küldetés (karizma), a határok és a misztika. Megítélésünk szerint igen találóak Szentmártoni Mihály fejtegetései, melyek a fenti felfedezésekre vonatkoznak. A hat állomás teológiai tartalma szerint sajátos jelentést hordoz. A „megtérés azt jelenti, hogy Isten állandóan hívja az embert; az aszkézis, hogy Isten

²⁶ Vö. LEWIS 6.

²⁷ Vö. GÁL F., *A kinyilatkoztatás fényében* (Budapest 1971) 221–222.

hívása nem kényszerítő, hanem kínálat; a csúcslélmény, hogy Isten név szerint szólít meg; a karizma, hogy Isten küldetését szánt mindenkinek; a határok, hogy Isten az üdvösségre hív; a misztika, hogy Isten feltétel nélküli szeretet. Lélektani dinamikájuk szerint: a megtérésben az ember ráérez Isten valóságára; az aszkézisben saját szabadságára; a csúcslélményben ki-voltára; a karizmában küldetésére; a határokon véges voltára; a misztikában a szeretetre. Pozitív kimenetelük szerint: a megtérés szavatolja a céltudatot; az aszkézis a felelősségtudatot; a csúcslélmény az értéktudatot; a karizma a küldetésstudatot; a határok a büntudatot; a misztika az elfogadottság-tudatot.”²⁸

Mármost az életünk során újra és esetleg új módon jelentkező szenvedés magában hordja annak lehetőségét, hogy a fentebb említett hat nagy élmény, felfedezés egyike-másika, vagy mindegyike is osztályrészünk legyen, s ezáltal Isten, a végső létértelem felé fordítson minket.

5.2. *A keresztény életeszemély nélkülözhetetlen és hűséges útítársa: az aszkézis*²⁹

Néhány szó az aszkézisről, mint szabadságunk, identitásunk pajzsáról, amikor is az ember ráébred arra, hogy sok mindentől meg kell tisztulnia, sok mindent komolyan kell igenelnie, ha azzá akar lenni, akivé válnia kell. Emiatt vágyakozik a tisztaságra és az eszmények megközelítésére. Azért is időznénk hosszabban ennél az állomáson,³⁰ mivel ma talán épp ez a legmostohábban kezelt területe a lelki élet művelésének. Holott nélküle minden más élmény illúzióvá, utópiává válhat, öncsaláshoz vezethet, aminek következménye épp a torzónak váló személyiség.

A helyesen megélt igény az aszkézisre nem kényszer vagy pusztán szokás, hanem hívás, tudatos szembenézés, szükségszerű eszköz, megküzdés mindazon külső és belső tényezővel, ami szabadságunkat, isten-fiúságunkat veszélyeztet. Meg kell tagadnunk tehát a „rendetlen földi vágyakat, a hatalom, gazdagság, érzékiség démonát. ... A teljes tökéletesség még több áldozatot követel: a szív egyszerűségének, őszinteségének, szelídségének, alázatának kifejezését. A mérték Krisztus követése. ... Az önátadás, Krisztus követése

²⁸ Vö. SZENTMÁRTONI M., *Istenkeresésünk útjai. A vallásos megtapasztalás lélektana* (Metanoeite 4) (Szeged 2000) 23-24.

²⁹ Megjegyezzük, hogy minden világnézettel együtt jár egy bizonyos etikai kódex betartásának kötelezettsége, nyomában az annak megfelelő aszkézissel. Az aszkézis is szükségszerű velejárója az emberi életnek, ám konkrét céljait és módjait a választott világnézet, vallás jelöli ki.

³⁰ A fentebb említett hat nagy felismerés egyikénél.

minduntalan beleütközik külső és belső nehézségekbe. A test kívánsága, az élet kevélysége, emberi szempontok inkább a minden órádnak leszakaszdt virágát jelige alatt megfogalmazott Horatius-i bölcsességet javallják. Ezért az aszkézis, mint lemondás és küzdelem, állandóan kíséri életünket, egészen a szentség legmagasabb fokáig. Sőt, minél finomabbak a lélek rezdülései a kegyelem hatása alatt, a természet ellenállása annál érezhetőbb.”³¹ Igen sok és sokféle módon védhetjük meg a szabadságunkat. Gál Ferenc szerint ide tartozik az ima, az összeszedettség, az éberség, a böjt, a lelkiismeretvizsgálat, a szenvedélyek belső ellenőrzése és külső leküzdése, a türelem és testi vezeklés.³²

A szenvedés különösen is belső kapcsolatban áll az önmehtagadással, egész lényünkre, vagyis a testünkre, a pszichénkre és a lelkünkre is hat. A szenvedés szinte kényszeríti az embert az önvizsgálatra, életmódja megváltoztatására, egy szóval az önmehtagadásra.

Megvannak az életszentségre vagy önmehtagadó életre való törekvésnek is a fokozatai. Gál Ferenc szerint nagy vonalakban az alábbi három fokozata van: Az első fokon legalább oly mértékben kell megfékezni önzésünket és szenvedélyeinket, hogy a súlyos bűnöket kerülni tudjuk.³³ Ez az önakarat, a mindenároni önérvényesítés letörése. A második fokozatnál tartunk akkor, ha „készek vagyunk a teremtményeket minduntalan Istennel és örök célunkkal kapcsolatba hozni. Annyiban élünk velük, amennyiben segítenek a kötelesség teljesítésében, az erények gyakorlásában, Isten megdicsőítésében. Az ilyen belső közömbösség egyáltalán nem zárja ki a kultúra, technika és civilizáció értékeinek munkálását. ... Az aszkézis ott valósul meg, ahol könnyen elviseljük az anyagi veszteséget, mivel örök javak birtokosai vagyunk, és amikor nem irigyeljük másoktól a szórakozás vagy földi érvényesülés lehetőségeit. Előfeltétel hozzá a mindent megértő és mindent megbocsátó szeretet s a gondviselésbe vetett bizalom. Gyakorlását az emberek elviselésével, az irántuk tanúsított nagylelkűséggel kell kezdeni. Nem féltjük tőlük érdekeinket, mert nem kötöttük boldogságunkat földi javakhoz, illetőleg a békességet többre becsüljük, mint a múlandó előnyöket. Ezzel a lelkülettel a bűnök kerülésén kívül az evangéliumi tanácsok követése is lehetővé válik. ... Az aszkézisnek

³¹ Vö. GÁL F., *Idő az örökkévalóságban* (Budapest 1963) 241-242.

³² Vö. uo. 243.

³³ Ami a súlyos bűnök kerülését illeti, lelkiismeretünket igazítani vagyunk kötelesek azokhoz az erkölcsi normákhoz, melyeket a tanítóhivatal mint követendő szabályokat elénk tár. Az egyház biztos tanításában helyesebb megbízunk, mint pusztán a saját erkölcsi érzékünkre hagyatkoznunk.

az a feladata, hogy helyreállítsa az akarat uralmát és az irracionális vágyakat hozzászoktassa a keresztény életeszménynek megfelelő döntésekhez. ... Harmadik fokozatként emlegetik a kereszt szeretetéét, az önként vállalt vezeklést, áldozatot. ... Az egyház története minden időkből felsorol vezeklőket, akik a betegséget, mellőzést, megaláztatást vagy akár az élet feláldozását úgy tekintették, hogy általa kiegészítik, ami híja van Krisztus szenvedésének, titokzatos teste, az egyház javára. ... A vezeklő aszkézis értékét az áldozatból vezetjük le. ... A test ebben az önfegyelmében valamiképpen áldozattá válik. Tehát nem a fájdalom elviselése, az ösztön megtagadása a vallási érték, hanem a magatartás, az elhatározás, hogy Isten kedvéért áldozatot hozok. ... A keresztény aszkézis célja ... Isten szeretetéből fakadó kötelességteljesítés, Krisztus követése. A sokféle vágyat, szenvedélyt, ösztönt csak önfegyelméssel irányíthatjuk a cél felé. Nem az a lényeg, hogy különleges önmegtagadásokat végezzünk, hanem az, hogy legyünk készen állandóan Isten akaratának elfogadására és teljesítésére. A váratlan feladatokat elvállalni, a meglepetéseket, kellemetlenségeket alázattal tudomásul venni általában nehezebb, mint a magunktól kigondolt önmegtagadásokat végrehajtani. A gondviselés tényénél meg kell látnunk, hogy Isten nevelni akar bennünket. Tudta nélkül nem ér bennünket csalódás, betegség, megaláztatás. Viszont Ő teremti az alkalmat a jócselekedetekre, a türelem és szeretet gyakorlására. Ezeket kell készségesen felhasználnunk, s akkor nem hiányzik életünkben a lendület. Még egy nagy értéke van a keresztény aszkézisnek: ébren tartja a személyes kapcsolatot Istennel, ösztönöz, hogy Tőle kérjünk erőt, segítséget, kitartást, s ezzel megtanít imádkozni.”³⁴

Az aszkézis gyümölcsei: a megtisztulás igénye, a lelki erő, az erkölcsi tisztaság és az egyetemes szeretet (nincs személyválogatás, még az ellenséget is szereti).³⁵ A szenvedést felfoghatjuk testünket, lelkünket megtisztító aszkézisnek, vagyis üdvösségünk, megszentelődésünk szolgálatára válik. Ismét visszaadhatja lényeglátásunkat, s visszavisz az igazi élet, a Krisztus által ígért gazdagabb élet áramába. Ezért nem szabad félnünk a szenvedéstől (helyesebben le kell győznünk ezt a félelmünket), hanem jó szolgálkat kell látnunk benne.³⁶

A szenvedés így annak eszköze, útja-módja, hogy megtanuljuk az életünk különböző helyzeteiben a legmagasabb rendű, vagyis az erkölcsi értéket

³⁴ Vö. GÁL 1963, 244–247.

³⁵ Vö. SZENTMÁRTONI 2000, 69–71. Az ellenség szeretetének parancsával Krisztus az igazi tolerancia alapját rakta le.

szolgálni. Az életünk ugyanis alapérték, de nem a legfőbb érték; azt az igazság, a jóság és a szépség, röviden a szentség értékével kell telítenünk, akár a szenvedés elfogadásával vagy tudatos vállalásával. Az askézis és a szenvedés tudatosítja bennünk azt is, hogy nem mi vagyunk a Lét Ura, hanem csak teremtmények vagyunk, akik bízhatunk Isten gondviselő jóságában; hogy nem vádolhatjuk Őt azért, mert megszabta földi életünk idejét. Akinek végső szava a szenvedéssel kapcsolatban az Isten vádolása, az Istentől való elfordulás és Isten gyűlölete, az az ember magát helyezi Isten helyébe, s elfelejti, hogy az emberi lét csak isteniesülhet, de istenné nem válhat, épp teremtettsége révén.

5.3. Megküzdés a szenvedéssel: avagy az askézis konkrét módjai, stratégiái

A szenvedésre mint problémára választ, és pedig személyes választ kell találni, illetve a miatta ébredő negatív érzések okozta feszültséget kell oldani. Ezt a kettős küzdelmet nevezi ma a pszichológia megküzdésnek. Ez magába foglalja a probléma értékelését, melyben a szenvedő ember felméri a helyzet veszélyességét és a rendelkezésére álló erőforrásokat, és stratégiát dolgoz ki a probléma megoldására, a keletkezett érzelmi feszültség tompítására, megszüntetésére. Ebbe a megküzdési folyamatba – az erkölcsi ítélet alkotásához hasonlóan – bevonódik az egész személyiség, ezért személyiségalkító, azt érlelő hatása van.

A vallás komoly segítséget nyújt a megküzdés sikerességéhez, mivel a szenvedő mintegy Isten szemével szemlélheti helyzetét. Ez tágas értelmezési horizontot nyújt, hiszen minden esemény Isten gondviselésének védelme, ellenőrzése alatt van. Így a saját szenvedését vagy Isten oltókésének vagy büntetésének vagy tanúságtételre, illetve spirituális növekedésre való lehetőségnek látja. Ugyanis „a fájó esemény Isten terveibe való illesztése, pozitív jelentéssel való ellátása, pszichológiai szakszóval mondva átkeretezése, jelentős hatással bír a stratégia választására és a megküzdő viselkedésmódok meghatározására”.³⁷

A vallásos emberek több megküzdési móddal és eszközzel rendelkeznek, mint a nem vallásosak. A vizsgálatok szerint az éretten vallásos emberek megküzdése sikeresebb és tartósabb, mint a nem vallásosaké. Horváth-Szabó

³⁶ Vö. ROYO MARIN, A., *Teologia della perfezione cristiana* (Cinisello Balsamo, MI 2003) 421-431.

³⁷ Vö. HORVÁTH-SZABÓ 31-33.

Katalin 13 ilyen formát sorol fel: 1) *Spirituális alapú megküzdő viselkedés*: ez egy fajta *lelkigyakorlat*. A szenvedő ember újra közel akar kerülni Istenhez, meg akar tisztulni (gyónás, bűnbevallás egyéb módja). 2) *Jó cselekedetek végzése*: a szenvedés okozta új és nehéz élethelyzet életmódja megváltoztatására készíti az egyént, s ez a vallásos embereknél a vallásos életvitel alakítását is magával hozhatja. Így kerüli a bünt, segít másokon, életgyónást végez, ezekkel a tettekkel keresi a megoldást. 3) *Spirituális elégedetlenség kifejezése*: talán az Istennel, az egyházzal és az Isten embereivel való perlekedés ez, melyben haraggal és elégedetlenséggel kéri számon Isten igazságosságát, jóságát (vö. átokszoltárok). Így csökken a trauma okozta érzelmi feszültség, illetve a végső döntést Isten kezébe teszi le a perlekedő. 4) *Vallásos támaszkeresés*: a problémáját egyedül megoldani nem tudó ember lelkipásztorhoz, lelkigondozóhoz fordul támaszkeresés és -találás végett. 5) *Alkudozás Istennel*: ennek a magatartásnak az a célja, hogy Isten akaratát befolyásolja az alkudozó szándékának megfelelően. Ide tartozik a csodavárás, a fogadalomtétel, jó cselekedetek végzése, ima. 6) *Vallásos figyelemelterelés*: a küzdő személy vallásos tevékenységet végez azzal a céllal, hogy elterelje a figyelmét a problémájáról. Így azonban csak elodázza a megküzdést, a problémával való szembenézést. 7) *Megbocsátás*: ez a megküzdési mód igen hatékony lehet a súlyos gyermekkori traumák, illetve párkapcsolati problémák feldolgozásában. Tudjuk, hogy a sértés érzelmi egyensúlyvesztést okoz főleg a sértett félben, ami nem automatikusan áll helyre, hanem a megbocsátás révén. A kiengesztelődés igen jelentős problémamegoldó tényező az emberek közti kapcsolatokban. 8) *Vallásos megtérés*: a krízis és határhelyzeti események gyakran megtérésre, vagyis az Istennel való kapcsolat felvételére készítetnek, motiválnak. Az ilyen helyzetekben átélhetjük korlátozottságainkat, gyengeségeinket. Az igazi megtérés életet átalakító transzformatív megküzdés is, hiszen a megküzdés a korábbi célok, tervek és életvezetés gyökeres megváltoztatásával történik. 9) *A szenvedés felajánlása* valamilyen nagyobb, a személyiséget meghaladó cél érdekében: ez a magatartás is segítség a nehéz és veszélyes helyzetek elviselésében, valamint a halál elfogadásában. 10) *Böjtölés, aszketikus gyakorlatok végzése*: az aszkézis a fájdalom és a nehézségek elviselésére való felkészülés régi eszköze, ezért megküzdési mód is. Azok az emberek, akik edzettebbek a fájdalom elviselésében, képesek a lemondásra és a kitartásra, előnyben vannak a fájdalommal, szenvedéssel való eredményes megküzdésben. 11) *Ünneplés*: furcsa módon az ünneplés is segíti a nehézség

³⁸ Vö. uo. 42–53.

elviselését. Az ünnep ugyanis kiemel a mindennapi rutinból, a szenvedés fájalmát eltereli, találkozást jelent a közösség tagjaival, így az együttlét öröme erőt adhat a további küzdelemhez. 12) *Reménykedés*: a remény felindítása tágasabb horizontba emeli a szenvedő egyént, aki így megláthatja a kiutat, a megoldást. Amíg megoldást keres valaki, addig él a remény is, mivel hisz a megoldás lehetőségében. Ezért a remény adta Istenbe vetett bizalom növeli a megküzdéshez szükséges akaraterőt. 13) *Imádkozás*: talán ez a leggyakoribb vallásos megküzdő magatartás, melynek fő funkciója a kapcsolat, a kötődés, az a tudat, hogy Istenhez mindig fordulhatok bajomban is. Ezért az ima biztonságot és vigasztalást ad. A gyakori imádkozás hozzájárul az étellel való elégedettséghez, az egzisztenciális jólléthez és kedvezően befolyásolja az élet értelmességének tudatát. Megjegyezzük, hogy az ima igen komplex viselkedésmód, melyben az imádkozó nemcsak Istennel, de személyes énközpontjával is kapcsolatba kerül, s mobilizálja egész lényét. Az ún. reflexív imában az ember saját viszonyulásait, érzelmeit, vágyait és tetteit viszi Isten elé, és próbál azokra Isten szemével nézni, így közelebb kerül a problémák megoldásához is.³⁸

A fentiek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a valláspszichológia és a pasztorálszichológia mai vizsgálódásai alapvetően igazolják a korábbi asketikai irodalom fő belátásait és mértéktartó hagyományos gyakorlatainak helyességét.

6. BEFEJEZÉS

A szenvedés életünk során sokszor és sokféleképpen szegődik útítársunkul; hol kényszerűnek, fenyegetőnek érezzük társaságát, máskor már várjuk érkezését, s készek vagyunk testvérünknek, barátunknak tekinteni; mert hiszen megvan az értelmes életcélért való küzdelemnek is a maga sajátos öröme.

A szenvedés nagy eszköze, katalizátora lehet a személyi érettségnek, mely érzelmi kiegyensúlyozottságot, erkölcsi és vallási érettséget jelent és jelez egyszerre. Olyan megrázó tapasztalat a létünket, javainkat fenyegető veszély átélése, ami döntés elé állít minket: kinyílunk vagy bezáródunk, vagyis ambivalens érzéseket kelthet bennünk. Aki a nyitottság útját választja, abban szelídség és elfogadás ébred; aki bezáródik a szenvedés elől, abban a lélekben megkeményedés és elkeseredés ver tanyát. Az előbbi a szabaddá tevő szeretet útja, míg az utóbbi a vádaskodás és a gyűlölet börtönét kínálja.³⁹

³⁹ Vö. HENRICI, P., *A szenvedés mint feladat*, in *Communio* (1995) 1/16–18.

A szenvedés a megtérés lehetősége is: ráérzés arra, hogy törekeny nádszálak vagyunk, hogy nem mi vagyunk a Lét igazi gazdái; hogy Isten gondviselő jóságában bízhatunk.

Az aszkézis és a szenvedés édes testvérek. A kellő aszkézis és az ezzel járó szenvedés nélkül nem alakul ki személyiségünk tűzfala, vagyis a jellem, mely megszűri, mi mehet ki és mi jöhet be a lélekbe. Nélküle nem lesz a fegyelmezésből önfegyelmezés, nem lesz a nevelésből önnevelés. E nélkül pedig kívülről fognak vezérelni minket, a manipuláció áldozataivá válunk.⁴⁰ A külső és belső akadályok leküzdése nélkül az őszinte vágyakozás ellenére sem tud az ember Isten szolgálatába állni.⁴¹

Az érett személyiség már nem szenved magától, kikerüli az oktalan szenvedést, nem kínoz mást, de mindaddig jogos fájdalmat okoz embertársainak, amíg azokban van valami, ami nem szeretetreméltó. A szeretet tehát olykor jogosan okozhat fájdalmat. A keresztény ember hősie, de csak addig szenved, amíg bele nem tud simulni az isteni akaratba. Utána a szenvedésnek más a neve, úgy hívják, hogy küzdelem.

A lelkipásztor, akiben meg kell lennie a *donum paedagogicum et psychologium*nak, útítárs, Isten embere, aki ott áll az emberi élet minden fontos, kritikus eseményénél: a születés öröménél, a halál fájdalmánál, az élet értelme megtalálásának kínjánál, az életállapot választásánál, a mindennapok küzdelmeinek hűséges megvívásánál. Olyan módon van jelen, hogy a tőle segítséget kérőt mindig csak a következő lépés megtételére készíti fel. Hogy a nihilista szívében részvét ébredjen, hogy a szenvedéstől menekülő próbáljon megküzdeni a szenvedés démonával; hogy a pesszimista ne lássa oly sötétet, míg az optimista ne lássa oly felhőtlennek az életet; hogy a hős ne hősködjön; hogy a humor ne csapjon humorizálásba, gúnyba, rágalmazásba; hogy a krisztushívó is különbséget tudjon tenni az Úr keresztje és az emberek által ránk erőltetett sziszifuszi küzdelem keresztje között. Ugyanakkor a lelkipásztornak rá kell ébresztenie útítársát arra is, hogy a köteles és állandó aszkézis nélkül, az élet alapvető szabályainak tudomásul nem vétele esetén a legszebb álmok sem válnak valóra; vagyis az aszkézis állandó tervszerű és megelőző karbantartás, edzés is, ami nélkül lehetetlenné válik minden komolyabb építkezés.

⁴⁰ Régen ezt úgy fogalmazták a lelki írók, hogy uratlanok maradunk, vagyis nem leszünk urai sem külső, sem pedig belső életünknek.

⁴¹ A lelkiisgteológia feladataival kapcsolatban a szerzők úgy fogalmaznak, hogy az a keresztény tökéletességre jutás tudománya, művészete, mely „bemutatja nekünk az Istennel együtt dolgozó lelket. Íme. Lassanként levetkőzi hibáit és gyarlóságait, gyakorolja a keresztény erényeket, lelkesen

Mindig tűnhet úgy, főleg a szenvedés örvényében, hogy Krisztus isten-emberi alakja túl magas eszménykép annak megértéséhez, hogy nagy dolgok könnyekből születnek, de akkor próbáljuk meg legalább a saját életünkben követni Őt. Előbb-utóbb igazat fogunk adni a Szentírásnak: semmit sem hoztunk magunkkal e világra, és nem is vihetünk el semmit, kivéve a kegyelmi és erkölcsi értékeket, amit kialakítottunk magunkban. Ez pedig nem más, mint az örök élet ígérete, s ha ez így van, akkor minden fáradságot megér.⁴²

---

mintázza magában isteni Mesterét, letör minden belső és külső akadályt, ápolja a Szentlélek ajándékait, míg végre csodálatosan fogékony lesz az isteni kegyelem leghalkabb fuvallatának befogadására, minden nappal hasonlatosabb lesz mennyei Atyjához.” Vö. TANQUERAY, A., *A tökéletes élet. Aszkétika és misztika. I* (faksimile kiadás, Tatabánya 2000) 23.

⁴² Vö. GÁL 1963, 247.

Robert Spaemann

A VÉGSŐ ISTENÉRV

Vajon nem a középkor haszontalan kísérleteit tárgyalja újból a szerző? Vajon Kant már rég nem cáfolta-e meg azokat? Nietzsche meg nem pont az ész ésszerűségét tette kérdésessé? Robert Spaemann új istenérvével egészen más felfogást képvisel.

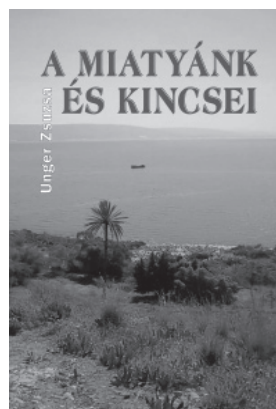
48 oldal, puhafedeles, Ára: 1900 Ft

Unger Zsuzsanna

A MIATYÁNK ÉS KINCSEI

A Miatyánk egyes kéréseihez több más bibliai szakaszt társítva elvezet a legismertebb imádság bibliai gyökereihez. Egyházunk nagyjai – szentek, tanítók, lelki írók – e könyv lapjain felelnek, hogy a tőlük származó tanulságos szemelvények alapján velük együtt átélmélkedjük, eddig nem ismert szemszögből lássuk az Úr imáját. Jó szívvel ajánljuk e kitekinést mindenkinek, amely hasonlatos a bibliai családapa kínálatához, aki kincseiből újat és régit hoz elő.

180 oldal, puhafedeles, Ára: 1800 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda, 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974 • www.szitkonyvek.hu

♦♦♦ BEKE MARGIT

Meszlényi Zoltán püspök családi kötődése, címere és pecsétnyomói

MESZLÉNYI ZOLTÁN, A PÜSPÖK

Meszlényi Zoltán 1892. január 2-án született Hatvanban. Édesapja, Zoltán tanító, majd Budapesten igazgató.¹ Nővérei, Borbála Mária (1886. dec. 4–1891. febr. 7.) és Erzsébet Julianna (1889. máj. 31–1891. márc. 27.)² korán meghaltak. Zoltán után következett Ilona (1893–), Miklós Gyula (1897. júl. 3–), Mária és féltestvére, Kornél. Tehát nagy családot tudhatott magáénak. Teológiai tanulmányait a Collegium Germanico-Hungaricum növendékeként végezte Rómában, a Gregoriana Egyetemen. Itt hét évet töltött, a filozófia három évére ráépült a teológia négy éve. Mindkét tudományból doktori címet szerzett, egyházjogból pedig licenciátust. 1915. október 28-án Innsbruckban szentelte pappá Franz Egger brixeni herceg-püspök. Rövid komáromi káplánság után Csernoch János prímás behívta Esztergomba központi aulai szolgálatra. Itt 1930-ban irodaigazgató, 1931-ben pedig esztergomi kanonok lett. Ez azért keltett feltűnést, mert alig volt 39 éves.

1937-ben Serédi Jusztinián bíboros, prímás pappá szentelésének napján végül sinopei címre püspökké szentelhette és esztergomi segédpüspök lett.³ A *Magyar Sion* periodika szerint „felséges ünnep volt szent Simon és Juda apostolok napja az esztergomi Bazilikában. Megtelt a királyi templom nemcsak hívőkkel, hanem a Szentlélek erejével, apostoli tüzrel, hangulattal, ünneppel. A márványfalak, a freskók, a mozaikok ragyogásánál, a külső ünneplés fényénél az öröm volt csak nagyobb, amely eltöltötte a felszenteltnek, az Istentől

¹ BEKE Margit, *Boldog Meszlényi Zoltán Lajos püspök élete és halála* (Budapest 2009) c. kötet a boldoggá avatásra jelent meg.

² Az újabb adatokért hálás köszönetemet fejezem ki Kovács János hatvani helytörténész úrnak.

³ *Circulares archidioecesis Strigoniensis*, 1937, 36, 39; PL Meszlényi Zoltán hagyaték. 1. d. Személyi iratok. 10. Püspökszentelés.

kiválasztottnak lelkét ... és az anyaszentegyházat, amelyben az apostoloknak új utóda támadt. ... Kísérje őt az Isten áldása munkájában, amelyet mindig annyi hűséggel végzett el. *'Fidenter ac fideliter'*⁴ haladjon, küzdjön, vigye az élet keresztjét *'ad multos annos'*^{5,6} – írja a cikk szerzője, LL.⁷ A gyönyörű napsütéses őszi reggelbe fél kilenckor belekondult a bazilika nagyharangja, jelezve, hogy nagy ünnep készül a magyar Sion hegyén. Ezután valóságos búcsújárás indult meg a szenthegy felé, autók, kocsik,

PÜSPÖKKÉ SZENTELÉSI ORDO (Beke 2009, 332).

Fotó: Mudrák Attila

gyalogosok tömege, amely megtöltötte a szentélyt és a hajót. A lila színű főpapi talárok, a katonai, rendőri uniformisok, cilinderes urak színes csoportja festői látványt nyújtott. Fél tíz előtt az asszisztencia fogadta Serédi Jusztinián bíborost, akit Breyer István győri püspök, Kriston Endre egri segédpüspök és Meszlényi Zoltán kísért. Ezután felhangzott az *Ecce sacerdos magnus*, amelynek hangjai mellett Serédi rövid adorációra betért a Bakócz-kápolnába a püspökök kíséretében, majd a főoltárhoz vonult cserkészek és kispapok sorfala között.

A püspökszentelés szertartására külön füzet jelent meg a szentelendő címerével díszítve.⁸

⁴ Reménységgel és hűséggel, a püspök jelmondata.

⁵ Éljen soká!

⁶ *A sinopei c. püspök és az esztergomi főegyházmegye ünnepe. Dr. Meszlényi Zoltán Lajos püspökké szentelése*, in *Magyar Sion* IV (1937. október 31.).

A szertartás elején felolvasták a pápai megbízólevelet, majd a szentelendő esküt tett. A szentmise lépcsőimája után a szentelendő püspöki ruhába öltözött. A Mindenszentek litániája alatt földre borult, az evangéliumos könyvet a nyakszirtjére, illetve a vállára tették. Ezután a szentelő püspökök kezükkel megérintették a szentelendő fejét. Majd a szentelő primás krizmával megkenete a fejét és a kezeit, megáldotta a pásztorbotot és átadta neki. Azután megszentelte a gyűrűt, felhúzta az új püspök ujjára, végül átadta neki az evangéliumos könyvet. A felajánlás után az új püspök letérdelt a bíboros előtt, átnyújtott neki két égő gyertyát, két kenyeret és két hordócskát tele borral. Az egyik kenyér arany, a másik ezüst. Az egyik hordócska ezüst-, a másik aranyabronccsal díszített, amelyre ráfestették a felszentelendő és a felszentelő címerét.⁹ A szentmise végén a bíboros megszentelte a mitrát és az új püspök fejére helyezte. Majd a kesztyűk szentelése következett. Végül saját székébe ültetette, beiktatta az újonnan felszentelt püspököt, aki a *Te Deum* alatt első püspöki áldásában részesítette a jelenlévőket.

A pásztorbot a püspöki méltóság és hatalom jelképe, amelyet a liturgiában használnak. A gyűrű a püspökséggel való eljegyzettséget jelenti, kifejezi, hogy mintegy jegyesként törődik a püspök az egyházmegyével, illetve a rábízottakkal. Az evangéliumos könyv emlékezteti a püspök kötelességére, hogy hirdesse az örömhírt az egész világon. A gyertya Krisztust jelképezi, aki teljesen eléggő, engesztelő áldozatként felajánlotta önmagát. Az egyik kenyér valószínűleg ezüstszínű, amint ezt máshol megjegyezték, a másik valószínűleg arany. A szentmiseáldozathoz szükséges a kenyér és a bor, amelyet a pap átváltoztat Krisztus testévé és vérévé. A mitra vagy püspöksüveg a főpapi méltóság jele, amelyet csak a liturgiában használnak a püspökök. A mitra két szarva az Ó- és Újszövetséget jelenti, a két szalag a szellem és az írás ismeretét fejezi ki. A kesztyű szintén a liturgikus öltözék része volt a téli hideg, a gyertyák csöpögése, a pálmaágak, a pásztorbot tartásakor a bepiszkolódás ellen használták. A kereszt, a püspöksüveg és a pásztorbot ebben az időben a címer kellékeinek is számítottak.

A püspöki öltözékhez tartozik a láncon függő, nyakba akasztható mellkereszt is. Ez már a XIV. század óta szokásos főpapi jelvény volt, amelyet eredetileg istentiszteletnél használtak. Később azonban templomon kívül is viselték a püspökök, joghatóságuk területén belül és kívül is. Az új püspök a mellkereszt zsinórját Kelemen Krizosztóm pannonhalmi főapáttól kapta.

⁷ Az LL valószínű Lippay Lajost rejti.

⁸ *A püspökszentelés szertartása.* Püspökké szentelésem emlékére, Esztergom, 1937. október 28., Meszlényi Zoltán Lajos c. sinopei püspök, kanonok.

⁹ Szent István-bazilika levéltára, Historia domus. 1939. s. p.

Meszlényi püspök jelmondatául ezt választotta: *Fidenter ac fideliter*, azaz: Reménnyel és hűséggel. A szentelés végeztével kanonoki házába vonult, és fogadta vendégei jókívánságait. Délután 1 órakor a bíboros látta vendégül palotájában a megjelent legfőbb egyházi és világi előkelőségekkel együtt. A bíboros legfiatalabb püspökének köszöntésekor idézte Ábrahám szavait: „Aki megátkoz téged, legyen átkozott, aki megáld téged, áldások kísérjék őt.”¹⁰

1938-ban létrejött a Kassa-rozsnói Apostoli Adminisztrátúra, amelynek adminisztrátora Serédi Jusztinián lett, helynöke pedig a segédpüspök. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig, ugyanis 1939-ben megszűnt az adminisztrátúra és ezzel a helynökség is.

A II. világháború után az esztergomi teológia *prodirectora* lett (a *director* a mindenkori prímás). 1948. december 26-án letartóztatták Mindszenty József hercegprímást, és ettől kezdve püspöki helynökként Drahos János vezette az egyházmegyét, de püspökként egyedül Meszlényi volt a színen. Az esztergomi aulát már 1946-tól az államvédelem figyeltette, így Meszlényit is. Miután Mindszenty börtönben volt, 1950-ben Drahos Jánost az ávosok őrizték a budapesti Széher úti kórházban, hogy amennyiben meggyógyul, azonnal börtönbe vigyék. Drahos azonban 1950. június 15-én elhunyt, halálos ágyához érkezett csak meg c. püspöki kinevezése. Június 17-i temetése után az esztergomi főkáptalan káptalani helynökválasztásra ült össze. Ekkor az állam Beresztóczy Miklóst már megdolgozta, a maga oldalára állította és őt akarta ordináriussá megválasztatni. A káptalan mégis Meszlényi Zoltánt választotta meg, de rövid idő adatott számára. Június 29-én 17.30-kor értejtettek, hogy letartóztassák. Éppen uzsonnáját fogyasztotta a püspöki palotában. Próbáltak ellene peranyagot összegyűjteni, de sikertelenül. A kistarcsai internálótáborban, magánzárkában tartották fogva. Itt a szörnyű bánásmód következtében megbetegedett. 1951. március 4-én mentőt hívtak hozzá, de a Mosonyi utcai rabkórházba szállítás közben, vagy már előtte meghalt. Hitéért vértanúságot szenvedett. Halotti anyakönyvét csak 1954-ben állították ki, majd 1966-ban exhumálták és az esztergomi bazilika altemplomában helyezték nyugalomra.

A CSALÁD

A Fejér megyei meszlényi Meszlényi család egyesek szerint középkori nemesiséget bírhatott. Az eredeti nemesi levél elveszett, és Meszlényi Benedek 1569. augusztus 17-én I. Miksa magyar királytól (1564–76) új címeres levelet

¹⁰ Vö. Ter 27,29.

kapott.¹¹ Az igen széles körű családfát Sárváry állította össze, amelyben több család rokonsága is feltűnik. Az Országos Levéltárban található Sallér-féle életfa számunkra érdekes adatokat közöl. Meszlényi Benedek Szalay Katalinnal kötött házasságából született Éva, akit Nádasdy Tamás vett nőül.

E frigyből született Nádasdy Klára, akit Sallér István vezetett oltárhoz. István fiuk elvette Motesiczky Judítot. Tőlük származott Sallér Judít, aki nőül ment tolnai Festetics György grófhhoz. A Festetics ágon pedig látható, hogy Rudnay Anna feleségül ment Kőszeghi Imréhez. Julianna lányukat Sándor Béla vette nőül, és lányukat, Anna Máriát Motesiczky István jegyezte el és vette feleségül. István atyja Motesiczky Pál és anyja Balassa Zsófia. Zsófia pedig Lippai Borbála és Balassa Imre frigyéből született. Az említett Lippay, Rudnay családokból Magyarország primásai kerültek ki.

A székesfehérvári Meszlényi családfát Sárváry állította össze, ebből azonban hiányzik Meszlényi Zoltán püspök közvetlen családja. Egyetlen láncszem hiányzott a két család egyesítéséhez, mégpedig Meszlényi Zoltán püspök nagyapjának a személye, akinek az adatait a bagi plébános úr volt szíves megküldeni. Amikor ezt kézhez vettem, nagy örömmel állapíthattam meg, hogy sikerült a két szálát összekapcsolni. A Meszlényiek püspöki ágához csatlakozik a Farkasfalvy és a Gyurkovich család. A Farkasfalvy családfát e

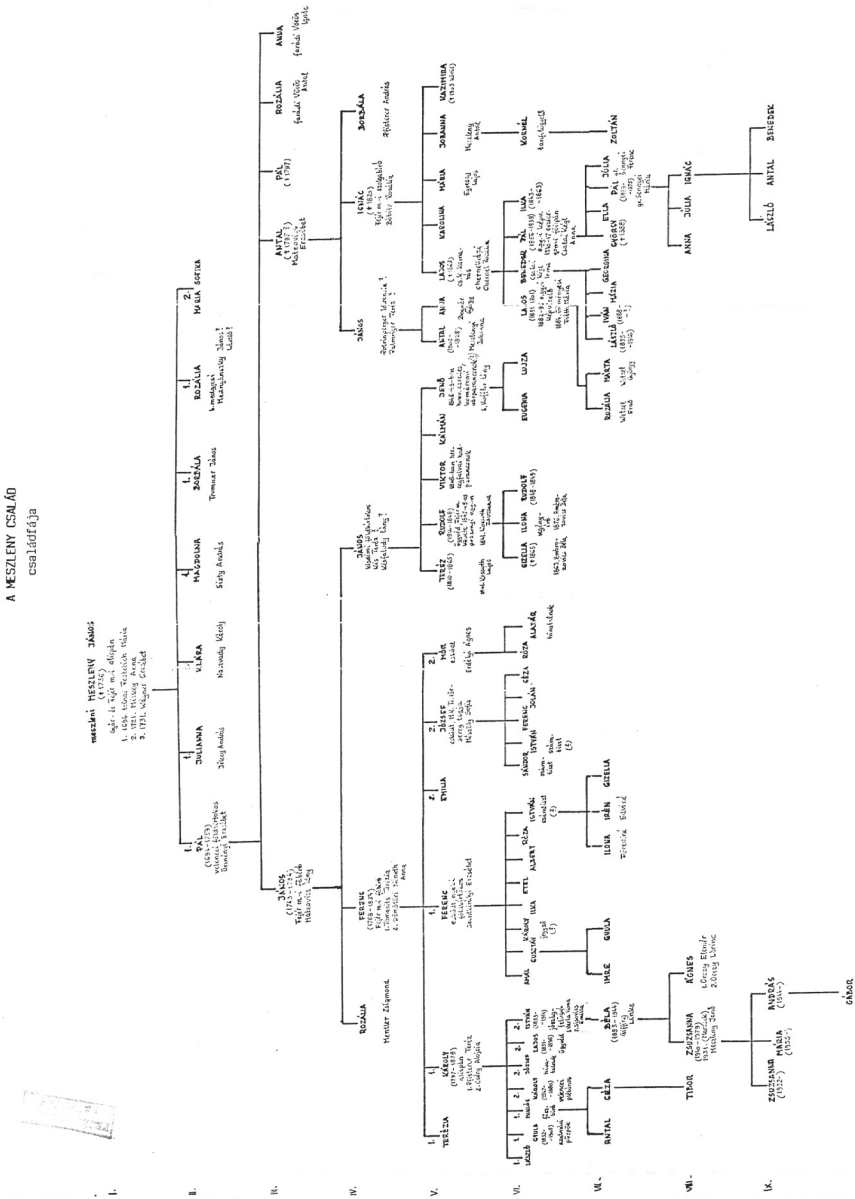

MESZLÉNYI BENEDEK CÍMERE
(BEKE 2009, 310).
FOTÓ: MÍG BALÁZS

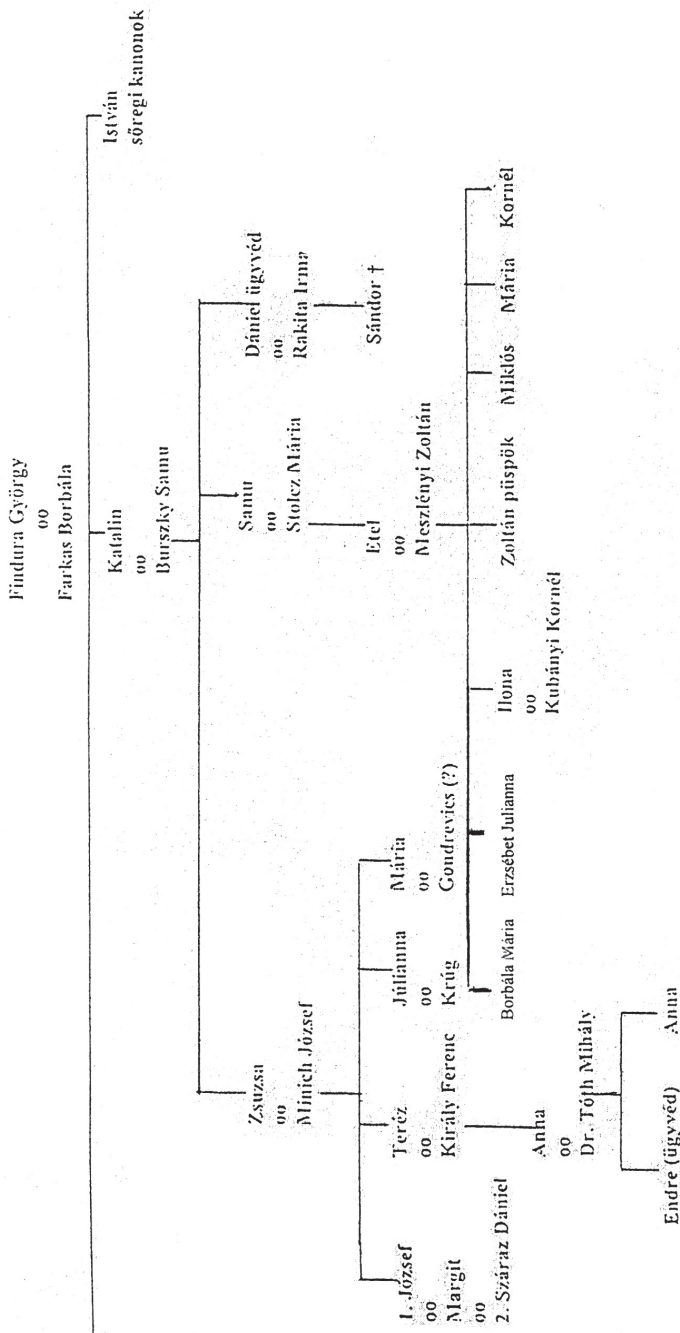
¹¹ SÁRVÁRY Marianna, A Meszlény család közéleti és politikai szereplése a XVIII–XIX. században (szakdolgozat; 1986) 5. Eredetije eszerint Meszlényi Ignác tulajdona, akitől a szerző a színes címer fényképét kapta. A Fejér Megyei Levéltár, F IV. A 72-b. 572. t. értékes adalékkal szolgál a családkutatóshoz.

A MESZLÉNYI CSALÁD
családfeje

meszlényi MESZLÉNY JÓHANN
(1752-1812)
1. házasság: 1774. szept. 22. díszes
2. házasság: 1780. márc. 18. Anna
3. házasság: 1784. márc. 18. Anna
4. házasság: 1788. márc. 18. Anna

MESZLÉNYI NAGY CSALÁDFÁJA. Összeállította: Beke Margit. Fotó: Míg Balázs

FINDURA-FARKASFALVY CSALÁDFA (PL Mészlényi Zoltán hagyatéka)

sorok írója összeállította, de találhatók más családi vonatkozások is, amelyeket nem lehetett értelmezni.

Ebbe a családba született Gyula (1832. január 22-én Velencén) szatmári püspök,¹² aki Meszlényi Károlynak Pfisterer Terézzel (†1840) kötött első házasságából született. Meszlényi Károly második házasságát Cséry Lujzával kötötte. Ebből a frigyből született Miklós, velencei birtokos, József postafelügyelő és Lajos, székesfehérvári ügyvéd, aki 1896-ban Dinnyésháton hunyt el.¹³

A rokonságban található Kossuth Lajos is, akinek felesége Meszlényi Teréz (1810–65). Teréz egyik testvére Rudolf (1815–48), aki Kossuth Zsuzsannát, Lajos testvérét vette nőül.¹⁴ Kossuth Zsuzsanna száműzöttként 1852-ben Brüsszelben telepedett le két leányával, Gizellával és Ilonával, ahol csipkeverő műhelyt nyitott.¹⁵ Brüsszelből Amerikába mentek, és csak 1863-ban tértek haza. Gizella elhunytá után, 1876-ban férje, Ambrozovics Béla nőül vette sógornőjét, Ilonát. Tehát igen érdekes és színes a Meszlényiek családja.

Meszlényi Zoltán még az 1920-as években kezdett érdeklődni a rokonság iránt, akiknek élő tagjaival valamiképpen kapcsolatban állt. Ebben a rokonságban található meszlényi Meszlényi Pál, nyugalmazott esztergomi főispán, aki 1939-ben elhunyt, amit a gyászoló család közölt az esztergomi székesfőkáptalannal.¹⁶

CÍMEREK ÉS TIPÁRIUMOK

A Meszlényi család birtokában van egy festett családi címer, amelyen az 1242-es évszám található, továbbá a jelmondat: *Dum spiro spero*.

Az évszám már gyanús, a jelmondat még inkább növeli ezt a gyanút. A festett címer ebből az időből még ismeretlen. Hivatkozom jeles heraldikusunkra, Bertényi Ivánra. Hazánkban a tatárjárás előtt mintegy tucatnyi – főként pecsét-ről ismert – címert tart számon a szakirodalom. A fegyveres harcok, a lovagi tornák világán túlmutat a címer: amikor a XVI. században befejeződnek a lovagi tornák és a csatákból visszaszorulnak a címeres pajzsok, a címerek tovább

¹² SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái. I–XIV* (Budapest 1891–1914) VIII, 1182–1183 cc. *A szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében (Schematismus centennarius) 1804–1904* (Szatmár 1904) 64.

¹³ Fejér Megyei Levéltár, F IV. A 72-b. 572. t. party cédula.

¹⁴ KEMPELEN Béla, *Magyar nemes családok. I–XI* (Budapest 1911–1932) VII, 172–173.

¹⁵ SZINNYEI VIII, 1183. c.

élnek. A legrégebb ismert címeradományt Károly Róbert nevében 1326-ban állították ki az ernyei Herczegh család részére.¹⁷ Tehát az évszám nem helytálló, a jelmondat pedig Székesfehérvár püspökének, Prohászka Ottokárnak a jelmondata. Mivel a Meszlényi család Fehérvár megyei kötődésű, feltételezem, hogy ez az összeállítás Prohászka püspöksége idején, 1906–1927 között Székesfehérvárott készülhetett. Ez a megállapítás kimondottan a kép összeállítására érvényes, de nem vonja kétségbe magának a címernek a meglétét, a címer hiteles.

A Meszlényi-címernek is különbözőek. A családi címer egyik festett változata Sárváry leírása szerint: zöld fa, azon galamb és párduc látható.¹⁸ Ez valójában a Meszlényi Ignác tulajdonában lévő

XVIII. századi címeres levél: az égszínkék pajzson hármassal álló barna törzsből három zöld, leveles ág hajt ki. A középsőn nyitott csőrű, természetes színű csalogány. A sisak arany-fekete, nyitott rostélyú, jobbról ezüst-vörös, balról égszínkék-arany leveles sisaktakaró. Sisakdísz aranykoronából előtűnő, ágaskodó, jobb mellső lábával ezüst kardot tartó aranyszínű párduc. Jobbról vörös-arany, balról kék-fekete szárny veszi közre. Más forrás szerint galamb helyett barna fülemülét ábrázolnak nyitott csőrrel.¹⁹

A családi címer régebbi ismert formája figyelhető meg a Sallér-életfán. Festetics György felesége, Sallér Judit oklevelében, amelyet I. Ferenc 1793.

MESZLÉNYI-CÍMER, 1242 (Beke 2009, 310)

¹⁶ Főkáptalani Levéltár Esztergom, Consistorialis jegyzőkönyvek 1939, 10, 25; SÁRVÁRY 1.

¹⁷ BERTÉNYI Iván, *Címertan*, in *A történelem segédtudományai* (A Történelemtudomány kézikönyve I) (szerk. Bertényi Iván; Budapest 1998) 251–278, 254.

¹⁸ NAGY Iván, *Magyarország családi címereivel és nemzedékrendi táblákkal. I–XIII* (Pest 1857–1867) VII, 457.

¹⁹ SÁRVÁRY 5.

MESZLÉNYI IGNÁC CSALÁDI CÍMERE
(Fejér Megyei Levéltár. F IV. A 72. Fejér vármegye
nemességi iratai. B. Nemességi iratok. 572. t.)

arany-kék, a heraldikai bal oldalon vörös-ezüst változatú. A sisakdísz itt is az oroszlán.

Meszlényi Zoltán püspöki címere csak a püspökszentelési szertartáskönyvön maradt fenn lila színű nyomással, valamint összesen öt tipáriumon, vagyis pecsétnyomón. Saját címerrel, pecséttel tehát 1937-ben találkozunk először. Az öt pecsétnyomó közül három rézből, kettő gumiból készült.

A püspökszentelés szertartása alkalmából készült kiadványon megtalálható a lila színben nyomtatott címer, a püspök jelmondatával: *FIDENTER AC FIDELITER*. A csücskös talpú pajzsban három halom, közepén telt lomb-

március 7-én bocsátott ki, rokonaiként Meszlényi Benedeknek és Juditnak a címere is megtalálható.²⁰ Ez a címer visszavezet a XVI. századba. A címerpajzs kék mezéjében hármasszíkla közepén, barna törzsön, két zöld lombos ág között ezüstmadár (csalogány vagy galamb) áll. Fölötte arany, nyitott rostélyú sisak, jobbról arany-kék, balról ezüst-kék takaró. Sisakdísz hármasszíkla aranykoronából kinövő, fekete (ezüst?) sasszárnyak között, jobb mellő lábával kivont hajlított ezüst kardot tartó jobbra fordított arany oroszlán.

Némileg más a címer a Siebmacher-féle leírásban.²¹ Itt a szíkla helyett hármasszöld halom szerepel. Kék mezőben a hármasszöld halomból kinövő barna törzsű, de már telt zöld lombos fán arany(?) madár áll. A foszlány

²⁰ Magyar Nemzeti Levéltár, OL P 235. 171. d. 4.

²¹ *Siebmachers grosses Wappenbuch*. 33. *Die Wappen des Adels von Ungarn* (Bauer&Raper Inhaber Gerhard Gessner, Neustadt an der Aisch) 418, 319. Tafel.

²² Meszlényi Zoltán Lajos úrnak, Isten és a Római apostoli Szentegyház sinopei c. püspökének pecsétje. PL Pecsétgyűjtemény. No. 136.

zatú fán madár áll. A sisak helyére a püspöki címerbe a püspöki jelvények kerülnek, így a pajzs mögött középpütt kereszt, jobbról püspöksüveg, balról a pásztorbot. Sisakdísz a püspöki kalap, és a róla kétoldalt leomló hat-hat bojt sisaktakaróként szolgál. Tehát a címer megegyezik a családival. Hihetnénk azt is, hogy ez pecsétnyomó (vagyis tükörkép), de a címerhez tartozó jelmondat (*devise*) pozitíven jelenik meg.

Püspöksége idejéből maradt fenn egy sárgaréz tipárium. A tipáriumok címerábrázolásai azonosak, csupán a feliratuk és a pajzsuk különböző. A püspöki réz-tipárium háromszög pajzsú. A majuszkulás felirata: *S/IGILLUM/ D/OMINI/ ZOLTANI LUDOV/ICI/ MESZLENYI DEI ET AP/OSTOLICAE/ S/ACRAE/ E/CCLLESIAE/ R/OMANAE/ EP/ISCO/PITIT/ULARIS/ SINOPENI/ENSIS*.²² 1937. Két gyöngysor között kereszt alakkal indít.

Káptalani vikáriusként Mészlényi Zoltán külön pecsétet készíttetett, amelyet hivatalos levelezései alkalmával használhatott. A sárgarézből készült csücsköstalpú pecsétnyomó felirata: *S/IGILLUM/ D/OMINI/ ZOLT/ANI/ LUD/OVICI/ MESZLÉNYI EP/ISCO/PITIT/ULARIS/ SINOPENI/ENSIS/ VIC/ARIU/ CAPIT/ULI/ STRIGON/IENSIS*. 1950-ben készült. Két gyöngysor között kereszttel indít.²³ A másik pecsétnyomó ólomból készült.²⁴ A két gumitipárium mindenben megegyezik az előzőkkel, kivéve anyagukat.²⁵

PÜSPÖKI CSÜCSKOS TALPÚ TIPÁRIUM
SÁRGARÉZBŐL
(PL Pecsétgyűjtemény. Nr. 136. Ø 30 mm).
Fotó: Mudrák Attila

KÁPTALANI VIKÁRIUSI TIPÁRIUM RÉZBŐL
(PL Pecsétgyűjtemény. Nr. 135. Ø 38 mm).
Fotó: Mudrák Attila

KÁPTALANI VIKÁRIUSI TIPÁRIUM ÓLOMBŐL
(PL Pecsétgyűjtemény. sine numero).
Fotó: Mudrák Attila

²³ PL Pecsétgyűjtemény. Nr.135.

²⁴ Ismeretlen eredetű.

²⁵ PL Pecsétgyűjtemény. Nr.137. Nr.138.

KÁPTALANI VIKÁRIUSI TIPÁRIUM GUMIBÓL
(PL Pecsétgyűjtemény. Nr. 138. Ø 38 mm).
Fotó: Mudrák Attila

KÁPTALANI VIKÁRIUSI TIPÁRIUM GUMIBÓL
(PL Pecsétgyűjtemény. Nr. 137. Ø 38 mm).
Fotó: Mudrák Attila

A püspök boldoggá avatási életrajzának megírásakor merült fel a gondolat, hogy meg lehetne festeni a püspöki címet. A címer színezésében a tipáriumok grafikus jelzései segítséget jelentettek. A pázstorbot a heraldikai jobb vagy bal oldalra kerülésében az számított döntőnek, hogy a püspökszentelés szer-tartási könyvén nem pecsétnyomóként olvasható a címer, hiszen az alatta lévő jelmondat pozitíven jelenik meg. Így került a püspöksüveg a heraldikai jobb oldalra.

MESZLÉNYI ZOLTÁN CÍMERE
(Beke 2009, 310, Nr. 82).
Fotó: Szőnyi Tamás

A címer tehát a következő: a csücsköstalpú pajzs kék mezejében zöld hármashalom, annak közepén barna törzsű teljes zöld lombosított fa áll, tetején ezüst fülemüle nyitott csőrrel. A püspöki kalaphoz a szokásos elrendezésben (1+2+3, mindkét oldalon 6-6) zöld színű bojtok csatlakoznak. A sisak helyén középen az ezüst kereszt, a heraldikai jobbról a drágakövekkel díszített arany-ezüst mitra, bal felől az arany püspökbot. Alatta a zöld színű stólán jelmondata: FIDENTER AC FIDELITER.²⁶

²⁶ Pecsétnyomó és családi címer alapján tervezte a szerző. Rajzolta és színezte Kovácsné Somogyi Zsuzsa.

♦♦♦ ROKAY ZOLTÁN

Egy Corvina a jezsuita tradícióban

BEVEZETÉS

A „*habent sua fata*” könnyen tűnhet elcsépeelt szólamnak, és nem szükséges a *Magyar Sion* érdemes olvasói előtt ismételtetni. Hogy mégis ezt a szállóigévé vált szentenciát választom szerény mondandóm kiindulópontjául, azt talán részben igazolni fogják az alábbiak. Az egész „anyagot” három név köré csoportosítom: Cornelius a Lapide, Balthasar Corderius és Pázmány Péter, mindhárom jezsuita.

1. CORNELIUS A LAPIDE

E jeles szerző nevével papnövendék koromban találkoztam először (valamikor 1968 és 1973 között), amikor egy nyáron rutinszerűen részt kellett vennem Szabadkán, az Egyházmegyei Könyvtár „rendezésének” nevezett sziszifuszi munkában. Ez az intézmény akkortájt inkább raktárnak nézett ki, ahová ömlesztett anyag formájában érkeztek a könyvek, elsősorban az elhagyott, egykori német plébániákról, amelyek templomaiban a szolgálatot – legjobb esetben – már csak oldallagosan látták el, így féltő volt, hogy az ottani leltár teljesen tönkremegy. Így várták sorsukat a Szabadkára került könyvek. Ezek között feltűnt több impozáns kötet, amelyekről kiderült, hogy bizonyos „R. P. Cornelius A Lapide`e Societate Jesu” kommentárjai a Szentírás úgyszólván minden könyvéhez. A kötet elején (több esetben) a tartalomnak megfelelő díszes kivitelű metszet. Különösen megmaradt emlékezetemben a Példabeszédek könyvét díszítő metszet, amelyen Salamon és Sába királynője látható. Miután 1997-ben Budapestre kerültem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karára, és más elfoglaltságom ezt lehetővé tette, biblikus jellegű publikációimon dolgoztam, és Pázmány-kutatásaim folyamán az OSZK-ban kezembe került a kötet.¹

¹ OSZK 503. 699.

Örültem, mert meggyőződhettem felőle, hogy emlékezetem nem hagyott egészen cserben, ugyanakkor a kötet pontos címét is rögzíteni tudtam: *Commentaria in Salamonis Proverbia, Auctore R. P. Cornelio Cornelii A Lapide Societate Jesu. Antverpiae, apud Jacobum Meursium. Anno M.DC.LXXI. Cum privilegio Caesareo et regis Hispaniarum.*

CORNELIUS A LAPIDE (1567–1637) ARCKÉPE, Leuven, Katolikus Egyetem könyvtára. Perendy László felvétele

praesestim Cyrilli, quos nemo interpretum hactenus vidit, excepto uno Dionysio Carthusiano, qui illos frequenter citat. Titulus libri est: Apologi morales S. Cyrilli in quantor libros distributi. Reperti sunt in celebri illa Budensi bibliotheca Matthiae Corvini regis Hungariae, manuscripti; edidit eos noster P. Balthasar Corderius Viennae Austrię anno Domini 1630 in

Magáról a szerzőről itt mindössze a legfontosabb életrajzi adatokat közlöm: született 1567-ben Bocholtban; 1592-ben lépett be a jezsuita rendbe; 1598–1616-ig Leuvenben tanított egzegézt, majd 1616-tól 1637-ben bekövetkezett haláláig a Collegium Romanumban. A Zsoltárok és Jób kivételével a Szentírás összes könyvéhez írt kommentárt.² Be kell vallanom, hogy a vaskos fólió-kötetből csak az engem érdeklő részeket olvastam el. Annál nagyobb figyelemmel olvastam el a könyv előszavát, s íme figyelmességem jutalma: „Prolegomena” cím alatt, a 10. oldalon ezt találtam:

Denique addam sepius apologos & gnomas aliorum sapientum Salamonicis antistrophas, quae magnam eis venustatem aequè ac lucem afferent; ac

² Vö. SOMMERVOGEL, Carlos, *Bibliothèque de la Compagnie de Jesus* (Bruxelles-Paris 1894) IV. 1511–1526.

hisc Cyrillus multa Salomonis aequae Ecclesiastici Proverbia luculenter doctè, piè, eleganter, & sapienter explicat, uti intuenti patebit. Plura de his dixi inito Ecclesiastici.

A Kartauzi Dionysziosz tehát ismerte egy bizonyos „Cyrillus” könyvét, amelynek kéziratát Balthasar Corderius a Corvinák között találta meg és adta közre 1630-ban. Így jutott el Mátyás király dicső budai könyvtárának híre Cornelius a Lapide leuveni, majd római jezsuita szentírás-magyarázóhoz, a hatalmas *opus* szerzőjéhez. A következő „láncszem”, aki megelőzi Cornelius a Lapidét: Balthasar Corderius.

2. BALTHASAR CORDERIUS

A Cornelius a Lapide által hivatkozott Balthasar Corderius „Cyrillus”-könyvének egy kései kiadása szerény könyvtáramban is megvan. Ennek címlapján ez olvasható: *APOLOGI MORALES SANCTI CYRILLI ANNO MDCXXX EX ANTIQUO MS. CODICE PER BALTHASARUM CORDERIUM, Antverp. Soc. Jesu Doct. Theol. Ac Profess. Vienn. Primum in lucem editi, DENUO RECUSI. TYRNAVIAE, Typis Academicis Soc. Jesu, 1744.*

Corderius (Cordier) Balthasar 1592-ben született Antwerpenben, 1612-ben lépett a jezsuita rendbe, 1650-ben halt meg Rómában. Bécsben görög nyelvet, erkölcsstant és egzegézist tanított.³ Fő érdeklődési területét a patrisztika

CORNELIUS A LAPIDE: *COMMENTARIA IN SALAMONIS PROVERBIA* (1671), OSZK 503.699. Bérés György felvétele

CORNELIUS A LAPIDE: *COMMENTARIA IN SALAMONIS PROVERBIA* (1671), CÍMLAP. Bérés György felvétele

³ SOMMERVOGEL II. 1438–1442.

APOLOGI MORALES. BALTHASAR CORDERIUS
1744. ÉVI KIADÁSA (a szerző tulajdona).
Béres György felvétele

képezte. Ebből érthető, hogy 1691-ben levélben kérte Eszterházy Miklós nádor segítségét abban, hogy megtekinthesse a török kézen lévő Budán a könyvtár maradványait.⁴ Corderius patrisztikai érdeklődésére vezethető vissza „Sancti Cyrilli” könyvének a publikálása (1. kiadás: Bécs, 1630), amely a későbbiekben magyar területen szemlátomást bizonyos népszerűségnek örvendett. Az 1744. évi kiadáshoz több ízben vizsgáteleket kötöttek, mint *libellus gradualist*.⁵

Corderius ajánlásában ez áll:

Benevolo Lectori. Cum nuper Bibliothecam nostram Academicam in locum aptiorem transferremus, antiquiores Codices M.S. prae ceteris diligentius observans, ac perlustrans, incidi in Apologos hosce, S. Cyrillo inscriptos: sed an Hierosolymitani, an Alexandrini, vel cujus demum Cyrilli sint, quod adscriptum non esset, haud facile divinaverim; cum nec apud Photium, nec apud Sixtum Senensem in Bibliothecis, nec a Possevino in Apparatu, ulla fiat mentio Apologorum á Cyrillo conscriptorum. Verum nihil mirum: si ut alia quamplurima SS. Patrum opera, istis auctoribus incognita, qua hactenus in tenebris delituerant; sic & hoc opusculum, nunc demum bono publico lucem aspiciat.

Exemplar autem, quo usus sum, prout compactura, & insignia indicabant, fuerat olim gloriosae memoriae Matthiae Corvini, Hungariae Regis famosissimi, è celeberrima totius ferè Orientis Bibliotheca Budensi, per Reverendiss. D. Joannem Fabrum, Viennensem Episcopum, tamquam praeclarum è Dandum reliquiis trophaeum, in Academica nostra Bibliotheca suspensum. Erat quidem splendidè satis in membrana exaratum; sed adeo vitiosè, ut vix ulli periodo, sensus suus, aut constructio constaret. Quare mihi maximopere

⁴ FRAKNÓI Vilmos, *Kérvény a budai Corvin-könyvtárba való bebocsátás végett az 1629-ik évből, in Magyar Könyvszemle* (1915) 3–4/218.

⁵ Nagyszombatban: 1752; 1753; 1756. Kassán: 1759. (Horváth József szíves közlése). Az én tulajdonomban az 1756-os, J. Csehy tételeihez kötött példány található meg.

⁶ Vö. CSAPODI, Csaba, *The Corvinian Library. History and Stock* (Akadémiai Kiadó, Budapest 1973) 200.

laborandum fuit, ut vel divinando saltem, sensum aliquem assequeretur; qui si alicubi minus feliciter fortassis expressus sit, veniam dabis, παραλλήλως ipsum exactius expressuro, si quando emendatum aliquod exemplar Graecum, nactus fuero. Vale.

Az elmondottakból kitűnik, hogy Corderius a Collegiumi Könyvtárnak alkalmasabb helyre való költöztetésekor fedezte fel az említett *codexet*. Hogy ez a „*nuper*” mikor volt, és a „*locus aptior*” hol keresendő, nem derül ki az ajánlásból. A címlapon olvasható „*Primum in lucem editi*” (amire Cornelius a Lapide is hivatkozik) téves, és Corderius ezt illető ismereteinek hiányosságából ered. Cyrillus Corderius által 1630-ban kiadott művének ugyanis már volt egy kiadása a XV–XVI. század fordulóján *Speculum sapientiae beati Cyrilli episcopi alias quadripartitus apologeticus...* címmel, hely és év nélkül. Egy példánya megtalálható Wolfenbüttelben.⁶ Cyrillus művének 1490-ből ismert egy német fordítása,⁷ 1571-ből pedig egy átköltése.⁸ Mivel a Corderius-féle és a wolfenbütteli kiadás szövege több helyen eltér, lehetséges, hogy különböző kéziratok alapján készültek, ám annak sem szabad elkerülnie figyelmünket, amit Corderius a Corvina megromlott szövegéről mond („*adeo vitiose*”), amiért is nem egyszer úgy kellett „találgatnia” („*divinando*”) a szöveg értelmét, ami, ha olykor kevésbé sikerült („*minus feliciter*”), az olvasó bocsánatát kéri („*veniam dabis*”).

Corderius panaszkodik, hogy nem sikerült kiderítenie, kit kelljen tisztelnünk „*sanctus Cyrillus*”-ban, a mű szerzőjében. Ezt illetőleg időközben megjelent Tóth Péter tanulmánya,⁹ aki szerint a középkori exemplumgyűjteményt „feltehetőleg a 14. század elején élt domonkos Bongiovanni da Messina írta”.¹⁰

AZ *APOLOGI MORALES* (1744) CÍMLAPJA.
Béres György felvétele

⁷ *Das Buch der natürlichen Weisheit* (Augsburg 1490), Hartunk und Karl 55. Auktion, 1987. (Horváth József szíves közlése).

⁸ *Spiegel der natürlichen Weisheit durch den alten in Gott gelehrten Bischof Cyrillum mit fünf und neunzig Fabeln und schönen Gleichnissen beschrieben...* (Augsburg 1571) (Horváth József szíves közlése).

⁹ Tóth Péter, *Görög egyházatyák a Corvinában II*, in *Magyar Könyvszemle* 127 (2011) 3/298.

¹⁰ Uo. előadja a téves attribúció feltételezett okát is.

Corderius elmondja, hogy a szóban forgó Corvinát Johannes Fabri bécsi püspök (1478–1541) szerezte be, mint „dicső ... zsákmányt” („*tamquam praeclarum ... trophaeum*”) a budai Corvina-könyvtár „maradékából”. Fabri kultúrtevékenységének és könyvszerzési akciójának bőséges irodalma van.¹¹ Ebbe beleillik, amit Corderius az *Apologi Moralest* tartalmazó Corvináról elmond.

Magát a Corvinát így írja le Csapodi Csaba:

A Corvina 1756-ban került az Osztrák Nemzeti Könyvtárba (Österreichische Nationalbibliothek, Wien) a cod. 1037 szám alatt. Ez az „áthelyezés” is alátámasztja a „*habent sua fata*” szentenciát.¹²

„155. Cod. Lat. 1037 [Pseudo -] Cyrillus: Speculum sapientiae seu Liber quadripartitus apologeticus, e Graeco in Latinum translatus.

A XIV. század második felében, a Duna vidékén keletkezett mesegyűjtemény, amely szerzőként egy Cyrillus püspököt tüntet föl. Pergamen kódex. 72 fol. 166 × 245 mm. – Írás: humanista antiqua rotunda. – Scriptor: ismeretlen. – Illuminálás: Hoffmann E. szerint Firenze, 1460–1470 közt, Hermann szerint Lombardia, 1443 (ez a fordítás dátuma az explicitben).¹³

A leírást megerősítik Corderius szavai: „*Erat quidem splendide satis, in membrana exaratum.*”

Jelen összefüggésben legyen elegendő: Corderius átmentette egy Corvina emlékét és tartalmát. Erről tudomása volt Cornelius a Lapidének, aki továbbadta ezt az ismeretet, nem utolsó sorban a jezsuita renden belül, hiszen a „Társaság” tagjai közül könyve megtalálható volt nem más, mint Pázmány Péter könyvtárában.

3. PÁZMÁNY PÉTER MINT CORNELIUS A LAPIDE CORDERIUST ÉS A CORVINÁT MEGEMLÍTŐ KÖNYVÉNEK TULAJDONOSA

Corderius után kanyarodjunk vissza Cornelius a Lapidéhez. Bitskey István és Kovács Béla *A pozsonyi jezsuita kollégium XVII. századi könyvtára és*

¹¹ Vö. LHOTSKY, Alfons, *Die Bibliothek des Bischofs von Wien Dr. Johannes Fabri (1530–1541)*, in *Festschrift Karl Eder zum siebzigsten Geburtstag* (Hrsg. Helmut J. Mezler-Andelberg; Innsbruck 1959) 71–81. Továbbá: DENK, Ulrike, *Das Collegium trilingue des Bischofs Johann Fabri* (PhD-dolgozat; Wien 1998); VISKOLCZ Noémi, *Corvinák Bécsben a 16–18. században*, in *Magyar Könyvszemle* 124 (2008) 3/272–291 („A Fabri-hagyaték” 281–281).

¹² Vö. CSAPODI 1973, 200.

¹³ CSAPODI Csaba, *Bibliotheca Corviniana* (Magyar Helikon, Budapest 1967) 65.

¹⁴ BITSKEY István – KOVÁCS Béla, *A pozsonyi jezsuita kollégium XVII. századi könyvtára és a Pázmány-hagyaték*, in *Magyar Könyvszemle* 91 (1975) 25–37.

a *Pázmány hagyaték* című tanulmánya¹⁴ külön foglalkozik a leltárban, ill. Pázmány levelezésében megemlített Cornelius a Lapide-kötetekkel. Szó szerint ezt olvashatjuk: „Pázmány egyik levelében 5 olyan könyvről tesz említést, amelyet saját részére megvásárolt. A könyvújdonságokat Hmira János, a bécsi Pázmáneum rektora küldte meg neki, s ő abból az ízlésének megfelelőket tartotta meg. 1636. febr. 17.-én Pozsonyból írja Hmirának: 'Libros remitto praeter hos, quos retinui: Cornelium in Ecclesiasticum et Proverbia...'.¹⁵ A tanulmány írói Cornelius a Lapidével azonosítják a „Cornelium”-ot, az említett köteteket pedig az Antwerpenben, 1634-ben megjelent *Commentaria in Ecclesiasticum* és az ugyanott 1635-ben megjelent *Commentaria in Proverbia* című munkáival.¹⁶

Nem tudhatjuk, felfigyelt-e Pázmány Cornelius a Lapide Corderiusra történt hivatkozására. Hogy azonban a jezsuita szerző terjedelmes kommentárjait nem csak birtokolta, hanem azokból prédikációihoz merített is, azt kimutatta Rajhona Flóra *Pázmány Péter prédikációinak forrásairól* című írásában.¹⁷

BEFEJEZÉS

Cornelius a Lapide jezsuita egzegéta úgy hivatkozik rendtársára és kollégájára, Balthasar Corderiusra, mint egy Corvina felfedezőjére és a benne lévő „*Apologi Morales Sancti Cyrilli*” első kiadójára. Ez megegyezik azzal, amit Corderius publikációjának ajánlásában mond. Kettőjük kortársa (Cornelius a Lapide: 1567–1637; Corderius: 1592–1650) és rendtársa, Pázmány Péter (1570–1637) birtokában volt Cornelius a Lapide szóban forgó kötetének. Így juthatott vissza a Corvina híre magyar földre. A nagyszombati nyomda folyamatosan újranyomtatta (1752, 1753, 1756) Corderius „első” kiadását, továbbá a kassai és (címlapként) a kolozsvári nyomda is napvilágra hozta, ezzel hozzájárultak egy Corvina továbbéléséhez, annak változatos, sőt hányatott sorsa ellenére.¹⁸

¹⁵ Uo. 33.

¹⁶ Uo. 34.

¹⁷ RAJHONA Flóra, *Pázmány Péter prédikációinak forrásairól*, in *Textológia és forráskritika. Pázmány-kutatások 2006-ban* (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok) (szerk. Hargittay Emil; Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba 2006) 113–121. Cornelius a Lapide: 118–120.

¹⁸ Itt mondok köszönetet Horváth József antikvárius-könyvész úrnak, amiért engem a fenti tárgykörben mindenkor készségesen útbaigazított. A felvételekért köszönettel tartozom Dr. Perendy László kollégámnak és Béres György bölcsész-abszolvensnek, a szöveg elektronikus előkészítéséért Mészáros Oszkár hittudomány-hallgatónak.

Magyar Katolikus Lexikon

A Magyar Katolikus Lexikon XVI. kötetével 33 év munkája fejeződött be. A katolikus Egyház és a kereszténység kétezere éves tudáskincsét közreadó monumentális sorozat 74 témakörben 46.000 szócikket és 58.000 címszót tartalmaz, több ezer képpel és illusztrációval. Az előző kötetekből ki-maradt, vagy egy adott témakörben – az elmúlt években – újként megjelent ismeretanyagot adja közre. A Pótkötet adatgyűjtése 2010. december 31-én zárult.

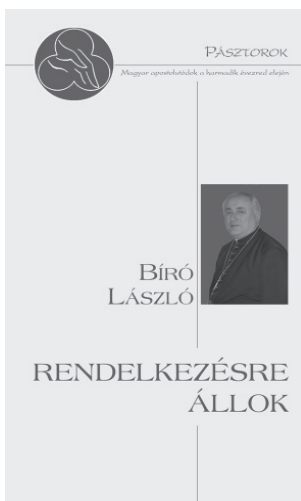
1056 oldal, Ára: 5900 Ft

Bíró László Rendelkezésre állók

*Elmer István és Kipke Tamás interjúkötete
Bíró László tábori püspökkel*

Rendelkezésre állni nem könnyű, mert egész em-berségünket kívánja, a teljes személyiséget moz-gósítja. Ám ha arra gondolunk, hogy a szó és a vele egybeforró tett rokon a szeretettel – hiszen abból táplálkozik –, akkor megértjük súlyát és tétjét. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia család-referense, s egyben a katolikus tábori lelkipásztori szolgálat vezetője, mindkét minőségében sokak számára vált példaképpé. Aki elolvassa e könyvet, vágyat érezhet arra: így élni jó, ezzel a természetes-séggel – és természetesen rendelkezésre állva.

276 oldal, keménytéblás, Ára: 2900 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda, 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu

♦♦♦ KÄFER ISTVÁN

Lexikonok békesszolgálati lehetősége

Magyar–szlovák jegyzetek Beke Margit kézikönyvéhez
kitekintéssel a szlovák katolikus lexikonra¹

III.

C²

CABAN, Tomáš (1888. március 15., Dettvahuta, Zólyom megye – 1944. május 2., Pozsony) teológiai doktor, plébános, esperes, címzetes prépost, szlovák politikus, publicista. Léván és Esztergomban tanult, a teológiát pázmánitaként Bécsben végezte. 1911. július 14-én szentelték pappá. 1914-ben teológiai doktorátust szerzett. Papi szolgálatát Egbellen kezdte káplánként. 1915 májusától tábori lelkész volt. Második kápláni helye Szmolinszko.³ 1922-ben püspöki levéltáros és jegyző. 1923-ban esperes-plébános Szakolcán. 1924-ben pápai káplán, 1926-ban a Nagyszombati Apostoli Adminisztratúra⁴ kancelláriájának igazgatója. 1932-ben pápai prelátsi címet kapott. 1938-tól Vágújhelyen plébános, címzetes prépost.⁵ Mindvégig a szlovák egyházi, egyesületi és politikai

¹ Az I–II. rész a *Magyar Sion* (2013) 1. és 2. számában jelent meg.

² Mivel kísérleti lexikonunk *magyar* nyelven készül, továbbra is a nemzetközi betűrendet alkalmazzuk. A *c* betűcsaládban nem külön betű sem a szlovák *č* és *ch* (ott a *h* után következik), sem a magyar *cs*.

³ A *Lexikon...* adatai szerinti *Smolinskének* volt ugyan *Szomolánka* formája is, de az nem a mi lexikonunkban szereplő Szomolány. A község ma is a sasvári esperességhez tartozik.

⁴ A szlovák lexikon a „püspöki kancellária” terminust használja. A mi lexikonunk pontosabb, mert 1922-ben a Szentszék az Esztergomi Érsekség Csehszlovákiához került részén apostoli adminisztratúrát alakított, amelynek első adminisztrátora Pavol Jantusch püspök, első vikárius generálisa František Richard Oswald lett. Vö. *Katolícke Slovensko 833–1933* (Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1933) 89–129.

⁵ A szlovák lexikon itt bizonyára pontosabb, a továbbiakban az adatok Róbert LETZ szócikéből valók.

élet aktív résztvevője. 1918 óta tagja a Szlovák Néppártnak, amelynek programján Szlovákia autonómiaja volt. Szokolcán e párt helyi szervezete tagjaként gazdag publicisztikai tevékenységet fejtett ki. 1937-ben Jozef Tiso, Karol Körper, Ján Pöstényi és Ferdinánd Mondok társaságában a Spolok Svätého Vojtecha delegációjában látogatást tett az amerikai szlovákoknál az USA-ban. Az önálló szlovák állam kikiáltása után a szlovák országgyűlés küldöttévé nevezték ki. Munkásságáról nincs érdemi szakirodalom, pedig fontos szerepe lehetett a szlovák katolikusok autonómia-mozgalmában, különösen az új cseh-szlovák állam első éveiben.

Nem szerepel a *Lexikón...*-ban CELLY József (1855–1922), aki a morvaországi Ivanoviceban született, és szolgálati helyein (Ürmény, Radosóc, Nagyúny, Sasvár, Búrszentmiklós, Péterfalu⁶ nagyrészt szlovákul pasztorált. Hiányzik CHEMEZ (Csemez) Antal (1835–1913) is, Szelőce és Naszvad plébánosa. Biztosan szlovákul is pasztorált CHERNY Antal (1825–1895) Nagyrippény plébánosa, Radosna esperese. A területi alapelv szerint szerepelnie kellene a rövid papi szolgálatot ellátó CHLEBOVITS István 1860–1919) káplánnak,⁷ CHMELA József (1833–1916) esperes plébánosnak pedig elsősorban szolgálati helyei (Búrszentgyörgy, Madunic, Nagykosztolány) szlovák etnikuma okán. Különösen a Vágmedencére magyarított Madunic fontos itt, ami Ján Hollý plébániája volt.⁸ Biztosan szlovákul is pasztorált CHRENKÓ Ignác (1865–1914), például Modorban, Grinád, majd Báhony plébánosaként, ugyanígy CHRENKÓ István (1895–1984)⁹ esperes plébános Ludány, Radosóc, Lamacs szolgálati helyeken. Szerepel viszont a *Lexikón...*-ban CONCILIA Emil (1847–1916) nagyszombati prépost, aki Békesi/Békéssy Emil néven a magyar irodalomtörténet közismert művelője volt. Ezen okból CSAJKA Ernő (1863–1905) teológiai tanárnak is helye lenne a szlovák lexikonban, hiszen káplánkodott Léván, és Szokolcán hunyt el. Érthetetlen, miért hiányzik szinte valamennyi szlovák kézikönyvből CSÁKA¹⁰ Károly (1843–1917), Trsztena gimnáziumának igazgatója. Gazdag publikációs tevékenysége mindenképpen gyarapítaná Árva megye és Trsztena helytörténetét.

⁶ 1895-től Péterfalu plébánosa.

⁷ Első káplánságát helyesen *Nádason* végezte.

⁸ Vö. a BUBNIČ, Michalról közöltekkel.

⁹ A *Slovenský biografický slovník* CHRENKO, Michal szócikke (II, 475) szerint nevezett fiútestvére volt Michalnak, aki még a magyar vörös hadsereg tagja is volt.

¹⁰ Itt különösen zavaró a mi kézikönyvünk betűrendi összevisszasága, hiszen még a *csa* / *csá* is rossz sorrendben van.

A nemzeti bibliográfiák területi elvének alkalmazása szerint helye lenne a szlovák lexikonban CSAMBÁL Ferenc (1874–1911) taszári káplánnak, Pusztafödémes plébánosának, CSANAKY Józsefnek, Bátor, Kisapát¹¹ plébánosának, CSÁNYI Béla (1898–1958) plébánosnak (Kosút, Tótmegyer, Csáb), CSÁNYI Márton (1892–1978) plébánosnak (Somorja, Tallós, Egeg), valamint CSAPOSS Viktor Géza (1875–1943) plébános tábori lelkésznek akkor is, ha erőteljesen szembe fordult a csehszlovák hatóságokkal.¹²

CSÁRSZKY István (1870. december 13., Egbell, Nyitra megye – 1953. április 25.,¹³ Esztergom) pápai prelátus, esztergomi nagyprépost, rektor. Iskoláit Szakolcán, Pozsonyban, Esztergomban és Nagyszombatban végezte, 1889-től a bécsi Pázmáneum tagjaként. 1893. szeptember 21-én szentelték pappá Esztergomban. Tehetsége miatt a bécsi Augustineum továbbképző intézetében tanult, és kitűnt a keleti nyelvekben. Gyors felkészítés után Jeruzsálembé küldték, ahol 1895–1897 között az osztrák–magyar zarándokház rektora volt. Ott sajátította el igazán az arab és a héber nyelvet. Betegszabadsága után 1902-ben Budapest-Erzsébetvárosban káplánkodott. 1903-ban érseki főszentszéki jegyző, 1911-ben ügyész, az esztergomi kancellária igazgatója, 1915-től kanonok. 1915–1928 között Bécsben a Pázmáneum rektora. 1929-ben visszatért Esztergomba, ahol a Prímási Főszentszék ülnöke, 1931–1946 között a Prímási Főszentszék főtitkára. Tevékenykedett az esztergomi bazilika felújításában, amit emléktábla is tanúsít. Aktív közéleti tevékenységet fejtett ki, számos egyesület tagjaként és jelentős publicisztikai írásokkal. *Rigiditas ecclesiae* (Az egyház merevsége) című monográfiája kéziratban maradt, mert Prohászka Ottokár, e mű recenzense, nem adta hozzájárulását a megjelenéshez, annak ellenére, hogy emberileg egyetértett vele. Szlovák nyelvtudását, származását természetesnek vette. A Pázmáneumba felvett néhány szlovák kispapot, akik Magyarországon a kor divatos „pánszláv” megítélése miatt nem jutottak felsőoktatási intézménybe.

Életművének feldolgozása közös feladatunk. Minden bizonnyal a Jozef Čársky kassai püspökével azonos családból származik, hiszen mindketten

¹¹ Kisapát Zsitvaapáti neve a helynévmagyarosítás előtt.

¹² A szócikk a mi lexikonunkban sem problémamentes: a második keresztnév fölösleges utalozása, a „Felvidék” helytelen és pontatlan használata és a honvédség megáldásának ide nem tartozó említése jelzi a problémákat.

¹³ A *Lexikón...*-ban (201–202. has.) április 24. Az egész életrajzot Eva FORDINÁLOVÁ szócikkével egybevetve állítottam össze.

Egbellen születtek 13 gyermekes családban, és Szokolcán kezdték tanulmányaikat.¹⁴

Művei: 1. *Kánaán és Izrael* (Budapest 1904). 2. *A jeruzsálemi zarándokház magyarok és osztrákok részére*, in *Katolikus Magyarország* (szerk. Kiss János – Sziklay János, Budapest 1902) I, 583–585.

Hiányzik a szlovák lexikonból CSÉFALVAY József (1913–1977?) Léva, Dunaszerdahely, Nagycétény szolgálati helyeken, CSEFFALVAY Béla (1909–?) Udvard, Garamújfalú káplánja,¹⁵ CSELKA Nándor (1834–1897) budapesti érseki helynök, aki Pozsonyban és Nagyszombatban végezte a teológiát, majd Varbón volt káplán, az Udvardon és Muzslán káplánkodó CSÉMY Antal (1869–1928),¹⁶ CSEPY Pál (1862–1922 u.) Deménd, Ekecs plébánosa, CSERHALMI Lajos (1852–1913) pozsonyi kanonok, CSERHÁTI János (1841–1911) Lekér, Nagymegyér káplánja. Számon kellene tartania a szlovák lexikonnak CSERI István (1903–1959) plébánost, akit 1928-ban Nagyszombatban szenteltek pappá és katonáskodott a csehszlovák hadseregben; Nagymegyér plébánosaként kénytelen volt Magyarországra távozni. Hiányzik a *Lexikón...*-ből a morvaországi születésű CSERNIK Alajos (1857–1938?), Nagyherestyén plébánosa.

CSERNOCH János (1852. június 18., Szokolca, Nyitra megye – 1927. július 25., Esztergom) bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek.¹⁷ Gimnáziumi tanulmányait Szokolcán kezdte,¹⁸ a IV. osztálytól az esztergomi bencéseknel folytatta, és 1866-ban kispap lett. Megtanult magyarul, majd németül és olaszul. Teológiai tanulmányait a Pázmáneum növendékeként Bécsben végezte. 1874. november 18-án szentelték pappá. Az Augustineumban folytatta felsőbb teológiai tanulmányait és doktorált.¹⁹ Holicsón²⁰ és Radosócon,²¹ 1878-ban Budapest-Terézvárosban szlovák hívek között káplánkodott.²² 1879-ben profesz-

¹⁴ Érdekes, hogy a mi lexikonunk nem foglalkozik Prohászka Ottokár recenziói véleményével, a szlovák lexikon nem tud irodalmi-publicisztikai munkásságáról. Eva Fordinálová így fejezi be szócikkét: „Čárskyt azok közé a szlovák származású főpapok közé kell sorolni, akik aktívan támogatták a szlovák nemzeti életet. A Pázmáneumba felvett Magyarországon a pánszlávizmus vádjával kizárt kispapokat. Ahol működött, mindenütt domináns személyiség volt.”

¹⁵ Lexikonunkban itt megint igen zavaró a sajátos betűrend, hiszen CSEFFALVAY Béla után következik CSÉFALVAY Pál.

¹⁶ Pozsony vármegyében nem ismeretes Tárnok település, ahol CSÉMY Antal született és plébános is volt.

¹⁷ Kézikönyvünk, illetve ERDŐ Péter szócikke (*Esztergomi érsekek 1001–2003*, szerk. Beke Margit; Budapest 2003, 385–389) szerint apja földműves, a *Lexikón...*-ban viszont polgárcsaládból származik (Róbert LETZ).

szor az Esztergomi Hittudományi Főiskolán, 1880-ban primási szertartó és levéltáros, 1887-ben udvari káplán. 1888-tól érseki irodaigazgató, esztergomi kanonok. 1893-tól főszékesegyházi plébános. Sokat publikált kezdetben a szlovák sajtóban, főként a szakolcai *Ludové noviny* (Népújság), a *Kazateľňa* (Szószék), a *Pútnik svätovojtešský* (Szent Adalbert Zarándok) hasábjain. Alapító tagja volt a Katolikus Néppártnak, amely nem értett egyet a liberalizmussal, a nem magyarok hátrányos helyzetével. 1886-ban Csacán indult a képviselőválasztáson néppárti programmal, és a liberális jelölt szavazatainak többszörösét kapta, de a választási bizottság meghamisította az eredményt. 1901-ben Szokolcán képviselővé választották. Ludovít Okáni, Pavol Blaho segítette kampányát. 1910-ig parlamenti képviselő volt, de katolikus szlovák párttársai Andrej Hlinkával együtt távoztak a Néppártból. 1908-ban igyekezett közvetíteni Párvy Sándor szepesi püspök és Hlinka viszályában, és közbenjárására csökkentették a szlovák népvezér börtönbüntetését. 1910-ig volt országgyűlési képviselő.²³ 1908-ban csanádi püspök lett, 1911-ben kalocsai, 1912-től esztergomi érsek, a főrendiház tagja. 1916. december 30-án ő koronázta Magyarhon királyává IV. Károlyt a budavári Mátyás-templomban. Közéleti szereplésében mindenkor támogatta a katolikus oktatás és nevelés ügyét, és katolikus szellemiségű újságot, egyesületeket és szövetségeket alapított. Igyekezett mérsékelni az Apponyi-féle magyarosító oktatási törvényeket. Szokolcán nyolcosztályossá emelte a gimnáziumot, középiskolai internátus létrehozására tett alapítványt, és anyagilag is támogatta a várost.²⁴ Római levéltári anyagok alapján igazolható részvétele az 1917. évi *Codex Iuris Canonici* kialakításában.²⁵ Mindvégig tisztelte a tényleges kormányhatalmat. Többször tárgyalt Károlyi Mihály kormányával, a Tanácsköztársaságtól elzárkózott. Hűséges volt IV. Károlyhoz, de visszatérését nem helyezte. Horthy Miklós kormányzóságát elismerte. Nem értett egyet a Csehszlovák Köztársaság létrejöttével. Bizalmas körlevélben szólította fel egyházmegyéjének szlovák papjait,

¹⁸ Erdő Péter szerint anyai nagybátyja, a nagyszombati érseki helynök tanácsára.

¹⁹ Ugyancsak Erdő Péter említi, hogy egyházzogra a csehországi születésű Franz Xaver Laurin (1829–1913) tanította.

²⁰ Holics kézikönyveink közül csak a *Lexikón...*-ban szerepel.

²¹ *Radosóc* (ma Radošovce, SK) helynév magyar alakját 1907 után magyarították Alsó- és Felsőradosra.

²² ERDŐ: „... a szlovák ajkú hívek lelki gondozására is megbízást kapott”.

²³ A szlovák vonatkozású adatok a *Lexikón...*-ból valók (Eva FORDINÁLOVÁ).

²⁴ A *Lexikón...* szerint.

²⁵ Vö. ERDŐ.

örizzék meg hűségüket Magyarhonhoz. Jellemző azonban, hogy a Trianon utáni revizionista mozgalmak képviselői túlságosan mérsékeltnek tartották. Csernoch János elsősorban hite, egyháza hűséges szolgája volt. Nem tagadta meg szlovákságát, de hazája egységét, a hungarus patriotizmust hirdette. Őszintén elutasította a csehszlovák államiságot, féltette a szlovákságot a cseh liberalizmustól, de tudatában volt, hogy a „történelmi” Magyarország határai nem tarthatók. Az ún. „kis revízió” híve volt, a magyar többségű elcsatolt területek mentésén, legalább egyházkormányzati lehetőségének biztosításán fáradozott. Híven képviselte az egyház belső ügyeit. Becsülettel, támogatóan nyilatkozott a Szentszék kérésére például Andrej Hlinka és Karol Kmeťko emberi értékeiről, amikor Róma az új szlovák püspökök kérdésével foglalkozott.²⁶ Végrendeletében mindenét az Esztergomi Főegyházmegyére hagyta. Életének, munkásságának méltó monografikus feldolgozása a magyar–szlovák szellemi összefüggésrendszer vizsgálatához is elengedhetetlen.²⁷

Művei:²⁸ 1. *Szabadság és verseny az oktatásban* (Budapest 1878). 2. *A halottégetésről* (Esztergom 1887). 3. *A zárdai élet céljáról* (Esztergom 1891). 4. *Népiskoláink jövője* (Esztergom 1906). 5. *Az egyházi nevelés joga* (Esztergom 1907). 6. *Egyház és háború* (Budapest 1915). 7. *Krisztus keresztje és a háború keresztje* (Budapest 1915). 8. *A lelkierő a nemzetek igazi ereje* (Esztergom 1916). 8. szlovákul: *Duševná sila je opravdivou silou národov* (Spolok sv. Štefana, Budapest 1916). 9. *Kereszténység és világbéke* (Esztergom 1918).

Irod.:²⁹ Dévény Istvánné, *Csernoch János tevékenysége az ellenforradalmi rendszer első éveiben*, in *Századok* (1977) 1; Ernyei Lajos, *Három magyar primás: Simor János, Vaszary Kolos, Csernoch János 1867–1927* (Bratislava 1927); Lepold Antal, *Csernoch János. Emlékezés Nagymagyarország utolsó hercegprimására* (Bécs 1963); Reisner Ferenc, *Csernoch János hercegprimás és a katolikus egyház szerepe IV. Károly monarchia-megmentési kísérleteiben* (Studia Theologica Budapestinensia 4) (1991); Sidor, Karol, *Andrej Hlinka*

²⁶ Vö. HRABOVEC, Emília, *Slovensko a Svätá stolica 1918–1927 vo svetle vatikánskych prameňov* (Szlovákia és a Szentszék vatikáni források fényében; Univerzita Komenského, Bratislava 2012) 53–56. Ismertetése: KÄFER István, *Hungaroszlavakológiai figyelő*, in *Magyar Sion* VII (2013) 162–164.

²⁷ A rendszerváltás előtt készült *Slovenský biografický slovník*ban ez áll róla: „Bár az előválasztási kampányokban liberális nemzetiségi programmal lépett fel, nem állt az elnyomott szlovák nemzet oldalára.” SBS I, 420.

²⁸ A magyar kézikönyv(ek) bőséges irodalomjegyzékéből a teljesség igénye nélkül azokra a címekre hívjuk fel a figyelmet, amelyek a *Lexikón...-t* érdeklík, és ott rendszerint hibásak.

²⁹ Szintén válogatás a jelentősebb magyar és főleg szlovák írásokból.

³⁰ Érdekes, hogy szülőhelyén, a Trencsén vidéki Zlieho (Zsoltra magyarították) teljesen szlovák település, és a pappá szentelés után az akkor még Csehszlovákiához tartozó magyar Ekecsre került káplánnak, majd 1939-ben Párkányba.

(Bratislava 1934) 317–322; Macháček, P., *Kardinál Černoch*, in *Slovák* (1927. júl. 28); Hušk, K., *Dve kapitoly z histórie Slovákov* (Két fejezet a szlovákok történetéből), in *Slovenský denník* (1927. aug. 2–3); Czistler, I., *Dr. Csernoch János (1852–1927)*, in *Híradó* (1927. aug. 3.).

Sajnálatos, hogy hiányzik a *Lexikón...*-ből CSERNOTA Jenő (1913–1991), akit Pozsonyban szenteltek pappá 1938. június 28-án, lexikonunk szerint „készséggel állt rendelkezésére szlovák anyanyelvű plébániák lelkipásztorainak”.³⁰ CSERVENKA Kálmán (1879–1943)³¹ is a szlovák lexikonba tartozna, ugyanígy CSIBA Ferenc (1883–1946?), Balony plébánosa, aki 1946-ban börtönbe került. A mi lexikonunk sem sokat tud CSIEZ (Čiez) János (1887–1927) kőhidgyarmati plébánosról, akinek szlovák származását utalóval jelzi, a szlovák lexikonban nem található. Hasonlóan lehetnek szlovák vonatkozásai CSISZÁR Rezsőnek (1826–1903) is, aki Zvoncsinban született, szlovák nyelvterületen káplánkodott (Bazin, Szokolca, Vágsellye) és Alsómerasic³² plébánosa, valamint a radosnai espereskerület jegyzője volt. CSIZMAZIA Ferenc (1868–1923) budai-örsi plébános nyilván azért került a *Lexikón...*-ba, mert a szlovák biográfiai lexikon politikusként jegyzi.³³ Helye lenne a szlovák lexikonban CSIZMAZIA Nándor (1857–1895) bohunici plébánosnak, aki minorita szerzetesként Kézdivásárhelyen tanított és székely témájú humoros elbeszéléseket írt.³⁴

CSIZMÁR Márton (1856. július 4., Dluha, Árva megye – 1933. november 5., Léva) esperes, plébános. Az esztergomi ősrégi szeminárium kispapjaként végezte a teológiát. 1882. március 19-én szentelték pappá. Szolgálati helyein főként szlovák anyanyelvű hívekkel foglalkozott. Káplán volt Kistapolcsánban, Kisapátiban (1886), adminisztrátor Barstaszáron (1887), káplán Garamszentbenedeken, adminisztrátor Cséven (1889), plébános Dágon (1890). E két utóbbi település a mai Magyarország területén van. 1899-től Szenográd³⁵

³¹ Születési helye pontosabb lenne *Nyék* formában, a Feketenyék csak 1938–1945 között volt érvényes. Ha a dátumok jók, életének nem 75., hanem 65. évében hunyt el.

³² Javított szolgálati helyei: *Nádas, Alsómerasic*. Harangfalva a magyarítás jellegzetes példája.

³³ A szlovák lexikonban hiányzik pappá szentelésének dátuma, nem egyezik viszont a mi lexikonunk *szenci* választókerület adata. Ez a szlovák kézikönyvekben *stupavi*, azaz a Pozsony melletti Borostyánkő. Vö. MAJTÁN, Milan, *Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997)* (Veda, Bratislava 1998); SBS; *Lexikón...*

³⁴ Az sem tudható pontosan, melyik Bohunicon hunyt el: az Apátszentmihályra magyarított településen (a mai Jaslovské Bohunice) vagy a szintén elmagyarított Vágbánya, a mai Bohunice (MAJTÁN 882, 1919) településen.

³⁵ Lexikonunk következetesen utalózással is jelzi Csizmár Márton szlovák vonatkozásait, a helységnevek azonban itt is problémásak: Zsitvaapáti helyesen *Kisapáti*, Szénavár pedig *Szenográd*.

plébánosa, 1908-tól pedig a Bozói Espereskerület esperese, spirituálisa, az elemi iskolák felügyelője. A garamszentbenedeki konvent tagja volt. 1927-ben nyugdíjba vonult. Életútja mutatja az egykori Esztergomi Főegyházmegye egységét, a pilisi szórványba került szlovákok papi ellátását.

A *Lexikón...*-ban lenne a helye CSÓKA³⁶ Nándornak (1811–1896), aki Rudnay Sándor plébániáján, Nyitrakoroson is káplánkodott, majd Ürminc plébánosa lett. CSOMOR Hugó Lajos (1882–1966) kimaradása a szlovák lexikonból különösen feltűnő, hiszen egész életét a szlovák etnikai régióban töltötte: Gajar, Nádasfő, Dévényújfalú, Varbó, Laksárújfalú, Závod, végül plébánosság Bazinban. Szerepelnie kellene a szlovák lexikonban CSÖGLEY Kálmán (1854–1916) adminisztrátornak, aki viszont magyarul a vidéken (Naszvad, Zseliz, Ipolyszécsénke)³⁷ működött. Erős szlovák kötődései ellenére nem került a *Lexikón...*-ba CSULÁK (Čulák) Lajos Cirill (1865–1938) börtönlelkész, assakürti plébános, a Nagyszombati Szentszék ülnöke.

ČULEN, Martin (1823. május 31., Brockó, Nyitra megye – 1894. január 24.,³⁸ Cseke, Bars megye) plébános, gimnáziumi tanár, a szlovák oktatásügy szervezője. A középiskolát a szakolcai, a pozsonyi és a nagyszombati gimnáziumban végezte,³⁹ a teológiát Bécsben 1844–1848 között. 1848. december 12-én⁴⁰ szentelték pappá. Abban az évben a szlovák delegáció tagjaként részt vett a prágai Szláv Kongresszuson. 1849–1851 között Nagylévárdon és Majtényban káplánkodott, és készült matematika tanári vizsgájára, amit a bécsi egyetemen tett le. 1851-ben a besztercebányai gimnázium matematika-fizika tanára, 1855-ben ugyanez Pozsonyban, ahol hitszónok is volt.⁴¹ 1859-ben kinevezték Szatmárra a gimnázium igazgatójának, és szentszéki bíró is lett. Štefan Moyses püspök segítségével Besztercebányára került, és 1862 novemberétől 1867 januárjáig igazgatta az ottani gimnáziumot. Öntudatos szlovákként egyre jobban szembekerült a helyi vezetőkkel. Lőcsére ment gimnáziumigazgatónak, 1868 augusztusában pedig Znióváralljára, ahol megalapította a katolikus gimnáziumot, és első igazgatója lett. 1874-ben a kormányzat valamennyi szlovák gimnáziumot bezáratta. 1875-ben Csekén lett plébános, zsinati vizsgáztató és kerületi spirituális. Kitűnő pedagógus, matematikus paptanár volt,

³⁶ Itt különösen zavaró, hogy lexikonunkban még az o / ó is külön egység.

³⁷ Lexikonunk hibája az Ipolyszécsényke alak, Pozsonybaldogfa pedig Boldogfa.

³⁸ A mi lexikonunkban január 23.

³⁹ A mi lexikonunk Esztergomot is említi, a szlovákban ez nincs.

⁴⁰ A *Lexikón...* szerint 13-án.

aki erkölcsre, nemzettudatra is nevelte tanítványait, és lehetőségei szerint támogatta a szegény sorsú diákokat. Aktívan részt vett a két nagy szlovák kulturális egyesület, a Matica slovenská és a katolikus Spolok Svätého Vojtecha alapításában. A Matica delegációjának vezetőjeként 1874-ben részt vett a zágrábi egyetem megnyitásán. Tagja volt a Magyar Királyi és a bécsi Császári Geológiai Társulatnak. Életművének feldolgozásáig még nem jutott el a szlovák tudományosság, pedig írásainak elemzésével közelebb jutnánk a keresztény erkölcs érvényesülésének bemutatásához a szlovák katolikus papok nemzetébresztő tevékenységében a XIX. század második felében.

Művei:⁴² 1. *Arithmetica pro 1. a 2. třídu nižšího gymnasia dle dra Fr. Močníka vzdělal* ~ (Aritmetika az algimnázium 1. és 2. osztálya számára dr. Fr. Močník szerint feldolgozta ~; Ve Vídni 1854) C. kr. nakladatelstvo školních kněh, 285 pp. 2. *Počtoveda čili arithmetika pre I., II. a III. triedu nižšieho gymnasia, pre nižšie reálky a obecný život* (Matičných spisov č. 8) (Számтан azaz aritmetika az algimnázium I., II. és III. osztálya, az alsó reáliskolák és a közélet számára; V Skalici 1866) Škarniceľ XII, 270 pp. Cikkei:⁴³ 3. *Mluvnica jazyka maďarského ... skrz Leop. Thull* (Leopold Thull: A magyar nyelv nyelvtana), in *Pešťbudínske vedomosti* V (1865) 28–30. sz., recenzió. 4. *Samostatné katolicke gymnasium a alumneum v Kláštore pod Zniovom* (Önálló katolikus gimnázium és alumneum Znióváralján), in *Katolicke noviny* I (1870) 18. sz. 5. *Ján Simor* (Simor János), in *Pamätná kniha Spolku sv. Vojtecha* (A Szent Adalbert Társulat Emlékkönyve; Viedeň 1886) 37–48.

Irod.: Čulen, Konštantín, *Martin Čulen*, in *Sborník Literárno-vedného odboru Spolku sv. Vojtecha* (A Szent Adalbert Társulat Irodalmi-Tudományos Szakosztályának közlönye) (1933) 349–375; Štilla, Miloš, *Martin Čulen. Pedagóg a národný buditeľ* (Martin Čulen. A pedagógus és nemzetébresztő; Bratislava 1983).

Hiányzik a *Lexikón...*-ből CSVIRIK Cyrill (1893–?) plébános, aki néhány szolgálati helyén (Morvaszentjános, Nagylévárd) szlovákul is pasztorált, ugyanígy CZACHEL Emil (1894–1930) Sasváron, Nagysúron is működött.⁴⁴ Ugyancsak nem került a *Lexikón...*-ba Evarist CZAJKOWSKY (1858–1934), aki Selmechányán, Veszelen, Máriavölgyben bizonyára szlovákul is prédikált.

⁴¹ Két kézikönyvünk adatai a továbbiakban is eltérnek. A szlovák források például lekéri plébánosságát nem említik.

⁴² Műveit RIZNER bibliográfiájából soroljuk fel (I, 290–300).

⁴³ Válogatás.

⁴⁴ A lexikonunkban olvasható Pozsony-Újhely valószínűleg a mai Bratislava-Nové mesto kerület.

Pozsonyi kanonokként oltárt állíttatott a pozsonyi Szent Márton-dómban Ferenc Józsefnek.⁴⁵ Helye lenne a szlovák lexikonban CZAPALAY Istvánnak, Ohaj, Peszér plébánosának, CZAUDT Alajos (1875–1938?) plébánosnak, aki Moraván, Szuha, Ólehota, Hrádek szolgálati helyein⁴⁶ szlovákul is pasztorálhatott. CZENCZIK János (1857–1926) Naszvad, Izsa, Komárom, CZIGÁNY Imre (1917–1985) Garamkövesd, Gúta, Ghymes szolgálati helyeken szintén hiányzik a *Lexikón...*-ből. CZIKY Vilmos (1870–1941) Besén és Nagyszombatban működött. Lexikonunk megjegyzi róla, hogy „szlovákul is megtanult”, ennek ellenére a *Lexikón...*-ből hiányzik. Nem szerepel benne CZINTULA Ágoston (1846–1918), Ürmény, Szuha, Jókő, Bori, Spáca⁴⁷ szolgálati helyeken. Hiányzik a bizonyára rokon CZINTULA István (1874–1938?), aki Moravánban volt káplán, a Nyitra megyei Pásztón, Özdögén és Radosnán plébános. CZISTLER István (1890–1948), Egyházkarcsa plébánosa lexikonunk szerint a Nagyszombati Apostoli Adminisztratúra nyugdíjasaként Nagycenken tartózkodott. 1947-ben eltiltották a papi működéstől. Ő sem szerepel a szlovák lexikonban, miként CZOBOR (Czibulya) Gyula (1841–1895) és CZOBOR (Czibulya) Vilmos (1864–1911) Vámosladány, valamint CZUCZOR Pál (1911–1978?), Szimő plébánosa.

D

DAMBORSKÝ, Ján (1880. augusztus 12., Kopcsány, Nyitra megye – 1932. június 19., Nyitra) szlovák nyelvész, középiskolai tanár. A gimnáziumot Szakolcán, Pozsonyban és Esztergomban végezte, a teológiát a Pázmáneum növendékeként Bécsben, majd Esztergomban. Már felszentelése előtt, 1904-ben hitoktató volt Budapesten. 1905. június 27-én szentelték pappá Esztergomban. Káplánkodott Piargon és Nagytapolcsányban, 1907-ben Nagykosztolányban, 1908-ban Szuhán, amikor ideiglenesen nyugdíjba vonult. 1914-től 1918-ig ismét hitoktató volt Budapesten,⁴⁸ ahol kesztölci plébánosként⁴⁹ aktív szerepet vállalt a Budapesti Katolikus

⁴⁵ HALKO, Jozef, „*Hadi oltár*” a pozsonyi Szent Márton-dómban, in *Magyar Sion* IV (2010) 133–138.

⁴⁶ Lexikonunk helynévhasználata itt is ellentmondásos. Szárazpatak helyesen *Szuha*, Szentmiklósvölgy és Ólehota pedig ugyanaz a település, az előbbi Ólehota magyarítása.

⁴⁷ Helynév-javításaink MAJTÁN alapján: Ispáca – *Spáca*, Szárazpatak – *Szuha*, Vágbori – *Bori*.

⁴⁸ A *Lexikón...* nem közli a szentelés időpontját, és budapesti első hitoktató tevékenységét a pappá szentelés utánra teszi. A két kézikönyv adatai egyeztetésre szorulnak. *Szuha* Szárazpatak korán magyarított formája. A szlovák lexikon nem említi ideiglenes nyugdíjba vonulását. A mi lexikonunk

Munkáskörben, különösen a műkedvelő színjátszás és a könyvtár szervezésében. Összejöveleiken Prohászka Ottokár is tartott előadást. 1918-ban Emil Stodola szlovák jogász és demográfus tanácsára Damborský állította össze a szlovákok turócszentmártoni deklarációjának fogalmazványát. Ekkor Nyitrán lett megyei levéltáros és gimnáziumi tanár. Számos cikke jelent meg szlovák periodikumokban: *Pokrok* (Haladás), *Katolícke noviny*, *Slovenský denník* (Szlovák Napilap), 1923–1928 között a *Nitrianske noviny*t (Nyitrai Újság) szerkesztette. Asbóth Oszkár magyar szlavistához fűződő kapcsolata nyomán elmélyült a nyelvtudományban. Ennek eredménye a *Slovenská mluvnica* (Szlovák nyelvtan), amely több kiadásban az első számú szlovák nyelvtani kézikönyv lett. A cseh–szlovák nyelvi egység híve volt, ezért Jan Gebauer cseh történeti nyelvtanát tekintette műve alapjának. Tagja volt a Matica slovenská Nyelvtudományi Szakosztályának, a Šafárik Tudós Társaság Nyelvi Szakosztályának, a Szent Adalbert Társaságnak, valamint a Szlovák Múzeumi Egyletnek. Életműve, kapcsolatai a magyar–szlovák szellemi összefüggésrendszer igen fontos, feldolgozásra váró fejezete.

Művei: 1. Cséplő István, *A béke imádságos könyve: Megemlékezéssel az elesett hősokról* (Rózsa K., Budapest 1918) – *Prosby za pokoj s rozpomienkou na padlych hrdinov* (Könyörgések a békéért megemlékezéssel az elesett hősokról; összeáll., átdolgozta ~; Rózsa K., Budapest 1918). 2. *Slovenská mluvnica so zvláštnym zreteľom na pravopis* (Szlovák nyelvtan különös tekintettel a helyesírásra; Nitra 1919)., újabb kiadásai: 1920, 1921, 1924, 1931. 3. *Cvičebnica jazyka slovenského* (A szlovák nyelv gyakorlókönyve; Nitra 1922). 4. *Krátka mluvnica slovenská so zvláštnym zreteľom na pravopis. Podľa Gebauera-Ertla a Czambela pre 1–2. tr. stredných škôl* (Rövid szlovák nyelvtan különös tekintettel a helyesírásra. Gebauer-Ertl és Czambel szerint a középiskolák 1–2. oszt. számára; Nitra 1927).

Irod.: Krištof, Štefan, *Z rukopisnej pozostalosti Jána Damborského* (Ján Damborský kéziratok hagyatékából), in *Kultúra slova* 3 (1969) 5/148–151; Krištof, Štefan, *Ján Damborský – život a dielo* (J. D. – élete és műve),

---

szerkesztője ezt bizonyára helyesen állítja, mert a szlovák lexikon a hitoktató budapesti iskoláit is feltünteti, további életét és munkásságát viszont már nem ismerteti, azt Ľubomír V. PRYKRYL szó-cikkéből vesszük.

⁴⁹ Ezt a tényt a kézikönyvek nem említik. A budapesti szlovák katolikusokról részletesen ír: KOVÁCS Anna, *A szlovákok élete és kultúrája Budapesten a dualizmus korában (1867–1918) / Život a kultúra Slovákov v Budapešti v období dualizmu (1867–1918)* (Pons Strigoniensis – Studia VI) (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Szlavisztika–Közép-Európa Intézet Nyugati Szláv Kulturális Kutatócsoport, Pilisicsaba-Esztergom 2006) 41, 100–108.

in *Zborník pedagogickej fakulty v Prešove UPJŠ v Košiciach* (A Kassai Pavol Jozef Šafárik Egyetem Eperjesi Pedagógiai Karának évkönyve; 1979) 3. köt.;⁵⁰ Kovács Anna, *A szlovákok élete és kultúrája Budapesten a dualizmus korában (1867–1918)* (Piliscsaba-Esztergom 2006).

Nem került a szlovák lexikonba DANIS András (1919–1973?) Verebély, Hodrusbánya szolgálati helyen, DANIS Lajos (1914–?) Muzsla, Egeg káplánja.

DANKÓ József Károly (1829. január 24.,⁵¹ Pozsony – 1895. január 14., Pozsony) püspök, teológiatanár, pozsonyi prépost, műgyűjtő. Tanulmányait Pozsonyban, Nagyszombatban, bécsi pázmánitaként végezte. 1852. január 27-én⁵² szentelték pappá, előtte Nagyszombatban 1851-ben az érseki konviktusban alszerpap-prefektus. A bécsi Augustineumban 1854-ben teológiai doktorrá avatták. Hivatalai: a Pázmáneum prefektusa, a bécsi egyetem tanára, az Augustineum tanulmányi igazgatója, esztergomi kanonok, főesperes, pozsonyi prépost, az Esztergomi Hittudományi Főiskola rektora (1868–1876). 1874-ben pápai prelátus, 1890-ben választott pristinai püspök. Számos tudományos társaság, köztük az Országos Műemlékvédelmi Bizottság külső és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. A képzőművészetben különösen Albrecht Dürer foglalkoztatta. Monográfiái, tanulmányai magyarul és németül jelentek meg. Műgyűjteményét (75 festmény, 379 Dürer-lap, 2702 rajz, 2800 könyvdísz, 2381 fénykép, 10 000 arckép) Bécsben elárverezték. Pozsony művelődésének jeles személyisége volt. Portréja látható a pozsonyi Emericanum épületében és a Szent Márton-dóm vitrázsán. *Egyházi énekek Pozsony magyar ajkú kath. hívei használatára* címmel énekeskönyvet is kiadott (Pozsony 1890). Életművének gondozása közeledési lehetőség a mai magyar–szlovák egyház- és művészettörténeti munkálatokban. Különösen is érvényes ez Jozef Haľko monográfiájában a pozsonyi dómról.⁵³

Irod.:⁵⁴ Viczián János, *Dankó József Károly*, in MKL II, 521–522; Haľko, Jozef – Komorný, Štefan, *Dóm. Katedrála sv. Martina v Bratislave* (A Dóm. A pozsonyi Szent Márton székesegyház; Lúč, Bratislava 2010) 314, 360, 556.

⁵⁰ Ezek az adatok: SBS I, 440.

⁵¹ A születési dátum bizonytalan. A *Lexikón...*-ban január 26., nálunk 16. vagy 24.

⁵² A *Lekikón...* (Luboš KAČÍREK) szerint január 28-án.

⁵³ HAĽKO a következőket írja a főhajó egyik ablakáról: „... az egyik oldalsó, keletre néző ablakot ... a pozsonyi születésű Dankó József címzetes püspök ... műgyűjtő adományozta. A jelenet háttére egy bíbor drapéria, három angyal tartja, akik fölött Szent László király ül trónján. Az adományozó felismerhető ... amint a fájdalmas Szűz előtt térdel ... A donátor patrónusa, Szent József jobbra a

Keveset tud a mi lexikonunk is a szlovákból hiányzó DÁVID Gusztávról (1856–?), a Pozsony megyei Apaj adminisztrátoráról. DEÁK Antal (1870–1933), Egyházak arca plébánosa sem szerepel a *Lexikón...*-ban.

DEDEK CRESCENS Lajos (1862. június 19., Nyitra – 1933. szeptember 13.,⁵⁵ Esztergom) esztergomi kanonok, történész, író. Gimnáziumba Nyitrán és Pozsonyban járt, a teológiát Budapesten végezte. 1885. augusztus 7-én szentelték pappá. Kápláni szolgálatait Nagysárón,⁵⁶ Óbudán és a Lipótvárosban végezte. 1891-ben a budapesti Egyetemi Könyvtár levéltárosa, a régi könyvek gyűjteményének vezetője. Egyházi rangjai (esztergomi kanonok, főesperes, prépost, tb. udvari káplán) mellett a Szent István Társulat, a Szent István Akadémia, a Magyar Történelmi Társulat igazgatósági, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Ő rendezte az 1896. évi millenniumi kiállítás irodalomtörténeti részét, szerkesztette a Monumenta Ecclesiae Strigoniensis III. kötetét, és megírta Nyitra, Pozsony, Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye történetét a Borovszky Samu szerkesztette Magyarország vármegyéi és városai c. sorozatba (1899, 1904, 1907), számos egyháztörténeti monográfiát, tanulmányt, cikket írt, lapokat szerkesztett, sőt szépirodalmi művet is kiadott. A mai szlovák művelődéstörténet merít életművéből, főleg a mai Szlovákia történeti emlékeit feldolgozó publikációiból, ami Róbert Letz *Lexikón...*-beli szócikkéből is látszik. Az ő életműve is egyház- és művelődéstörténeti közösségünket példázza, és közös feladat emberi értékeinek, papi szolgálatának bemutatása.

Művei:⁵⁷ 1. *A magyarországi főpapnevezések történetének vázlata* (Budapest 1885). 2. *A karthausiak Magyarországon* (Budapest 1889, 1891). 3. *Catalogus librorum manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Budapestinensis*. 2–3 (Budapest 1894, 1897). 4. *Kolostorról kolostorra. Útirajzok* (Budapest 1897). 5. *Szent. Gellért vértanú, első csanádi püspök élete* (Budapest 1900). 6. *Mária-legendák. A magyar ifjúság számára* (Budapest 1905). 7. *Tu sequere me* (regény; Budapest 1912). 8. *Ezeréves küzdelmünk ezeréves határainkért* (Budapest 1920).

Irod.: Takács Emma, *Dedek Crescens Lajos*, in MKL II, 51–51; SBS I, 455.⁵⁸

---

hátterben áll. A legkülönlegesebb azonban Dankóval szemben Szent Jeromos egyháztanító alakja ... a Szentírás első latin fordításának szerzője a Vulgata számára: Dankó ennek interpretációjára szánta egyik három kötetes munkáját” (360).

⁵⁴ Műveinek részletes felsorolásától eltekintünk, és válogatunk a róla szóló irodalomból is.

⁵⁵ A *Lexikón...* szerint szeptember 12-én hunyt el.

⁵⁶ Lexikonunk rosszul tudja, hogy első kápláni helye Nagysurány volt. Helyesen a Bars megyei Nagysáró.

⁵⁷ Válogatás.

Hiányzik a szlovák lexikonból DEDINSZKY János (1817–1904), aki szolgálati helyein (Vedrőd, Búrszentgyörgy, Pierg,⁵⁹ Szkicó, Alsóbadin) biztosan pasztorált szlovák ajkú híveket, DÉKAY József (1868–1907) Kőhidgyarmat, Garamszentbenedek káplánja,⁶⁰ Nagylehota⁶¹ plébánosa, DÉNES Béla (1869–1938?) Pecsényic plébánosa,⁶² DESSEWFFY Gyula (1836–1905) Palást plébánosa, DEUTSCH Ferenc Kutty⁶³ káplánja, DOBROVODSZKY Mihály (1872–1938?) Ompitál⁶⁴ plébánosa, a nyilván szlovákul is pasztoráló DOBSA Mihály (1850–1913), Morvaszentjános esperes-plébánosa, DODEK András (1866–1933) Németi esperes-plébánosa, DODEK József (1864–1896) selmecebányai káplán, Viszoka⁶⁵ plébánosa, DOMBI Ferenc (1915⁶⁶–2009?), Ipolynyék plébánosa, akinek helyi építkezéseit Vladimír Filo segédpüspök szentelte fel. DONOVAL Jánost Tichomír MILKIN írói nevén tárgyaljuk majd. Nem szerepel a *Lexikón...*-ban DOTTER János (1846–1920) pozsonyi kanonok, DÖME Mór (1825–1908), Nádszeg plébánosa.

DRAHOS János (1884. július 23.,⁶⁷ Brezova, Nyitra megye – 1950. június 15., Budapest) esztergomi kanonok. Középiskolai tanulmányait a nagyszombati érseki főgimnáziumban és Pozsonyban, a teológiát Budapesten végezte. 1909. június 27-én szentelték pappá, és 1912-ben lett teológiai doktor.⁶⁸ 1909-től Komjáton, 1911-ben Holicson⁶⁹ és Komjáton, majd Selmecebányán káplán. Ott az evangélikus gimnáziumban hittanár. 1912-től Esztergomban működött. Prímási szertartó és levéltáros, főszentszéki jegyző, az iskolák felügyelője. 1920–1930 között a kancellária igazgatója, 1933–1939 között az Actio Catholica igazgatója, 1934–1938 között a Szatmári Irgalmas Nővérek protektora, 1937-től általános helynök. Serédi Jusztinián halála után 1945. március 29-től 1945. október 15-ig káptalani helynök. Mindszenty József kinevezése után megint általános helynök, majd a bíboros letartóztatása után 1948. december 26-tól *sede impedita* haláláig ismét kormányozza az egyházmegegyét. 1916-ban pápai kamarás, 1924-től mesterkanonok, 1950. június 21-én

⁵⁸ Kiemeli édesanyjának szlovák származását.

⁵⁹ Pierg/Piarg eredetileg *Siegelsberg*. Hegybányára magyarították, ma Štiavnické Bane, SK. Alsóbagy *Alsóbadin* magyarított neve.

⁶⁰ Lexikonunk *Tölgvest* is feltünteteti, de nem közli, melyik a két hasonnevű közül.

⁶¹ Nagyülés *Nagylehota* magyarított neve.

⁶² A magyarított Hontbesenyőd eredeti magyar formája *Pecsényic*.

⁶³ A magyarított Jókút eredeti magyar neve *Kutty*.

⁶⁴ Ez a címszavunk hemzseg a hibáktól: Ottóvölgy helyesen *Ompitál*, Istvánkirályfalva csak *Istvánfalva*, a Modrai Espereskertület pedig csak *Modor(i)* lehet.

christianopolisi címzetes püspök, de ezt már nem érte meg. Azok közé az esztergomi főpapok közé tartozik, akik a szlovák etnikai régióból származtak, ott is kezdték szolgálatukat, majd magas egyházi méltóságokat viseltek.

Művei: 1. *A vérrokonság akadályai a kánonjogban* (Esztergom 1912).
2. *A szerzetesi élet szépségei* (Budapest 1948).

Irod.: Viczián János, *Drahos János*, in MKL II, 705; *Katolicke noviny* (1986) 21/6.

Nem szerepel a szlovák katolikus lexikonban DRASKOVITS Károly (1913–1972), aki 1942-ben Keszegfalva plébánosa, majd tábori lelkész volt, és 1945-ben kiutasították Csehszlovákiából.⁷⁰ Nem került a szlovák lexikonba DREVENYÁK Gáspár Mátyás (1869–1952), pedig nyilván szlovákul is pasztorálhatott Vedródön, Boldogfán, Nagyemőkén, a nagycétényi espereskerületben és Grinádon. A mi lexikonunk formális utalója is jelzi a problémát. DREXLER Antal (1888–1948) pozsonyi kanonok nem szerepel a *Lexikon...*-ban, sem Jozef Hal'ko Dóm-monográfiájában. Nem kapott helyet DROZD Pál (1857–1921) Pereszlény, Lukanénye⁷¹ plébánosa, DROZDY Gyula (1913–1974?), aki Komjátón, Tapolcsányban és Ludányban káplánkodott, DRUGA István (1890–1938?) Nagylopassó plébánosa. DÚBEN Sándor sem található a *Lexikon...*-ban, aki Szölgvényben,⁷² Lamacson káplánkodott, ugyanígy DUDAY Mihály (1839–1914) ferences szerzetes, aki Malackán tanulta a filozófiát, és „esztergomiként” Koroson, Szomolányban káplánkodott, majd Felsővásárd, utána Almás plébánosa lett, DUFFEK János (1884–1943) Boldogfa plébánosa, a lexikonunkban Ď-vel utalózott DUNGEL Ignác (1906–1966), aki szolgálati helyei (Szomolány, Szered, Modor) szerint szlovákul is pasztorálhatott, ugyanígy DUSCHEK Ev. János (1838–1917) Selmecebánya, Pest-Józsefváros, Nagylévárd, Tardos szolgálati helyeken.

⁶⁵ A magyarított Magaslak eredeti magyar neve *Viszoka*.

⁶⁶ A szlovák sematizmus szerint 1915-ben született.

⁶⁷ A *Lexikon...* szerint július 23.

⁶⁸ A szlovák forrás szerint 1909-ben doktorrá is avatták.

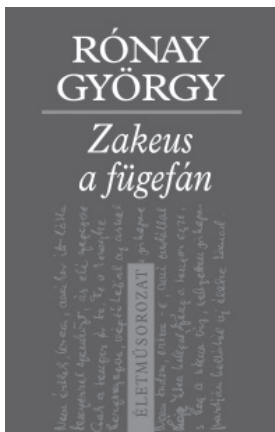
⁶⁹ A holicsi káplánkodást a szlovák lexikon nem említi.

⁷⁰ Lexikonunkban itt is hibás a „szlovák hatóságok” terminus, helyesebb a *csehszlovák*.

⁷¹ A település magyar neve helyesen *Lukanénye*. 1902-ben ehhez csatolták *Házasnénye* községet, amely 1863–1902 között szerepelt ezen a néven. Vö. MAJTÁN 1561.

⁷² DÚBEN Sándor működése idején Magyarszögyén és Németszögyén létezett. A két Esztergom megyei települést 1925-ben egyesítették.

Rónay György
Zakeus a fügefán
Életmű-sorozat

A sorozat új kötete irodalmilag egyszerre novella, esszé, szentírási elmélkedés Jézus életének eseményeiről; a betlehemi pásztorok látogatásától az álmélkodó tanítványokig, akik Mesterüket az ég felhői fölött eltűnni látják. A könyv azonban nem bibliakommentár, nem történeti mű és nem szövegértelmezés. Viszont, lévén elsősorban írói „módszer”, az íróhoz hasonló laikusoknak talán közvetlenebb élményt tud nyújtani, mint a nehezebben megközelíthető, alaposabb ismereteket kívánó tudomány.

184 oldal, keménytető, Ára: 1650 Ft

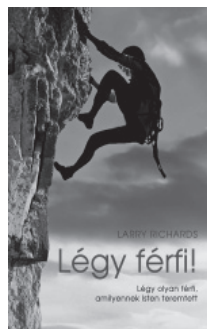
Larry Richards
Légy férfi!

Légy olyan férfi, amilyenek Isten teremtett

A szerző biblikus perspektívából közelíti meg azt, hogy mit jelent férfinak lenni. Példaképként állítja elének többek között Dávid királyt az Ószövetségből, Szent Pált az Újszövetségből, és magát Jézust – aki minden férfi mintája. Krisztus másokért élt, kihívást jelentett az emberek számára, erős volt, mindenkit szeretett, életét adta értünk, s megparancsolta tanítványainak, hogy hasonlóképpen cselekedjenek.

E könyv szerzőjével együtt kimondhatjuk tehát:

Igazi férfi volt!

184 oldal, puhafedelel, Ára: 1950 Ft

.....

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda
1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu

♦♦♦ BIRÓ AURÉL – SEREMETYEFF-PAPP JÁNOS

Budapesti templomokban, közgyűjteményekben őrzött Szűz Mária-ábrázolású templomi zászlók IV.

A Budai-Déli Espereskerület zászlói

43. 2008 körül Csobán András és Rákóczi Sarolta készítette a Budafok-Felsőváros, Jézus Szíve-templomban, a bal oldali oszlopnál elhelyezett téglalap alakú, egyszínű világosbarna, varrott selyemzászlót, amelynek mérete 59×98 cm. Az előlapon, középen fehér köpenyben, fehér fátyolban a Titkos értelmű rózsza (*Rosa mystica*), fején glória, kezében egy rózsatő, az ábrázolás felett kék betűkkel: *MÁRIA SEGÍTS* felirat. A zászlón alul barna textilrojt. A zászlócsúcs nyeles, modern fakereszt. A fa keresztrúd 67 cm, két szélén gömb alakú fa záróelem. A keresztrudas zászló, a keresztrúd két szélén elhelyezett szemescsavarra rögzített kötél segítségével lett a rúdra erősítve. A farúd 2,7 méter hosszú (43. kép).¹

43. KÉP

¹ Vargha Zsolt szóbeli közlése szerint. 2010. december 6.

44A. KÉP

44B. KÉP

44. A két világháború között készült a kelenvölgyi Szentháromság-templom fehér, téglalap alakú selyemzászlaja, amelynek mérete 98×71 cm. A zászlólap ívekkel határolt négyszögben és azon kívül virág- és levélmintával díszített. Az előlapon, középen aranszínű ovális szegélyben, olaj-vászonképen Jézus (Szentséges Szíve) alakja, aki baljával fénysugarakat árasztó, tövissel koszorúzott, lángoló Szentséges Szívére mutat, amelynek tetején kereszt látható. A feje körül glória, jobbjával a Szentháromságot mutatja, köpenye vörös, ruhája fehér színű (44A. kép). A hátlapon, középen aranszínű ovális szegélyben, olaj-vászonképen Mária (Szeplőtelen Szíve) alakja, aki jobbjával fénysugarakat árasztó, rózsakoszorúval övezett, törrel átdöfött, lángoló Szeplőtelen Szívére mutat. Mária fején fehér fátyol, feje körül dicsfény, baljában liliom, köpenye kék, ruhája fehér színű (44B. kép). A zászló három szabad szélén ezüst fémrojt, míg a rúdhoz erősített szélén arany paszomány. A zászlócsúcs aransárga rézgömb, a zászlólapot 9 szeggel erősítették a rúdhoz. A fehér farúd 264 cm.²

² Saját felmérés 2009. Lásd még: BIRÓ Aurél, *Kelenvölgy-Szentháromság Plébánia története* (Julianus Útikönyvek) (Budapest 2010) 22–24.

45A. KÉP

45B. KÉP

45. A két világháború között készült a kelenvölgyi Szentháromság-templom egyszínű fehér selyemzászlaja, amelynek mérete 119×56 cm. A zászló háromszögben végződő hármass rövid fanon. Az előlapon, középen aranszínű ovális szegélyben, olaj-vászonképen, a barna földgömbön álló, a kígyóra taposó Szeplőtelen Szűz, a Csodásérmű Mária. Mária fején fehér fátyol, felette korona, feje körül dicsfény, köpenye kék, ruhája fehér színű. Az ábrázolást hímzett liliumok fogják közre (45A. kép). A hátlapon középen aranszínű ovális szegélyben, hímzett Lisieux-i Szent Teréz az attribútumaival, feje körül glória, kezében feszület és vörös rózsacsokor. Az ábrázolást hímzett vörös rózsaszálak fogják közre (45B. kép). Felül a bújató mindkét oldalán és alul a fanonon arany fémrojtok, alul három arany fémbojt. A zászlólap felül öt fémkarikával és fémmerevítővel lett a kereszttrúdra erősítve. A sárgaréz kereszttrúd 76 cm, amelynek két szélén sárgaréz záróelem. A kereszttrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amely stilizált növényi indás díszítésű.³

³ Saját felmérés 2009. Lásd még: BIRÓ 2010, 21–24.

46A. KÉP

46B. KÉP

46. A két világháború között készült a kelenvölgyi Szentháromság-templom egyszínű fehér selyemzászlaja, amelynek mérete 81×100 cm. A zászló gótikus íves hármás fanon. A szakralitást figyelembe véve Szűz Mária kerül az előlapra, míg a keresztrúdon lévő szárnyas anya szerint ez lenne a hátlap. A hímzett előlapon, közepén, az éggömbön álló Szeplőtelen Szűz. Lába holdsarlón, feje felett 12 csillag, köpenye kék (arany csillagos), ruhája fehér (arany csillagos). Az ábrázolás körül ívesen elhelyezett búza és különféle virágok jelennek meg: rózsa, tulipán, szegfű. Mária alatt virágok, szőlőfürtök és levelek láthatók. Alul a fanonokon egy-egy hímzett virágszál (46A. kép). A hátlapon, közepén négyzet alakú keretben, olaj-vászonképen Árpád-házi Szent Erzsébet. A fején korona, feje körül glória, kezében virágkosár, köpenye vörös, ruhája zöld színű. Erzsébet alamizsnát oszt az előtte térdelő férfinak és egy női koldusnak. A jelenet egy épületbelsőben van elhelyezve, a nyitott ablakon látható a hegytetőn álló marburgi vár. Alul a fanonokon egy-egy hímzett virágszál (46B. kép). A zászló szélén körbe és a bújtató mindkét oldalán fehér selyemrojt. A keresztrúd 92 cm, amelynek két szélén sárgaréz záróelem. A keresztrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amelyet sárgaréz csavar és szárnyas anya erősít a keresztrúdhhoz. Az akasztóelem mindkét oldala díszesen megmunkált.⁴

⁴ Saját felmérés 2009. Lásd még: BIRÓ 2010, 22–24.

A Pesti-Belső Espereskerület zászlói

47. 1926-ban készült el a Szent Rókus-templom egyszínű fehér, hímzett, téglalap alakú faille selyemzászlaja, amelynek mérete 140×110 cm. A zászlót az Állami Nőipari Iskolában készítették. A zászló előlapján ovális keretben Szent Rókus képe, körülötte felirat: *Felajánlja a Szent Rókus Egyházközség 1926-ban.* A hátlapon ovális keretben a Boldogságos Szűz képe, körülötte felirat: *Magyarország Nagyasszonya könyörögj érettünk.* A sík felületek többi részét kisebb zöld mezők, aranyfonallal kihímzett arabeszkek töltik ki. A zászló három szabad szélét vörös-zöld aplikált fogazattal látták el. Az anyagot lekapcsolhatóan erősítették a fehér zászlórúdhoz, amelynek tetején (zászlócsúcs) a címeres magyar Szent Korona látható. A zászlótartó Lukovics Vendel lett, a zászlószentelés 1926. május 16-án volt (47. kép). Az egyházi szertartást Csernoch János hercegprímás vállalta el, míg a fővédnök Horthy Miklósné volt. Az első ezüst zászlószveget a hercegprímás verte be a következő jelmondatokkal: *Szent Rókus vegye védelmébe a Szent Rókus Egyházközséget és annak érdemes vezetőségét.* Ezüst diszszveget vertek még be: Horthy Miklósné nevében dr. Vály Ernőné: *Hiszek az Isteni örök igazságban,* dr. Vály Ernőné zászlóanyja: *Hiszek Magyarország feltámadásában,* dr. Vály Ernő: *Isten áldd meg a magyart,* Pulai István: *Istennek és az embernek* jelmondatokkal, továbbá Mészáros János érseki helynök, Ripka Ferenc főpolgármester, Sipőcz Jenő polgármester, Lepold Antal kanonok nevében. Ezután 220 darab nemzeti címerrel ellátott aranyozott szeptet vertek be a tanács és a képviselőtestületi tagok, a Credo és a Szent Margit Egyesület tagjai és az egyházközség hívei.⁵

47. KÉP

⁵ BFL (Budapest Főváros Levéltára) IV. 1420. d. 3. doboz 18. Budapest Székesfőváros tanácsi majd polgármesteri ügyosztályainak gyűjteményes iratai. Az ügyosztályok irataiból kiemelt okmányok gyűjteménye. A Szent Rókus Egyházközség új harangjainak és zászlójának beszentelésekor kiállított emlékirat. Lásd még: BIRÓ Aurél, *A budapesti Szent Rókus Egyházközség harangjainak és zászlójának megszentelése (1926. május 16.),* in *Magyar Sion* V (2011) 292–294.

48A. KÉP

48B. KÉP

48. A XIX–XX. század fordulóján készült a belvárosi Nagyboldogasszony-templom kék selyemzászlaja, amelynek mérete 76×115 cm. A zászló téglalapban végződő hármastestű fán. A zászlólap stilizált és növényi ornamentikával díszített. Az előlapon, középen, aranszínű szegélyes téglalap keretben, olajvászonnépen Mária megkoronázása: balra Krisztus bíbor palástban, jobbjában kereszt, jobbra az Atyaisten zöld palástban, kék ruhában, baljában jogar és kék éggömb, középen Mária, köpenye kék, ruhája vörös színű, felettük a Szentlélek (48A. kép). A kép alján nehezen értelmezhető fekete felirat: *A. Pesti . - „go, ..” Kállal. M. K. 1871.* A hátlapon, középen, aranszínű szegélyezett, téglalap alakú keretben, olajvászonnépen Sárkányölő Szent György, a háttérben egy vár, amely előtt imádkozó királylány áll (48B. kép). A zászló szélein és a bújtató mindkét oldalán ezüst fémrojt. Felül névvel ellátott két szeg: *Egrédi Mari* és *Préchlík Amália*. A zászlócsúcs sárgaréz füles latin kereszt. A kék farúd 337 cm, a kereszttrúd 99 cm, amelynek két szélén sárgaréz záróelem. A kereszttrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a kereszttrúdhöz erősítve. Az akasztóelem ágat szimbolizál.⁶

⁶ Saját felmérés 2006.

49A. KÉP

49B. KÉP

49. A XIX. század végén készült a belvárosi Nagyboldogasszony-templom fehér, háromcsúcsú (közepe kettős lekerekítésű) selyemzászlaja, amelynek mérete 92×155 cm. A zászlólap sűrű, apró növényi mintás. Az előlapon, középen, barna szegélyes mandorla keretben, olaj-vászonképen, felhőn álló Koronás Szűzanya, karján a kisdud Jézussal, aki Szent Gellértnek a vértanúság pálmáját nyújtja. Mária fején fehér fátyol, korona, kezében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akinek jobbáiban olajág. Mária köpenye kék, ruhája rózsaszín. Mellette Szent Gellért rózsaszín köpenyben és zöld ruhában, valamint Szent Vince vértanú diakónus vörös köpenyben. Alul egy templom (49A. kép). A hátlapon, középen, barna szegélyes mandorla keretben, olaj-vászonképen a Lourdes-i Mária, fehér köpenyben, kék övben, fején korona, lábainál egy-egy az ábrázolás szelétől induló virágban végződő rózsaszál (49B. kép). A zászló szélein és a bújtató mindkét oldalán megsötétedett fémrojt, alul három megsötétedett fémbajt.⁷

⁷ Saját felmérés 2006.

50A. KÉP

50B. KÉP

50. A XIX. század végén készült a belvárosi Nagyboldogasszony-templom kék selyemzászlaja, amelynek mérete 87×105 cm. A zászló téglalapban végződő hármastűs fazon. A zászlólap stilizált virág- és növényi ornamentikával díszített. Az előlapon, középen, aranszínű téglalap keretben, olaj-vászonképen Szent István király a fehérvári Nagyboldogasszony-templom oltáránál vörös párnára helyezve felajánlja a Szent Koronát (kard, jogar és az országalma) a Magyarok Nagyasszonyának. Mellette Szent Imre herceg, fején a hercegi korona. Szent István vörös palástban, feje körül glória. Szent Imre zöld palástban, feje körül glória. A háttérben a templom oszlopai és a felhőkön trónoló Magyarok Nagyasszonya, fején korona, jobbában jogar, ölében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Mária kék köpenyben és rózsaszínű ruhában. Jézus jobbával áldást ad, míg baljában a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb keresztrel (50A. kép). A hátlapon, középen, aranszínű téglalap keretben, olaj-vászonképen feszület előtt királyi ruhában imádkozó Anjou Szent Hedvig.⁸ Az asztalon egy feszület és a lengyel korona, a háttérben

⁸ Az elpusztult waweli Szent Kereszt-szárnyasoltár külső szekrényoldalán négy alak volt, ebből az egyik az itt ábrázolt Hedvig. Vö. Diós István (főszerk.), *Magyar Katolikus Lexikon* 4 (Szent István Társulat, Budapest 1998) 717–718.

51A. KÉP

51B. KÉP

egy királyi vár. Fején fehér fátyol és arany diadém, feje körül glória. Fehér szegélyes vörös köpenye és fehér-zöld ruhája nemzeti színeivel inkább Árpád-házi szentre utal (50B. kép). Felül két névvel ellátott zászlószeg: *Kovács Ágnes* és *Horváth Erzsébet*. A zászló szélein és a bújtató mindkét oldalán ezüst fémrojt. A zászlócsúcs sárgaréz füles latin kereszt. A kereszttrúd két szélén sárgaréz záróelem. A kereszttrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a kereszttrúddhoz erősítve. Az akasztóelem leveles ágat szimbolizál. A kék farúd 337 cm.⁹

51. A XIX–XX. század fordulóján készült a belvárosi Nagyboldogasszony-templom zöld selyemzászlója (az oltártól balra lévő falon), amelynek mérete 102×129 cm. A zászló téglalapban végződő négyes fanon. A zászlólap virágmintás. Az előlapon, középen (52×60 cm), aranszegélyes téglalap keretben, olaj-vászonképen, felül a felhőkön a Sasvári Fájdalmas Szűzanya (Piéta) kegyképe, ölében, fehér lepelben a keresztfáról levett Krisztus. Mögötte a

⁹ Saját felmérés 2006.

keresztfa, rajta fehér lepel (a Feltámadt Krisztus jelképe). Mária feje körül glória, mellkasán Mária Szeplőtelen Szíve, köpenye kék, ruhája vörös. Jézus feje körül glória. Mindkettőjük fején uralkodói korona. Alattuk a sasvári pálos templom és kolostor.¹⁰ A kép nagyon hasonlít Joseph Jäger 1746-ban készült rézmetszetéhez,¹¹ illetve egy ismeretlen metsző 1780 körül készült rézkarcához.¹² A templom előtt zászlós körmenet, balra egy elkerített kápolna, amely mögött fa áll. Jobbra a rendház épülete. Hátról az egész teret fából épült melléképület zárja le (51A. kép). Alul, a bal sarokban elmosódott, kivehetetlen forma. A hátulon, közepén, aranszegélyes téglalap keretben Skót Szent Kálmán vértanú hosszú vándorbottal, feje körül glória, nyújtott tenyérrel imádkozik, köpenye vörös, ruhája kék színű, a háttérben folyó és hegyek. A lábánál vörös köpenyre helyezett korona, valamint bárányok (51B. kép). Szent Kálmán magyar anyától született, a skót királyné, Szent Margit fia. Útban hazafelé a Szentföldről Ausztriában megölték, majd ereklyéit Melkbe vitték. Tisztelete miatt I. Péter király alatt ereklyéit átmenetileg Magyarországra hozták.¹³ A zászló szélein és az előlapon lévő bújtató mindkét oldalán aranyozott zöld fémrojt. A zászlót Jébert Katalin 2006–2007-ben restaurálta. A zászlócsúcs füles görög kereszt.¹⁴ A keresztúdról hiányoznak a záróelemek. A keresztúrd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a keresztúrdhoz erősítve. Az akasztóelem stilizált indás mintájú. A vörös farúd 335 cm.¹⁵

52. A két világháború között készült az erzsébetvárosi Árpád-házi Szent Erzsébet-templom hímezett, téglalap alakú selyemzászlaja, amelynek zászlólapja nemzetiszínű, mérete 128×157 cm. Az előlapon, közepén a térdelő Szent István király. Feje körül glória, köpenye bíbor, kezében vörös párna, amelyen felajánlja a Szent Koronát Magyarok Nagyasszonyának (a fehérvári Nagyboldogasszony-templomban). Felette a felhőkön trónoló Magyarok Nagyasszonya. Feje körül glória, jobbában jogar, ölében, fehér lepelben a

¹⁰ A sasvári Pieta barokk kultuszának több emléke maradt fenn. Pest város akkor egyetlen magyar szenátora, Szalay István pálos konfráter és felesége, Torpis Zsuzsanna, a franciskánusok harmadrendjének megbecsült tagja, a pálosok akkortájt megépült pesti templomában (Egyetemi vagy Kisboldogasszony-templom) oltárt emelt a Sasvári Fájdalmas Szűzanya tiszteletére. Oltárképnek a kegyzsobrot festették meg. Ez a kép is kegyképpé vált. A képre függesztett votívékszerek az egykor intenzív kultuszt hirdetik. Ez az egyetlen régi kegyképe a fővárosnak, amely károsodás nélkül, eredeti formájában a régi offerekkal díszítve máig fennmaradt. SZILÁRDFY Zoltán, *Ikonográfia–Kultusztörténet. Képes tanulmányok* (Balassi Kiadó, Budapest 2003) 120–121. Lásd még: uo. 36. és 252–253. képeket. Köszönet Farbak Péternek az információért.

52A. KÉP

52B. KÉP

gyermek Jézus. Mária köpenye kék, ruhája rózsaszín, Jézus feje körül glória, baljában a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb a tetején kereszttel. Mögöttük a dicsfény sugarai. Az ábrázolás felett ívben arany színű felirat: *Istenért és hazáért!*, alul 2 egymásra helyezett olajág. A jelenet a zászlólap fehér sávjában látható (52A. kép). A hátlayan, középen Szent Erzsébet, feje körül glória, jobbjában rózsák, ölében rózsák, lábánál is rózsák. Köpenye kék, ruhája vörös, rajta a magyar címer elemei, két rombuszban a kettős kereszt és az Árpád-sáv. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben arany színű felirat: *Szent Erzsébet, és könyörögj érettünk!*, felül, a bal sarokban kereszt, benne a fény-sugarakkal övezett Szent Korona (52B. kép). A zászló három szabad szélén arany színű fémrojt, felül 6 fémkarika, amelyekből egy hiányzik.¹⁶

¹¹ SERFŐZŐ Szabolcs, *A sasvári pálos kegyhely története. A zarándoktemplom kialakítása és kegyesobrának kultusza a 18. században* (Balassi Kiadó, Budapest 2012) 29.

¹² Uo. 39.

¹³ Diós István (főszerk.), *Magyar Katolikus Lexikon 6* (Szent István Társulat, Budapest 2001) 57.

¹⁴ Uo. 553.

¹⁵ Saját felmérés 2006/2011.

¹⁶ Saját felmérés 2006.

53A. KÉP

53B. KÉP

53. A két világháború között készült az erzsébetvárosi Árpád-házi Szent Erzsébet-templom egyszínű fehér, hímzett, téglalap alakú selyemzászlaja, amelynek mérete 59×81 cm. Az előlapon, közepén, 12 csúccsal ellátott kör keretben, világoskék háttér előtt Jézus tövissel koszorúzott, lángoló, vérző Szentséges Szíve, a tetején kereszt. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *Árpádházi-Szent-Erzsébet* és *Egyházközség*, lent a sarokban kék görög kereszt (53A. kép). A hátlapon, közepén, 12 csúccsal ellátott kör keretben, világoskék háttér előtt Magyarok Nagyasszonya. Mária fején fehér fátyol és a Szent Korona, feje körül glória, Szent István palástjában és fehér ruhában, jobbjában a magyar jogar. Baljában, fehér lepelben a gyermek Jézus, akinek feje körül glória, jobbjával áldást ad, baljában az országalma a kettős kereszttel. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *Szűz-Anyánk* és *könyörögi-érettünk* (53B. kép). A zászlólap alján fehér vászon kiegészítés, amely sérülés nyomait távolította el. A zászlón felül egy fehér textilbojt, három szabad szélén fehér textilrojt. Felül a zászlólapot zászlószegekkel erősítették a kereszttrúdra. A fa kereszttrúd 70 cm, amelynek két szélén fa záróelem.¹⁷

¹⁷ Saját felmérés 2006.

54A. KÉP

54B. KÉP

54. 1914-ben készült a szentistvánvárosi Szent István király-bazilika Szentolvasó Társulatának egyszínű fehér, téglalap alakú selyemzászlaja (használaton kívül), amelynek mérete 162×134 cm. Az előlapon, közepén díszített ovális keretben, olaj-vászonképen Rózsafüzér Királynéja. Fején világoskék fátyol, jobbában rózsafüzér, baljában, fehér ágyékkötőben az álló gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Jézus jobbában fehér rózsakoszorú, míg baljában fehér rózsavirág. Mária köpenye világoskék, ruhája rózsaszín. Mária lábánál Szent Domonkos szerzetesi öltözékben (fekete köpenyben és fehér ruhában), aki a lelógó rózsafüzért tartja, feje körül glória, lábánál könyv (evangélium vagy regula), és a fáklyát tartó kutya (utalás édesanyja álmára, mely szerint kutyát szült, s az egy fáklyával lángba borította az egész világot). Mellette a jobbát szívére tevő Sienai Szent Katalin szerzetesi öltözékben (fekete köpenyben és fehér ruhában, Szent Domonkos harmadrendjéhez tartozott). Mögöttük a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű hímzett felirat: *SZENT OLVASÓ KIRÁLYNÉJA* és *KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK*, valamint alatta utólag hímzett dátum: 1948. A zászló négy sarkában hímzett indás díszítőmotívumok futó feliratszalagokkal: *A BUDAPEST LIPÓTVÁROSI SZ. OLVASÓ TÁRSULATNAK 25 ÉVES JUBILEUMA EMLÉKÉRE 1889-1914* (54A. kép). A hímzett hátlap négy sarkában indás díszítőmotívumok, közepén babérág, kard és rózsafüzér, mellette egy-egy kisebb babérág. Az ábrá-

zolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *BÉKE KIRÁLYNÉJA* és *KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK* (54B. kép).¹⁸

55. A XX. század végén készült a szentistvánvárosi Szent István királybazilika Mária Légiójának egyszínű fehér, hímzett, háromszögben záródó négyszögletes selyemzászlaja, amelynek mérete 49×77 cm. Az előlapon, a zászló vonalát követő, aranszínű szegélyes keretben, a keresztet szimbolizáló mezőben, ovális kereteléssel a Szeplőtelen Szűz, a Csodásérmű Mária,¹⁹ aki a földgömbön áll, és a szájában almát tartó kígyóra tapos. Feje körül glória, fején kék fátyol, köpenye kék, ruhája fehér, öve kék színű, kezei széttárva.

¹⁸ Saját felmérés 2006.

¹⁹ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

56A. KÉP

56B. KÉP

Az ovális keret két szélén egy-egy stilizált vörös rózsza. Felette a kereszt szárán fehér mezőben felirat: *LEGIO MARIAE* (Mária Légió). A kereszt szélén egy-egy liliummotívum. Felül kapcsolódva stilizált kereszt alakban a szétterjesztett szárnyú Szentlélek fehér galambja, feje körül vörös glória. A zászlólap három oldala dísztelen, az alsó csúcsban végződő oldalát áttört csipkehímzés díszíti, alul hosszúszerű textilrojt függ (55A. kép). A hátlapon, aranszínű és kék keretben, aranybarna felirat (három sorban): *LEGIO MARIAE* és *REGIA MAGYARORSZÁG* (55B. kép). A zászlón alul fehér rojt. A zászlócsúcs hagyma alakú, tetején füffel ellátott kétoldalas sárgaréz feszület. A kereszttrúd fa, két szélén fa záróelem. Az akasztóelem egyszerű, meghajlított, vastagabb sárgaréz huzal.²⁰

²⁰ Saját felmérés 2006.

56. A XX. század második felében készült a szentistvánvárosi Szent István király-bazilika Mária Kongregációjának egyszínű fehér, hímzett háromcsúcsú (egy teljes és két fél ívvel záródó), kongregációs műselyemzászlaja, amelynek mérete 79×141 cm. A sekrestyében található. Az előlapon, középen az éggömbön álló, kígyóra (szájában alma) taposó Szeplőtelen Szűz, a Csodásérmű Mária.²¹ Lába holdsarlón, fején korona és fehér fátyol, feje körül glória és 12 csillag, kezei széttárva, köpenye kék, ruhája fehér színű. Az ábrázolás felett ívben aranszínű felirat: *PATRONA HUNGARIAE* (Magyarok Nagyasszonya) (56A. kép). A hátlapon, középen aranszínű *KRISZTUS* és *MÁRIA* monogram, az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *Szent István Bazilika* és *Mária Kongregáció* (56B. kép). A zászló mindkét lapján, a szélén aranszínű szegély. A zászlón alul aranszínű fémrojt és 2 aranszínű fémbojt. A zászlócsúcs arany, stilizált lándzsa alakú, amely Krisztus szenvedésének egyik eszközére utal. A kereszttrúd két szélén sárgaréz záróelem, a zászlórúd fehérre festett fa.²²

57. A XX. század második felében készült a szentistvánvárosi Szent István király-bazilika sekrestyéjében található a Világ Győzelmes Királynője Lovagrend egyszínű fehér, festett, téglalap alakú műselyem zászlaja, amelynek mérete 97×141 cm. Az előlapon, középen, barna szegélyes kör keretben Magyarok Nagyasszonya, fején fehér fátyol és a Szent Korona. Feje körül glória, jobbában a magyar jogar, míg baljában, fehér lepelben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Mária vörös palástban (utalás a koronázási palástra), Jézus feje körül glória, jobbával áldást ad, míg baljában a magyar országalma a kettős kereszttel. A kereten belül kék alapon festett fekete felirat: *PATRONA HUNGARIAE* (Magyarok Nagyasszonya). Az ábrázolás alatt aranszínű festett feliratok (öt sorban): **SOCIETAS REGINAE**, **GLORIOSAE MUNDI**, **EQUITES SACRAE**, **CORONAE MAGNAE**, **DOMINAE HUNGARORUM** (57A. kép). A hátlapon, felül az előző lapon lévő ábrázolás, alatta aranszínű felirat (hét sorban): *VILÁG GYŐZELMES KIRÁLYNŐJE LOVAGREND A MAGYAROK NAGYASSZONYA ÉS A SZENT KORONA LOVAGJAI*. Ázás következtében a szöveg és a díszítőmotívumok elszíneződtek (57B. kép). A zászló mindkét lapján, a széleken vörös-zöld farkasfogak. A zászlócsúcs aranyozott, esztergályozott, hagyma alakú. A kereszttrúd 97 cm, a zászlórúd fém. Alul a kiinduló fém akasztókampón nemzetiszínű zsinór, amely a kereszttrúd két széléhez van erősítve.²³

²¹ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

²² Saját felmérés 2006.

57A. KÉP

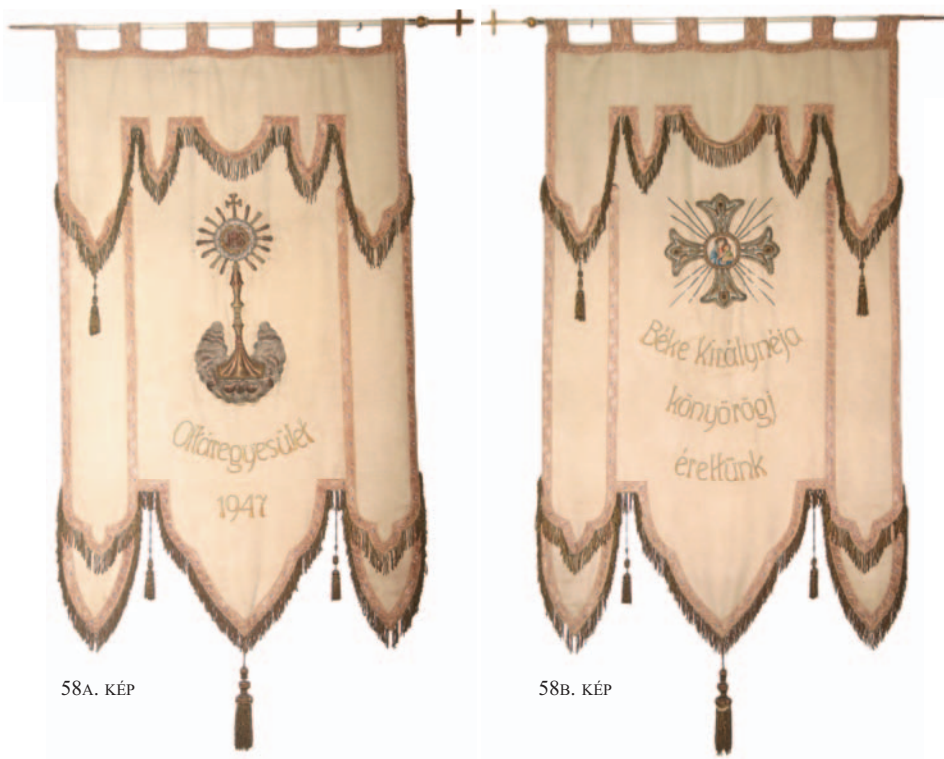
57B. KÉP

A Pesti-Déli Espereskerület zászlói

58. 1947-ben készült a Béke Királynéja Lelkészség Oltáregyesületének egyszínű fehér hímzett, selyemzászlaja (használaton kívül), amelynek mérete 160×78 cm. Alul a zászlólap lekerekített hármastárcsás jellegű. A szélek dupla keretelésűek, a külső két ívvel záródik, a belső keleties három ívben végződik. A középső fanonelem megtört ívben keretelt díszítésű. Az ívek széleit szőlő, szőlőlével és virágmintás szalag követi. A belső keretelés szalagja végigfut a zászló szélein. A felső szélein lelógó, függönyszerű keretelés fut tovább, melynek vonalvezetése harmonizál a zászló alsó részével. Szélein (az előlapon) arany fémrojt, szélén arany fémbojt, ebből az egyik elveszett. Ugyanilyen fémbojtok díszítik az alsó szegélyezést is, ahol szokatlan módon, két belső fanonelem között két hosszabb zsinóros fémbojt lóg le, a középső fanonelemben rövidebb fémzsinóron hosszabb fémbojt lóg alá. Az előlapon, középen szentségmutató,

²³ Saját felmérés 2006.

58A. KÉP

58B. KÉP

benne *IHS* felirat. Az ábrázolás alatt ívben aranszínű felirat: *Oltáregyesület*, valamint évszám: *1947* (58A. kép). A hátlapon, középen egyenlő szárú, kívülről lilimalakzatú kereszt, melynek belsejét stilizált tulipánok díszítik. A keresztben belül kör keretben a Szenvedő Szülő, Mindenkor Segítő Szűzanya a római S. Alfonzónak, a redemptoristák anyatemplomának krétei eredetű, XV. századi kegyképe alapján.²⁴ A keresztből fénysugarak indulnak ki. Mária fején korona, feje körül glória. Kezében a gyermek Jézus, akinek fején korona és feje körül glória. Mária kék köpenyben és rózsaszín ruhában, míg Jézus zöld köpenyben és fehér ruhában. Az ábrázolás alatt ívben aranszínű felirat (három sorban): *Béke Királynéja könyörögj érettünk*. A hátlapon felül 2 aranszínű fémbojt, alul 3 aranszínű fémbojt (58B. kép). A zászlón felül hat duplaszéles bújtató, amellyel a zászlólapot a sárga fa keresztrúdhöz erősítik. A zászlócsúcs gömbön álló sárga latin fakereszt. A rúd másik vége hosszan,

²⁴ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

59A. KÉP

59B. KÉP

hegyesre faragott, másodlagos felhasználás. A zászló a kommunista uralom idején elveszett, és csak 1990-ben került elő.²⁵

59. 1938–1940 körül készült a külsőjózsefvárosi Jó Pásztor Lelkésztség egy-színű fehér selyemzászlaja, amelynek mérete 68×101 cm. A zászló háromszögben végződő hármastászában. Az előlap közepén, a téglalap kereten két elem váltakozik: vörös rombuszon füles görög kereszt, amely mögül fénysugarak törnek elő, illetve gyöngydíszítés hosszúkás fémkeretben. A kereten belül az olaj-vászonképen a Jótanács Anyja,²⁶ fején korona, feje körül glória, kezében

²⁵ Saját felmérés 2006.

²⁶ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

a gyermek Jézus, akinek fején korona, feje körül glória. Jézus vörös köpenyben Máriába kapaszkodik. Mária kék köpenyben (betakarja a gyermeket) és zöld ruhában. A Mária ruháján megjelenő zöld és Jézus ruhájának vörös színei a nemzeti jellegre utalnak. Ezt erősítik a képet körülvevő kézi hímzésű magyaros virágmotívumok (búzavirág, bazsarózsa, pipacs, szegfű, olajág a termésével). A kép jobb alsó sarkában, egy körben szignó: KAS, és egy díszítő jel. A képen látható jelenet, amely Mária és gyermeke bensőséges viszonyát fejezi ki, nem szokványos. Alul a fanonokon egy-egy hímzett virágcsokor (59A. kép). A hímzett hátlapon közepén aranszínű MÁRIA monogram, körben az előlappal megegyező díszítés, alul a fanonokon egy-egy virágcsokor (59B. kép). A zászló szélein és felül, a bújtatón (mindkét lapon) fehér textilrojt, alul három fehér selyembojt. A zászlócsúcs sárgaréz stilizált latin kereszt. A kereszttrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amelyet sárgaréz csavarral és szárnyas anyával erősítettek a kereszttrúdhhoz. Az akasztóelem egyoldalas, növényi indás motívumú. Idővel a zászló hátoldalára került. A kereszttrúd jelenleg azonos hosszúságú a zászlólappal, záróelemei vagy nem voltak, vagy levágták. A fehér fa zászlórúd 230 cm. A zászlót a húsvéti körmenetkor használják.²⁷

60. A XX. század elején készült a tisztviselőtelepi Magyarok Nagyasszonya-templom fehér, hímzett, téglalap alakú selyemzászlaja (a bejárat melletti falon található, használaton kívül), amelynek mérete 94×140 cm. A zászlólapot stilizált gránátalma, bogáncs és különböző geometrikus motívumok díszítik. Az előlapon, közepén, aranszegélyes ovális keretben, Szent Imre herceg fehér szegélyes vörös uralkodói köpenyben és zöld magyaros dolmányban, melynek övéről görbe kard függ le. A ruha a magyar nemzeti színekre utal. Feje körül glória, jobbában lilium (szüzesség, tisztaság jelképe), és egy templomi Mária-szobor (vagy oltár) előtt felajánlja szüzességét. Imre herceg jobb lába előtt a földön azonosítatlan tárgy hever. Mária kék köpenyben és fakó rózsaszín ruhában (60A. kép). A hátlapon, közepén, aranszegélyes ovális keretben, a felhőkön trónoló Magyarok Nagyasszonya, köpenye kék, ruhája rózsaszínű. Jobb lába holdsarlón, fején a Szent Korona, feje körül glória, jobbában jogar (mint királynő), ölében, fehér ágyékkötőben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Jézus feje körül glória, jobbában a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb a kereszttel, míg baljával az ég felé mutat (60B. kép). A zászló három szabad szélén aranszínű fémrojtok, alul 2 aranszínű fémbojt. A zászló 7 fémkarikával van a rúdra erősítve. A zászlócsúcs gyertyaláng alakú, sárgaréz,

²⁷ Saját felmérés 2006.

amelyen növényi koszorúban Mária monogram. A fémrúd 3 m, amelyen 11 db koronás zászlószeg található.²⁸

61. 1920 után készült a tisztviselőtelepi Magyarok Nagyasszonya-templom egyszínű fehér, hímzett, téglalap alakú selyemzászlaja (a szószék mellett látható, használaton kívül), amely egykor a cserkészeké volt. A zászló mérete 97×140 cm. Az előlapon, középen zöld színben a Regnum Marianum, azaz a történelmi, Szent István-i gyökerű Magyarország. Ebből minden irányba virágok áradnak szét, ami a virágzó Magyarország jelképe, magyaros szecsesziós ihletésű motívum. Előtte kék köpenyben és rózsaszín ruhában a trónoló Magyarok Nagyasszonya, fején a Szent Korona, feje körül glória, jobbában jogar (mint királynő), ölében a ruhátlan gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Jézus feje körül glória, kezében a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb a kereszttel. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *NE FELEDKEZZÉL MEG* és *SZEGÉNY MAGYAROKRÓL!* – idézet a Boldogasszony Anyánkból (61. kép).²⁹ A hátlapon, középen aranszínű cserkészjel, amiről nem készült fotó. A zászló három szabad szélén aranszínű

²⁸ Saját felmérés 2006.

²⁹ *Hozsanna! Teljes Kottás Népekeskönyv* (Szent István Társulat, Budapest 2000) 410–411.

61. KÉP

rojt. A zászlólap fémmerítő segítségével van a rúdra erősítve. A zászló csúcsán sárgaréz hármassztrucctoll, e felett még egy sárgaréz kettős kereszt található. A fehér, fából készült zászlórúd 3 m.³⁰

A Pesti-Középső Espereskerület zászlói

62. 1925-ben készült a Kőbányai Ifjak Szent Alajos Mária Kongregációjának egyszínű fehér, gépi hímzésű, téglalap alakú, kongregációs selymzászlaja (használaton kívül), amely a kőbányai Szent László-templomban található, mérete 92×76 cm. Az előlapon, középen a felhőkön trónoló, fénysugarakkal övezett Magyarok Nagyasszonya, fején fehér fátyol, korona, feje körül glória. Jobbjában a Szent Korona, baljában jogar, ölében a gyermek Jézus. Mária lábánál a magyar kiscímer, köpenye kék, ruhája világos színű. A holdsarlón angyal ül, jobb kezével Mária bal lábának nagy ujját fogja, ráhajol Mária lábfejeére és megcsókolja azt. Jézus fehér lepelben, feje körül glória. Óvólag a Szent Korona

³⁰ Saját felmérés 2006.

³¹ Saját felmérés 2006.

³² Ez a Magyarok Nagyasszonya ábrázolás szerepel annak az emlékkönyvnek a borítóján is, amelyet a magyar görög katolikusok ajándékoztak XIII. Leó pápának 1900-ban tartott zárandokútjuk alkalmával.

62A. KÉP

62B. KÉP

felé nyúl. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *PATRONA HUNGARIAE* és *ORA PRO NOBIS* (Magyarok Nagyasszonya könyörögi érettünk). A szöveg között egy-egy virágcsokor (62A. kép). A hátlapon, középen többvirágú liliomszál, az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *KŐBÁNYAI IFJAK SZENT ALAJOS* és *MÁRIA KONGREGÁCIÓJA*, valamint évszám: 1925. A felirat között egy-egy stilizált indában végződő virágmotívum. A dátum alatt hasonló ornamentika jelenik meg (62B. kép). A zászló szélén lila zsinór, alul egy lila textilbojt.³¹ A Magyarok Nagyasszonya ábrázolás megegyezik a VII. kerületi Rózsák terei görög katolikus templom oltárképével, amelyet 1933-ban Roskovics Ignác készített.³²

63. 2000-ben készült a kőbányai Szent László-templom fehér és világoskék, himzett, téglalap alakú selyemzászlaja, amelyet körmenetkor használnak (egyébként az oltár előtt található). A zászló mérete 90×151 cm. Az előlapon, középen kék palástban és fehér ruhában álló Magyarok Nagyasszonya, fején

Vö. <http://rozsaktere.emeclesia.hu/index.php?hely=2> (2011. május 30.). Ilyen zászlóképpel rendelkezik Tomisa Ilona is. Lásd: TOMISA Ilona, „... együtt a processiót ... járják”. *Körmeneti zászlók Magyarországon* (Paládi-Kovács Attila kiadása, Budapest 1998) címlap.

63A. KÉP

63B. KÉP

a Szent Korona, feje körül glória. Mária jobbában a magyar országalma a kettős kereszttel, baljában, fehér lepelben a gyermek Jézus, akinek feje körül glória. Jézus jobb kezével óvólag az országalma felé nyúl. Mária lábánál a magyar kiscímer. Az ábrázolás alatt, három sorban aranszínű felirat (a középső ívben): *AJÁNDÉKOZTA Kőbányai Önkormányzat Képviselő-testülete Polgári Frakciója*, valamint évszám: 2000 (63A. kép). A hátlapon, felül aranszínű latin kereszt, tündöklő fénysugarakkal, alatta a trianoni Magyarország, benne a történelmi Magyarország (63B. kép): a jelenlegi Magyarország nem szűnik meg, de a történelmi Magyarország gondolata tovább él. Ezt az aranszínben pompázó történelmi Magyarország mutatja. A zászló négy szélén és a bújtató előlapján aranszínű fémrojt. A zászlót a Kőbányai Önkormányzat Polgári Frakciója adományozta a templomnak. A sárgaréz zászlócsúcs lándzsa alakú. A keresztrúd 155 cm, amelynek két

³³ Saját felmérés 2006.

kezei széttárva, fejét égre emeli. A Szülők még a gyermeket látják, addig Jézus már előre gondol. Felül három, Jézus előtt egy fehér galamb, Mária baljában guzsaj. Balra Szent József, feje körül glória, jobbában liliom (tisztaság, szüzesség jelképe), köpenye barna, ruhája zöld színű. Jobbra Szűz Mária, fején fehér fátyol, feje körül glória, baljában orsó, köpenye kék, ruhája vörös. Mellettük ácsszerszámok, felettük rózsák. Az ábrázolás felett aranszínű varrott felirat: *KŐBÁNYAI SZENT CSALÁD PLÉBÁNIA*, az ábrázolás alatt aranszínű varrott évszám: 1999 (64A. kép). A hátlapon, középen aranszegélyes téglalap keretben, nyomott képen, a hazatérő Szent Család (az égi és a földi Szentháromság)³⁵ valószínűleg Jeruzsálem határában. Felettük barna-bordó színű köpenyben az Atyaisten, aki megáldja Fiát a Szentlelken keresztül, jobbában jogar, körülötte 6 angyal, alatta a Szentlélek, aki Jézusra sugárzik. A Szent Család közepén fehér lepelben a gyermek Jézus, feje körül glória, jobbjára a szívén, bal mutatóujjával int. Balra Szent József, feje körül glória, imára összekulcsolt kezében liliom, alázatos tekintettel nézi Fiát. Köpenye barna, ruhája fehér. Jobb oldalon az égre tekintő, a gyermekéről gondoskodó Szűz Mária, fején fehér fátyol, feje körül glória, jobbát Fia felé nyújtja. Köpenye zöld, ruhája vörös színű (64B. kép). A zászló szélein és felül a bújtatón (mindkét lapon) aranszínű fémrojtok. A zászlót körmenetkor használják. A zászlócsúcs liliomban végződő sárgaréz latin kereszt. A kereszttrúd 106 cm, amelynek két szélén sárgaréz záróelem. A kereszttrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a kereszttrúdhöz erősítve. A szárnyas anya valamikor helytelenül az előlapra került. Az akasztóelem kétoldalas, középen egyenlő szárú görög kereszt, stilizált növényi motívumokkal. A fa zászlórúd fehér, 330 cm hosszú.³⁶

65. 1938-ban készült a kőbányai Mindenkor Segítő Szűz Mária lengyel nemzetiségi templom fehér és vörös, hímzett négyzet alakú selyemzászlaja, amelynek mérete 110×105 cm (a bal oldali padsorban található). A zászlólap virág-, búza- és szőlőmintás. Az előlapon, középen, a lengyel címer: sas, a fején korona. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű lengyel nyelvű felirat, magyarul: *URAM ŐRIZD ÉS ÁLDD MEG FÜGGETLEN HAZÁNkat! LENGYEL IFJÚSÁG BUDAPESTEN 1938-BAN* (65A. kép). A hátlapon, középen, több ívben határolt, ezüst szegélyes pajzson Bialystok Mária-kegyképe (a Kegyelemmel teljes Szűz),³⁷ alatta holdsarló. Mária fején fehér fátyol és korona, feje körül glória. Felette újabb korona, amelyet két

³⁵ Az ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

³⁶ Sajtó felmérés 2006.

65A. KÉP

65B. KÉP

angyal tart, valamint 12 csillag. Mária öltözete díszes, nyakában gyöngyökből álló láncok, kezei a szívére helyezve. Mellette fogadalmi tárgyak (offerek). Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben sárga-narancssárga lengyel nyelvű felirat, magyarul: MÁRIA OLTALMAZD A LENGYEL NEMZETET! (65B. kép). A zászló három szabad szélén aranszínű fémrojt, felül arany paszomány. A zászlólapot fémkarikákkal és fémmerevítővel erősítették a rúdhoz. A zászlócsúcs sárgaréz latin kereszt. A szétszedhető fa zászlórúd 285 cm.³⁸

66. A XX. század közepén készült a kőbányai Mindenkor Segítő Szűz Mária lengyel nemzetiségi templom fehér pamutfonalból horgolt egyoldalas zászlaja, amelynek mérete 59×45 cm (a jobb oldali padsorban található). A zászló háromszögben végződő hármast fán, melyet füles hármast latin kereszt díszít. Felirata a következő: (felül) *Rózsafüzér*

66. KÉP

³⁷ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

³⁸ Saját felmérés 2006.

67A. KÉP

67B. KÉP

Királynő (alatta, rózsakoszorúban) *Asszonya* (alul) *Könyörögi érettünk.* A zászlón alul 3 pamutbojt. A zászlócsúcs sárgaréz füles latin kereszt. A kereszttrúd 90 cm, amelynek két szélén sárgaréz csúcs, a fehér fa zászlórúd 2,7 m (66. kép).³⁹

67. 1997-ben készítette az Ecclesia Szövetkezet a Németh Tihamér és neje által adományozott fehér, hímzett műselyemzászlót a Regnum Marianum-templomnak. Mérete 73×122 cm (az oltár mellett található). A zászló háromszögben végződő hármastipusban. A zászlólap virágmotívumokkal díszített. Az előlapon, középen a templom sziluettje és kék betűs rövidítés: *RM* (Mária Ország), mellette kör alakú aranymezőben egyenlő szárú kereszt (67A. kép). A hátlapon, középen aranszínű *MARIA* monogram, felette liliomos korona

³⁹ Saját felmérés 2006.

(67B. kép). A zászló szélein és felül a bűjtató mindkét lapján aranszínű fémrojt. A zászlócsúcs sárgaréz liliomos latin kereszt. A kereszttrúd 78 cm, amelynek két szélén sárgaréz záróelem. A kereszttrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a kereszttrúdhöz erősítve. A farúd 310 cm.⁴⁰

68. Illéssy Zoltán tervezte, Szi-ráki Péter készítette 2002-ben, és Harmati Kálmán adományozta a Regnum Marianum-templomnak azt az egyszínű fehér, egyoldalas, téglalap alakú, textilanyagokból összeállított műselyem zászlót, amely az oltár mellett látható. Mérete 66×101 cm. Középen, Árpád-sávos címerpajzson, aranszegélyes, ovális keretben, kék háttér előtt a Magyarok Nagyasszonya. Fején fehér fátyol és a Szent Ko-rona, feje körül glória, jobbjában magyar jogar, ruhája vörös palást. Ölében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Jézus feje körül glória, baljában az országalma a kettős kereszttel. A kép két oldalán fekete felirat *PATRONAHUNGARIAE*(Magyarok Nagyasszonya). A zászlón alul aranyfonalú textilrojt. A zászlót a Magyarország Dicsőséges Nagyasszonyáról Nevezett Szent Korona Lovagrend adományozta. A zászlócsúcs fehér latin kereszt. A kereszttrúd tetején fémlemezekből készült akasztóelem, amely csavarral és szárnyas anyával lett a kereszttrúdhöz erősítve. A fából készült fehér zászlórúd 260 cm (68. kép).⁴¹

68. KÉP

⁴⁰ Saját felmérés 2006.

⁴¹ Saját felmérés 2006.

69A. KÉP

69B. KÉP

69. 1929-ben készült az egykori domonkos Rózsafüzér Királynéja-templom Rózsafüzér Társulatának vajszínű selyemzászlaja (használaton kívül), amelynek mérete 90×138 cm. A zászló lekerekített három csúcsban végződő fanon, a középső fanon duplaszéles és az alsó része javított. A zászlólap mintázata kisebb és nagyobb kör alakú mezőkben virágmotívumokból kirajzolódó kereszt, illetve róza, mely mögött keresztet szimbolizáló levéldíszek láthatók. Az előlapon, középen, ovális keretben, olaj-vászonképen a trónoló Rózsafüzér Királynéja, fején fehér fátyol, feje körül glória. Mária köpenye kék, ruhája rózsaszín, jobbában rózsafüzér, amelyet a barna kámzsát viselő, térdelő Szent Domonkos baljába tesz. Mária ölében, fehér ágyékkötőben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Jézus feje körül glória, előtte a térdelő Sienai Szent Katalin barna szerzetesi kámzsában (Szent Domonkos harmadrendjéhez tartozott). Jézus a szent felé fordul, és feje fölé az elkövetkezendő szenvedéseire utaló töviskoszorút helyez, jobbával rózsafüzért ad át neki. Szent Katalin elfogadja és követi Jézust. A trón felett 5 angyal, míg a trón előtt liliumok és rózsakoszorú. Az ábrázolásnak rokokó előképe lehet. A kép felett, illetve alatt ívben aranszínű hímzett felirat: *Rózsafüzér Királynéja és könyörögj érettünk!* Alul a feliratot hímzett rózsaszálak övezik (69A. kép). A hímzett hátlapon, középen a domonkos címerpajzs, melynek fekete felső részén a betlehemi csillag, amit egy vékony íves szalag választ el, alatta elhelyezett két pálmaág,

70A. KÉP

70B. KÉP

ez alatt könyvön ülő kutya, szájában fáklya, előtte a világmindenséget ábrázoló éggömb a kereszttel. A címerpajzs felett középen stilizált liliom, melynek csúcsát leveles korona takarja el, felette a *VERITAS* (igazság) feliratos szalag. A címerpajzs alsó részét liliommotívum díszíti, melynek közepéről feszület függ alá, amely voltaképpen a címerpajzs mögött lévő, liliomban végződő rúdról függő rózsafüzér része. Az ábrázolás felett, illetve alatt ívben aranszínű felirat: *Rózsafüzér – Társulat és Budapest.*, valamint évszám: *1929 dec. 8.* (69B. kép). A zászlón alul és felül a bújtató mindkét lapján textilrojtok. A zászlócsúcs liliomban végződő sárgaréz latin kereszt. A kereszttrúd 112 cm, amelynek két szélén sárgaréz záróelem. A kereszttrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem, amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a kereszttrúdhöz erősítve. Az akasztóelemet kiterjesztett szárnyú angyal, illetve rózsza díszíti. A fehér fa zászlórúd 353 cm.⁴²

70. 1947-ben készült a törökőri Lisieux-i Szent Teréz-templom Dolgozó Leány Csoportjának egyszínű fehér, hímzett, téglalap alakú vászonzászlaja (a karzaton található, használaton kívül), amelynek mérete 79×122 cm. Az előlapon,

⁴² Saját felmérés 2006.

középen az éggömbön álló, a kígyóra taposó Szeplőtelen Szűz (Dolgozók Nagyasszonya, az ipari munkásság oltalmazója),⁴³ szemeit lecsukja, kezei imára fogva, feje körül glória, öve kék, köpenye kék, ruhája fehér színű. Alatta a törökőri templom és egy gyár. Ez az „új időköt” jellemzi, amely az ábrázolásban külön üzenetet hordoz. Szakrális környezetben jelenik meg a gyár, a Magyarok Nagyasszonya a Dolgozók Nagyasszonyára változott. Az egyház kényszerből közeledett az akkori államhoz, amelyet átmenetinek tartott. A kompozíció felett ívben zöld *DOLGOZÓK NAGYASSZONYA* felirat, alatta *KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK!* felirat, melynek könyörögj szava és az érettünk „É” betűje zöld színű, míg az „R” betű rózsaszín és zöld, majd a szó „ETTÜNK!” része ismét rózsaszín (70A. kép). A hátlapon, középen zöld színű *LD* rövidítés, az „L” betű hosszanti szára keresztet formál. Felette ívben *TÖRÖKŐRI EGYHÁZKÖZSÉG* rózsaszínű felirat, alatta ívben *DOLGOZÓ LEÁNY CSOPORTJA*, valamint évszám: 1947. Ebből a dolgozó leány rész rózsaszínű, a csoportja szó „c” betűje rózsaszínű és zöld, míg a szó többi betűje és a dátum zöld színű (70B. kép). A feliratok rejtett üzenetet hordozhatnak, ugyanis a feliratok kopása kizárható. A zászló három szabad szélén oxidálódott ezüstözött fémrojt, alul két ezüstözött fémbojt. A zászlólapot felül öt fémkarika erősíti a kereszttrúdhoz. A kereszttrúd 98 cm, két szélén sárgaréz záróelem.⁴⁴

⁴³ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

⁴⁴ Saját felmérés 2006.

♦♦♦ CSIMA FERENC

A hazai lelkeségi mozgalmak könyvkiadása 1990-től napjainkig

Az elmúlt évtizedekben a katolikus egyházban számos olyan kezdeményezés jött létre, amelyet megújulási vagy lelkeségi mozgalomnak nevezünk. A lelki élet elmélyítésével, a kor kihívásaira új formák keresésével reagálva járulnak hozzá az egyház missziós küldetésének szélesebb körű teljesítéséhez.

„A különféle mozgalmakat, lelkeségeket és egyesületeket nehéz rendszerezni, sőt, talán nem is szükséges. ... Struktúrájukat tekintve egyik oldalról némelyik mozgalom hasonlít a szerzetesrendekre (pl. harmadrendként, világi rendként kifejezetten azokhoz kötődik, vagy pedig keretein belül jön létre szerzetesi vagy ahhoz hasonló életforma); más oldalról nézve esetleg az egyesületekhez lehet hasonlítani őket (az Egyházi Törvénykönyv 'krisztushívők társulásai' néven kínálja az egyik kategóriát, melybe besorolhatók)” – olvasható a mozgalmakat bemutató kötet bevezető tanulmányában.¹

A mozgalmak identitásához hozzátartozik, hogy reflektálnak saját létrejöttük, alapításuk körülményeire, esetenként az alapító(k) életét és munkásságát feldolgozva. Az alábbiakban részletesen bemutatott mozgalmak mindegyike megjelentetett ilyen témájú művet, de más mozgalmak is közreadták a saját történetüket ismertető kiadványokat. Számos közösség azonban túllépett ezeken a kereteken, és missziós küldetésének kiegészítéseként vagy akár missziós céllal önálló könyvkiadási tevékenységet végez. Közülük négy olyan mozgalom könyvkiadásának bemutatására vállalkoztunk, amely nem csak esetenként, hanem programszerűen jelentet meg könyveket. Röviden vázoljuk a mozgalmak történetét is.²

¹ NOBILIS M., *A mozgalmak és lelkeségek helyéről az egyház életében*, in SZABÓ T. – NOBILIS M., *Lelkeségi mozgalmak a Magyar Katolikus Egyházban* (Budapest 2006) 12.

² A tárgyalt lelkeségi mozgalmak és kiadók mindegyike római katolikus, egyházi engedéllyel működnek. Bizonyos kiadványok megítéléséhez mégis teológus szakvélemény lehet szükséges. Egyes esetekben, ha nem is a katolikus hittételeknek való megfelelés a kérdéses, felmerülhet, hogy teológiai ellenőrzött-e a kiadvány tartalma, vajon mennyire tartalmaz lelkeségi vonatkozásokat képes

1. AZ EMMAUSZ KÖZÖSSÉG KÖNYVKIADÁSA: A MARANA THA 2000 ALAPÍTVÁNY

Az Emmausz Közösség megalakulása 1977-re nyúlik vissza: ekkor Katona István római katolikus pap a Ferenciek terei templom legelkötelezettebb híveiből létrejött imacsoportot szervezett. A csoport 1979–1980-ban átélte a Szentlélekben való megújulást, és attól kezdve viseli jelenlegi nevét.³ Hivatalos egyházi jóváhagyást 1991-ben kapott.⁴ Az Emmausz Közösség a karizmatikus megújuláshoz sorolható be a katolikus egyházon belül, vagyis missziói üzenetében és teológiai önmeghatározásában a Szentlélek szerepe és működése kiemelt hangsúlyt kap. Etienne Garin így ír a karizmatikus megújulásról: „Tagjaik tanúsítják, hogy számukra megadatott egy Lélek-áradás megtapasztalása, és hogy ettől fogva mindent magától a Szentlélektől kapottként élnek meg. Ő az, aki vezeti őket és aki megnyilvánul bennük úgy a teológiai élet ajándéka által, mint az előre nem látható karizmákon keresztül.”⁵

Az Emmausz Közösség évente tart lelkigyakorlatot, havonta lelki napokat, előadásokat a legkülönbözőbb témákban (lelki sérülések gyógyítása, bevezetés a misztikába, szemlélődő lelkigyakorlat, belső szabadulás a rossz megterhelésektől), valamint ima- és gyógyító szemináriumokat. A közösség tagjai heti rendszerességgel találkoznak.

A missziós, evangelizációs munka fontos része a szemináriumok, kurzusok mellett a lap- és könyvkiadás is. 1989-től jelenik meg kéthavonta a *Marana Tha* című lelkiségi lap, és a *Marana Tha 2000 Alapítvány* gondozza kiadóként a *Marana Tha* könyvsorozatot, amely immár a 188. kötetnél tart. A *marana tha* kifejezés egy arám imádságos formula, jelentése: „jőjj el, Uram!”⁶

A kiadó célja a Szentlélekben való megújulás irodalmának népszerűsítése, de megjelentet kiadványokat a Szentírás ismeretéről, bibliai és gyógyító kurzusokról, misztikus üzenetekről, azok teológiai értelmezéséről és az imádkozás módjairól.

Katona István szervezte meg – a mozgalomhoz tartozó munkatársak segítségével – a könyvkiadást az 1989–90-es években. A kiadványok, melyek kez-

---

közvetíteni, ill. a hittartalom bizonyos elemeinek túlzott leegyszerűsítése nem vezethet-e téves következtetésekre. Ilyen kiadványok például: MCALL, Kenneth, *A családja gyógyítása* (Marana Tha, Budapest 2006); UŐ, *Útmutató a családja gyógyításához* (Marana Tha, Budapest 2006); ORTIZ, Gloria Polo, *Akit villámcsapás ért. Beszámoló a túlvilágról* (Marana Tha, Budapest 2011); SIMMA, Maria, *Élményeim a szenvedő lelkekkel. Azoknak, akik segíteni akarnak a tisztítóüzben szenvedő lelkeknek* (Marana Tha, Budapest 2011); JAKOBIUS, Paul Josef, *Utolsó harc a fény és sötétség között* (Marana Tha, Budapest 2012).

detben témájuknál fogva ismeretlenek voltak a magyar olvasóközönség előtt, főként a karizmatikus megújulás nemzetközi sikerkönyvei voltak, és Katona atya a címek alapján – a Szentlélek sugallatára – döntötte el, mit jelentet meg. Ő végezte a teológiai szempontú lektorálást és a szöveg korrektúrázását is, így sikerült az árat viszonylag alacsonyan tartani. A mai napig Katona István választja ki, hogy mely műveket adják ki, figyelembe véve az olvasóközönség érdeklődését is.⁷ Az évente megjelenő 6-10 kiadványuk között többszöri kiadás is előfordul. A könyvek a karizmatikus ihletettséggű lelkeségi irodalom kategóriájába sorolhatók, de a keretek tágabban is értelmezhetők. Az egyháztörténet felől közelíthetők meg a megújulás létrejöttét tárgyaló kiadványok; a gyógyító és imaszemináriumok pedig a pasztorálteológia eszközei lehetnek. Néhány munkánál másféle tipológia is elképzelhető (szépirodalom, énekeskönyv). A lelkeségi irodalom – az alapítvány könyvkatalógusa alapján⁸ – további alcsoportokra bontható.

Megújulás a Szentlélekben

Több kötet foglalkozik a katolikus egyházban a múlt század hatvanas-hetvenes éveiben létrejött karizmatikus mozgalom keletkezésével és hátterével. Ezek a könyvek a mozgalom történeti-teológiai önreflexiói. Patti Gallagher Mansfield: *Az új Pünkösöd kezdete* a Szentlélek kiáradásának személyes beszámolókon alapuló krónikája. Kilian McDonell – George T. Montague: *Szítsátok fel a lángot!* c. kis füzet az egyházatyák írásain keresztül világítja meg az ókeresztény időszak hozzáállását a Szentlélekhez. Robert DeGrandis: *Új bevezetés a katolikus karizmatikus megújulásba* rövid áttekintést nyújt, Bob Bedard: *Merre tovább, Uram?* írásában a mozgalom értékeit és hibáit vizsgálja. Heribert Mühlen – Johann Koller – Alfred Bölle: *Az Egyház megújulása Isten Lelke által* c. kiadványa a német püspöki kar teológiai elemzése a mozgalomról.

Az *Élet a lélekben szeminárium* a személyes elköteleződés, megújulás lehetősége. Azonos címmel munkafüzet és a szemináriumvezetők kézikönyve

³ Emmausz Közösség: SZABÓ – NOBILIS 42.

⁴ KATONA I., *Emmausz Közösség – Lelkiség és életszabályok* (Budapest 2009) 28.

⁵ GARIN, E., *A karizmatikus megújulás és az új közösségek: egyprófétai valóság*, in *Communio* 3 (1998) 35.

⁶ Maran Atha tagolásban „eljött az Úr” a jelentése, vö. *Maran Atha*, in *Magyar Katolikus Lexikon* VIII (Budapest 2003).

⁷ *Katona István portré-interjú* (Budapest 2007) 106–107.

⁸ *Marana Tha Alapítvány – régi és új kiadványok* (2010) kiadói katalógus.

is megjelent Ernst Sievers tollából. Ehhez kapcsolódik Katona István: *Élet a lélekben szeminárium – Tanítások könyve*, amely a szemináriumok előadásainak gyűjteménye. Ken Wilson – Dave Mangan: *Élet a lélekben gyermekeitek számára* a gyerekek felé közvetíti a Szentlélek üzenetét, Frank Padilla: *Családok a Szentlélekben* könyve pedig az egész család számára szolgáló útmutató.

Belső gyógyulás és gonosztól való szabadítás

„A belső gyógyulás a szív gyógyítása. Ima által meggyógyulnak a fájó emlékek, érzelmek. Megszabadulunk az önvád, a harag, az értéktelenség, a félelem, a szeretethiány okozta sebektől” – írja Katona István.⁹

Több kiadvány témája a gyógyulás különböző megközelítésekben. Francis McNutt: *Gyógyítás* c. műve a keresztény gyógyító szolgálat alapkönyve. A kötetben a gyógyuláshoz való viszonyról, hitről és kételkedésről, imádságról és szentségekről, a gyógyító szerepéről és felelősségéről, az orvostudománnyal való kapcsolatáról olvashatunk. Szintén ő a szerzője az *Erő a gyógyításhoz* könyvnek, amelyben a gyógyító szolgálatban nyert újabb tapasztalatairól ír. *Szabadíts meg a gonosztól* művében a harag, a reménytelenség és a szorongás elleni küzdelemre tanít.

Mary Usha: *A gyógyulás rejtett forrásai* c. művében történeteken keresztül mutatja be a gyógyulás belső folyamatát, ugyanő *Adj időt a gyógyulásnak* kötetében egy nyolcnapos időszakra felosztott tanítást nyújt.

Jörg Müller pallottinus szerzetes és gyakorló pszichológus könyveiben a pszichoterápia keresztény megközelítését alkalmazza. *Isten más; A téves istenkép okozta szenvedés; A gyógyulás útjai* és a *Szorongások feloldása Istennel találkozáskor* című műveiben a helyes istenkép kialakítására helyezi a hangsúlyt, amely elvezet a gyógyuláshoz.

Dr. Kenneth McAll *A családfa gyógyítása és az Útmutató a családfa gyógyításához* c. műveiben az őszökkel való szembenézés és a múltunkban gyökerező kapcsolatok feltárása a megbocsátáson keresztül vezet el a gyógyuláshoz. John H. Hamps: *A te családfád gyógyítása* könyve hasonló elvek mentén a családfa átímádkozásában nyújt segítséget.

Barbara Leahy Shlemon: *A válás sebeinek gyógyítása* a házassági kudarc feldolgozásában segít, Sheila Fabricant Linn – Dennis Kinn – Matthew Linn: *Életünk méhen belüli sérüléseinek gyógyítása* a születést megelőző szakasz

---

⁹ KATONA 54.

traumáinak feldolgozását segíti. A szerzői hármasnak *Imaszeminárium az élet sebeinek gyógyítására* címmel egyénileg vagy csoportosan használható jegyzete is megjelent. Tomislav Ivancic: *A lélek diagnózisa és a Hagioterápia* a betegségek szellemi hátterét vizsgálja, és filozófiai-antropológiai áttekintés után gyakorlati támpontokat nyújt.

Imaélet, lelki élet, misztika

A megfelelő módon végzett imádság, az elmélyült imaélet, a misztikához való helyes viszony mind-mind hangsúlyosak az e témakörökben kiadott könyvekben. Katona István: *Imaiskola* műve a különböző imaformákat ismerteti egy nyolchetes szeminárium formájában, John Main: *A szemlélődés útja* a kontemplatív imába vezet be. Katona István – Kunszabó Zoltán: *Meghívás az életre* kötete felnőtteknek szóló lelkiismeret-vizsgálati útmutató.

Más kiadványok a misztika tapasztalatát járják körül. Béky Gellért: *Misztika ma?* c. könyve napjaink helyes hozzáállását világítja meg a témához, Katona István: *Bevezetés a misztikába – nyolchetes lelkigyakorlat* kiadványa pedig a hitet elmélyítő munkafüzet. Ezen kívül több spirituális üzenetről, magánkinyilatkoztatásról, és misztikus tapasztalatról olvashatunk.

Kurzusok

José H. Prado Flores, a Szent András Evangelizációs Iskola alapítójának több könyve is megjelent a sorozatban, amelyek különböző kurzusokhoz tartoznak. *A puszta túl* a Mózes-kurzus alapkönyve. Ez a kurzus azokhoz szól, akik másokat vezetnek az élet valamely területén: lelkipásztoroknak, katekétáknak, közösségvezetőknek, szülőknek. *A Pál titka* az azonos című kurzus alapkönyve: Szent Pál életén keresztül a célok felismerésére tanít. *Hogyan evangelizáljuk a megkeresztelteket?* kiadvány a Pál-kurzus alapkönyve, amely gyakorlati példákkal tanítja a hatékony evangelizációs munkát. *Menjetek és hirdessétek az evangéliumot a megkeresztelteknél!* a Fülöp-kurzus alapkönyve. A kurzus a jézusi örömhír üzenetéről szól. *Jézus tanítványainak iskolája* a János-kurzus könyve, témája: a mester és a tanítvány kapcsolata.

Bibliai elmélkedések és szemináriumok, tanítások; teológia

Hosszasan lehetne sorolni a bibliai témájú könyvek és a hozzájuk kapcsolódó szemináriumi jegyzetek listáját. Leo Tanner svájci pap tucatnyi kiadott mű szerzője vagy társszerzője. Kötetei változatos témákban kínálnak szentírási eligazítást és hitbeli elmélyedést. *A Jöjj és lásd*, az *Újrakezdés*, a *Miatyánk*,

az *Eukarisztia* című könyvek szemináriumi jegyzetként is megjelentek. A *Miért éljek?* és a *Miért kell szenvedni?* című művek a sokakat foglalkozató kérdésekre keresnek bibliai magyarázatot. A *Vezérfonal* pasztorális koncepciót nyújt a bibliai kurzusok anyagához.

Béky Gellért elmélkedései a Szentháromságról három kötetben jelentek meg: a *Szerető Atyánk* az istenkép formálásában segít, a *Jézus titka* az istenkapcsolat elmélyítéséhez nyújt támpontot, a *Szeretet lelke* pedig a Szentlélek szerepét világítja meg mindennapi életünkben.

Rainero Cantalamessa: *Megszentelődésünk forrása az Eucharisztia* c. kötetében a kommunió és a közösség kapcsolatát elemzi, az *Élet Krisztusban* a Rómaiaknak írt levél spirituális elemzése.

Életrajzok, szépirodalom és énekeskönyvek

A kiadó életrajzi munkái és szépirodalmi művei a lelkiesség arculatához kapcsolódó olvasmányok. Ignacio Larranaga: *A Názáreti szegény* c. művében Jézus belső életét meséli el, Raymond Peyret: *Martha Robin – Szenvedés és öröm* c. könyve a francia misztikus életének krónikája. Dr. Tapolyainé Bartha Gizella: *Elfogadás* és Alföldi M. Priszka: *Az én benső utam – istenélményeim* c. művei személyes visszaemlékezések.

Sipos (S) Gyula fantasztikus regényét Julius S. P. álnéven *Küldöttek* címmel adták ki, Kalla Viktóriának *Szelíd fényekről álmodom* címmel jelent meg verseskötete a sorozatban.

Az Áldjad én lelkem az Urat! c. énekeskönyv sorozaton kívül jelent meg. Jelenleg a 10. javított és bővített kiadás és utánnomásai jelennek meg. A *Szentlélek, jöjj!* énekeskönyv a sorozatban már a 3. módosított kiadásnál tart.

A könyvek beszerezhetők a katolikus könyvesboltokban, illetve megrendelhetők a közösség honlapján, továbbá közvetlenül a kiadóban is megvásárolhatók.

2. A MAGYAR SCHÖNSTATT CSALÁD ÉS A KÖNYVKIADÁS

A Schönstatt mozgalom Németországban, a Rajna menti Vallendarban indult el az I. világháború kitörése után, 1914 őszén, s az egyház és a társadalom valláserkölcsei megújítását tűzte ki céljául.¹⁰ Alapítója Joseph Kentenich

¹⁰ PUSKELY M., *Kétezer év szeretetessége* (Budapest 1998) Schönstatti Mária-nővérek, 1108.

(1885–1968) pallottinus szerzetes. A háború után egyre szélesebb körökben terjedő mozgalomban különböző csoportok szerveződtek: fiatalok, papok, nővérek, nők és férfiak, családok stb. részére; lelkeségüket a Mária-tisztelet, a gyakorlati gondviselésbe vetett hit és határozott küldetéstudat jellemzi. Kifejezetten pedagógiai-lélektani mozgalom. 1968-ig, az alapító haláláig közel 25 részág, közösségtípus alakult ki a csatlakozó emberek életállapotának megfelelően.¹¹ A Schönstatt nem egy új tanítás vagy módszer, hanem elsősorban új kegyelmi erőforrás, mely Mária schönstatti szentélyéből, a Vele való Szeretetszövetségből fakad.

Schönstatt Magyarországon már a II. világháború előtt sem volt ismeretlen. A piarista dr. Fejes Tibor lefordította, és a Szent István Társulat 1941-ben kiadta az „Újkor Filóteájának” nevezett A. M. Nailis: *Werktagsheiligkeit* (magyarul: *A hétköznapi megszentelése*) c. schönstatti könyvet. Elkészült továbbá Hermann Schmidt: *Organische Aszese* (magyarul: *Organikus aszkézis*) c. könyv fordítása is.

A Schönstatt Családmozgalom csírája Gódány Róbert és Rita, egy emigráns magyar család hazatelepülésével 1980-ban került Magyarországra. A magyar Schönstatt Családmozgalom az alapítás évének 1983-at tartja. Ekkor volt az első lelki gyakorlatos találkozó, melyet a Gódány család közreműködésével egy német schönstatti szerzetes pap, Tilmann Beller vezetett összesen három család részvételével. Ettől kezdve a mozgalom a kibontakozás útjára lépett, de az akkori politikai körülmények miatt hivatalos intézményi megalakulásra nem kerülhetett sor. A Magyar Schönstatt Családmozgalom jogi szervezete:¹² a Családok a Családért Egyesület 1992-ben jött létre Óbudavár székhellyel. Ezt követően 1998-ban alakult meg a Családakadémia-Óbudavár Egyesület mint a magyar Schönstatt Családmozgalom „kifelé néző arca”. Az évek során gazdag Schönstatt-irodalom jelent meg. A mozgalom főleg egyesületein keresztül adta ki könyveit, illetve több kötetet a Schönstatt-hoz köthető Kulcs a Muzsikához Kiadó által. A német schönstatti atyák kiadója (Patris Verlag) is jelentetett meg néhány magyar nyelvű könyvet (pl. Engelbert Monnerjahn: *Egy élet állomásai*), továbbá a Sekretariat P. J. Kentenich, Schönstatt/Vallendar (Elisabeth Badry: *Kockázatni Bátor*); a Schönstatti Márianővérek Világi Intézete, Pilisszentlélek (R. v. Schoenebeck: *Engel M. Emilie nővér*); az Út, Igazság, Élet Kiadó, Pilisszentlélek (Hubertus Brantzen: *Jézus élete: emberi sors*). A magyarszéki Sarutlan Kármelita Nővérek kiadásában jelent meg Tilmann Beller: *A Kármel útja: a szeretet élete* c. kötet.

¹¹ Schönstatt-mozgalom, in *Magyar Katolikus Lexikon* XI (Budapest 2006).

¹² csaladok.schoenstatt.hu [Letöltés ideje 2013. 11. 28.].

A magyar Schönstatt Családmozgalom első kötetét még 1992-ben a Szent István Társulat adta ki: *A családi élet – Kentenich József atya, Schönstatt alapítójának élete* címmel Dr. Csermák Kálmán válogatásában. Ugyancsak a Szent István Társulat adta ki Christian Feldmann Kentenich-életrajzát: *Isten szelíd forradalmára* címmel 2008-ban.

A kezdeti időszakban néhány kiadvány a Magyar Schönstatt (Családok) Mozgalom kiadásaként jelent meg. Ilyen volt például 1995-ben Górány Róbert és Rita új fordításában A. M. Nailis: *Werktagsheligkeit* (magyarul: *Szentség a hétköznapokban*) c. könyve.

A Küldetésünk titkai sorozat 15 többször kiadott füzeté (1991–2005) a schönstatti lelkiség témáit járja körül Kentenich József gondolatait és előadásain keresztül, érintve a Schönstatt mozgalom önmeghatározását és történetét is. Külön füzet foglalkozik az alapítás körülményeivel (*Szeretetszövetség 1–2.*), a mozgalom identitásával (*Schönstatt sajátos értékei*), a két világháború schönstatti kapcsolódási pontjaival: *Engling József 1–2.* (az I. világháború schönstatti mártírja), *Dachau* – itt raboskodott (és misszionált) az alapító. Több füzetet kapott a máriás lelki háttér (*Mária; A családi szentély; Köszöntünk, Mária*) és a családi létforma mint az életszentségre vezető út bemutatása (*A szent család; Szerelem, szeretet; A házastársi szerelem mint az életszentség útja; Személyes eszmény, különleges jófeltétel, lelki napirend*).

A mozgalomban és a köteteken is gyakori a német nevek magyarítása – Kentenich József, Beller Tilmann – az alábbiakban a könyveken feltüntetett változatot használjuk.

A Családakadémia-Óbudavár Egyesület könyvei

Az egyesület főleg Joseph Kentenich és Tilmann Beller írásait jelenti meg, ezen kívül rendszeresen kiadja az évente megrendezésre kerülő Női nap lelki anyagait, és esetenként más műveket.

Tilmann Beller a szerzője több imafüzetnek (*Küldd el nekünk Üdvözítőnk Lelkét, az erő Lelkét; Igen, Atyám!; Az új kezdet: Mária Szentélykilenced*), a család témájával foglalkozó köteteknek (*A schönstatti családok útja; A szentmise mint életmise*) és a korábbi Családnapok jegyzeteinek. *A családi élet: küldetés és munka* (Családnapok előadásai 1983–1990) címmel 2002-ben az 1990 előtt tartott előadások is megjelentek. Dr. Csermák Kálmán és Alice két válogatáskötetet állított össze Tilmann atya műveiből a házasságról: *A házasság: öröm és feladat; 15 perc szeretet házaspárok számára*. A *Schönstatt – Isten városa* (2011) a szent város bibliai képére reflektál Schönstatt tükrében (a kötetben szerepel egy válogatás a magyar karakter sajátosságairól is).

2004-ben a Családakadémia előadóival készült interjúkötet jelent meg Bárdosy Évától. A magyarországi jelenlét 25 éves évfordulójára emlékkönyvet adtak ki *Ezüstjubileum* címmel 2008-ban. Dr. Csermák Kálmán és Alice az összeállítója a 2001-es életrajzi vázlatnak: *Kentenich József, Schönstatt alapítója és atyja*, amelyet két szemelvénygyűjtemény követett: 2003-ban az *Egy újkori pedagógia alapvonásai*, 2004-ben a *Schönstatt bárkájában* c. válogatás. Szintén 2004-es Kentenich József: *A krisztusi új ember anyja és mintaképe Mária* c. könyve, amely a keresztény ember lényegének és sajátosságának máriás lelki hátterét fejt ki. *A nők klisék nélkül – Kentenich József atya a nőkről* válogatás 2010-ben látott napvilágot. 2012-ben Dorothea M. Schlickmann tollából jelent meg az alapító fiatalságát feldolgozó életrajz: *Rejtett évek – J. Kentenich atya gyermekkorra és ifjúsága, 1885–1910* címmel. Az ifjúsági irodalom területéről 2012-ben került kiadásra Zaymus Gyula: *János mester. Korrajz Buda török felszabadulását követő időből* c. regénye.

A Családok a Családért Egyesület könyvei

Az egyesület kiadásában 1992 óta jelennek meg könyvek. A kiadványok a schönstatti lelkeség elmélyítésére szolgálnak, az alapító, Joseph Kentenich írásain, gondolatain keresztül. Beller Tilmann a szerzője a 2001-ben kiadott *2000 – Új kezdet* c. kalauznak, amely egy kilenches imaut reggeli és esti imádsággal, napközbeni reflexiókkal. Nurit Stosiek – Kornelia Fischer: *Belső megnyugvás* műve a hétköznapiok küzdelmes helyzeteire kínál megoldást női szemmel. A *Szentélyeinkkel Szentélyedért; Teljes szívvel; Otthonunkkal szentélyedért; Halk szavadra hősies bizalommal; Hűek maradunk; Hiszek a benned levő jóban; Tegyétek, amit mond!; Szentélyünköből a világba* c. kiadványok az évente megrendezett Családnapi jegyzetei. Anker Irmí: *Szívinfo* kötete (2002) egy szívbetegség megrázó krónikája, Gertrud-Maria Erhard: *Felállítom itt a trónomat* c. könyve (2007) a Schönstattszentély máriás lelkületét mutatja be. *A házaspárok útján* egy 15 állomást tartalmazó, másfél kilométeres ösvény kísérőfüzete szentírási idézetekkel, népdalrészletekkel, inspiráló gondolatokkal. *Az óbudavári Schönstatt-kápolna története* (2010) c. kis füzet a szintén az egyesület által kiadott *Oázis* folyóirat mellékleteként jelent meg. *Az élet értelme* kötet (2010) Kentenich József atya aforizmáiból, gondolataiból válogat. *Az Ég felé* c. imakötet (2012) egybegyűjti az alapítónak a dachau koncentrációs táborban megfogalmazott imakölteményeit, amelyek teljességében jelenítik meg Schönstatt hitelességét és lelkeségét.

A Kulcs a Muzsikához Kiadó könyvei

A Kulcs a Muzsikához Kiadó 2001-ben alakult azzal a céllal, hogy Pécsi Géza és társszerző leánya, Uzsalyiné Pécsi Rita zenepedagógiai-zenelméleti

munkásságát gondolja, és iskolai ének-zene tankönyvsorozatot és oktatási segédanyagokat adjon ki.

A fent említett köteteken, hangzó- és multimédiás anyagokon kívül 6 „schönstattos” könyv is megjelent a kiadó gondozásában. Uzsalyné Pécsi Rita A nevelés az élet szolgálata c. kiadványsorozata Joseph Kentenich pedagógiai rendszerére épülő módszertani kalauz, amely magában foglalja a szerző több évtizedes oktató-nevelői (és szülői) tapasztalatát, a Schönstatt Családmozgalomhoz való kötődését és keresztény értékrendjét. Az első kötet, amely *Az érzelmi intelligencia fejlesztése* címmel 2010-ben jelent meg, a címadó témán kívül a felnőttkor és a kisgyermekkor életfeladataival foglalkozik. A 2011-es második kötet, *A kisiskoláskor* a 6-10 évesek életfeladatait vizsgálja, reflektálva a nemi identitás kialakulására, a döntési képesség fejlesztésére és az apai nevelési hatásokra. *A serdülőkor életfeladatai* első kötete (2011) a címben megfogalmazottakon túl az építő kritika és motiváció szemléletformáló és személyiségépítő lehetőségeit tárgyalja; a második kötet (2012) a nagykorú életfeladataival, a férfi-női sajátosságokkal, az indulatkezeléssel, a felnőtté válás folyamatával és az ebben betöltött nevelői szerepekkel foglalkozik. A kiadványokhoz DVD-segédanyag is kapható; további kötetek előkészületben vannak.

2010-ben jelent meg a *Ma a szeretetnek más arca van* beszélgetőkötet: a kiadványban Tilmann Beller atya válaszol Uzsalyné Pécsi Rita kérdéseire nevelési témákban. A 2011-ben kiadott *Úton feléd* c. könyvben párkeresési-párkapcsolati kérdésekre ad válaszokat Tilmann Beller.

3. A FOKOLÁRE (MÁRIA MŰVE) MOZGALOM ÉS AZ ÚJ VÁROS KIADÓ

A Fokoláre Mozgalom (Mária Műve) 1943-ban jött létre az olaszországi Trentóban; alapítója és haláláig vezetője: Chiara Lubich. A II. világháború után a mozgalom gyorsan terjedt Olaszországban, majd egész Európában és a többi kontinensen is. Ma 186 országban van jelen, világszerte mintegy 7 millióan tartoznak hozzá különböző nemzetiségű és vallású emberek.¹³ A Fokoláre az evangéliumi szeretetet állítja középpontba; ebből olyan közösségi lelkeségi és társadalmi megújulási mozgalom született, amelyet az egység lelkesége néven emlegetnek. A keresztény tanokra épül, de hangsúlyozza a

¹³ Mária Műve: SZABÓ – NOBILIS 82.

más vallásokban és kultúrákban megtalálható hasonló értékeket, fontosnak tartja a párbeszédet a keresztény egyházak között és a különböző vallásokkal, továbbá a nem vallásos meggyőződésűekkel. Így járul hozzá a béke és az egység megvalósításához az egész világon. Kulturális, gazdasági, szociális és politikai kezdeményezések kötődnek a mozgalomhoz; számos országban adják ki az *Új Város* című lapot, és ezen a néven kiadót is működtetnek.¹⁴

Magyarországon a múlt század hatvanas éveitől vannak jelen – a rendszerváltozásig lényegében illegálisban. 1989 óta jelenik meg magyarul az *Új Város* folyóirat, és az *Új Város* könyvkiadása is megindult 1991-ben.

Az *Új Város* kiadásában megjelent könyvek többféle tematikába és két sorozatba illeszthetők be. Hangsúlyos Chiara Lubich, az alapító műveinek kiadása, ezen kívül gyerekkönyvek, családi életre vonatkozó írások, és más, szintén a mozgalomhoz köthető kiadványok is megjelentek.

1991-ben indult el az *Új Város*nál Chiara Lubich műveinek kiadása az *Életünk az Ige* című kötettel. A szerző nem volt ismeretlen Magyarországon: az Ecclesia 1986-ban már megjelentette *Legyenek mindnyájan egy!* c. művét. (További munkái korábban külföldön láttak napvilágot magyarul.) Ezt követően évente egy-két kötet jelent meg a szerzőtől. 1992-ben Franca Zambonini interjúkötete mutatta be a mozgalom egészének történetét *Az egység kalandja: fokolárok, genek, Máriapoli... – 22 intézmény az új emberiség szolgálatában* címmel.

Lubich munkái változatos tematikájúak: szentírási elmélkedések, ünnepi reflexiók, személyes tanúságtételek, a családi életre vonatkozó beszédek gyűjteménye, vagy épp a mozgalom lelkeségének lényegét, a közösség szerepét hangsúlyozó művek. 2003-ban jelent meg lelkeségét legátfogóbban ismertető kötete *Új úton* címmel. A gyermekkönyvek közül kettő szerzője szintén ő: a *Gyönyörű volt* kötet Mária alakját mutatja be, *A szeretet dobókocka titka* az evangéliumi szeretet felfedezése történeteken keresztül.

További, gyermekeknek készült könyv Ezio Aceti – Alberta Rotteglia: *Nem a gólya hozza!* c. kiadvány, amely szülői kézikönyvvel kiegészítve segíti a téma megbeszélését.

Az alapító gondolataira reflektálnak Marisa Cerini: *A szeretet-Isten – Chiara Lubich tapasztalatában és gondolataiban* és Michele Zanzucchi – Oreste Paliotti: *Chiara Lubich – a menny és az emberiség* c. könyvei.

A Közösségi lelkeség sorozat 2001-től kezdődött három kötet kiadásával (Chiara Lubich: *Az élet igéje; Ha tüzet gyújtánánk; Személyes igen Istennek*).

¹⁴ www.fokolare.hu [Letöltés ideje 2013. 11. 28.].

A sorozat egy évtizedig nem folytatódott: az évek során csupán utánnomások jelentek meg. Újrindult 2012-ben Chiara Lubich: *Hivatásunk a szeretet művével*, amit szintén tőle követett 2013-ban *Jézus a testvérben* kötet.

A Családi műhely sorozat kötetei 2001-2002-ben láttak napvilágot. A kötetek tematikája a gyermekneveléstől kezdve (Egidio Santanché: *Gyermekeink ismeretlen világa*; Anna Maria Zanzucchi: *Az anyaság nehéz művészete*), az emberi szexualitáson át (Raimondo Scotto: *A szerelem ezer arca*) a családi konfliktusok kezeléséig (Kormányos Krisztina – Prokopp Katalin: *Családi album*; Dominique Fily: *Ha szorit a karikagyűrű*) terjed.

Amikor 2010-ben XVI. Benedek pápa meghirdetette a Papság Évét, két-kötetes válogatást állítottak össze a papságról szóló írásokból *Amint az Atya szeretett engem... – 365 gondolat a papság évére* címmel. Szintén 2010-ben a fiatalon elhunyt és boldoggá avatott Chiara Lucéről jelent meg életrajzi kötet, *Mindenem megvan – Chiara Luce Bandano élete* Michele Zanzucchi tollából. 2012-ben került kiadásra Tanino Minuta kis kötete *Az emigráns és a barátai – emlékezés négy szlovák fokolarinóra*, amellyel a mozgalom szlovák tagjainak állít emléket.

Ebben az évben jelent meg *Bizalom és párbeszéd* címmel Michele Zanzucchi és Paolo Loriga interjúkötetete Maria Vocéval, a Fokolare mozgalom új elnökével Chiara Lubich örökségéről és korunk kihívásairól, melyben az elnöknő a mozgalom vezetésével kapcsolatos irányelveiről és meglátásairól vall, és kifejti nézeteit aktuális egyházi és világpolitikai ügyekről, globális jelenségekről is.

A fentiek alapján láthatjuk, hogy az Új Város könyvei hitelesen közvetítik a mozgalom üzenetét, és nem csupán a tagokat, hanem a szélesebb olvasóközönseget is megszólítja. A kapható kötetekről a mozgalom honlapján – www.fokolare.hu/konyv – lehet tájékozódni, illetve rendelést leadni.

4. A MÉCS CSALÁDKÖZÖSSÉGEK KÖNYVKIADÁSA

„A MÉCS Családközösségek plébániai alapon szerveződő, szentségi házasságban élő házaspárokból álló csoportok.”¹⁵ Magyarországon 1996-tól vannak jelen, jelenleg több mint százhusz MÉCS Családközösség működik itthon és a határon túl. A közösségek célja a csatlakozó házaspárok/családok keresztény hitének elmélyülése és megerősödése. A közösségek havonta egy-két alkalom-

¹⁵ MÉCS Családközösségek: SZABÓ – NOBILIS 89.

mal találkozhatnak, egy csoportot általában 6-8 házaspár alkot. A külön működő csoportok évente több alkalommal találkozhatnak egymással. Ezenkívül a családközösségek többféle lelki gyakorlatot, lelki napot, programot szerveznek pároknak, házasoknak, papoknak, szerzeteseknek, érdeklődő hívőknek.¹⁶

A MÉCS Családközösségek kétféle kiadványtípust jelent meg: a találkozók beszélgetéseinek tematikus füzetait és könyveket.

A MÉCS beszélgetési anyagok közösségi összejövetelekhez sorozatban jelenleg 14 cím elérhető a *Bevezető füzet*tal együtt. Ezek: *Alapértékeink; Erős házasság; Vágyak és korlátok; A szeretethimnusz és a házasság; Szentségek és életfordulók; Erőforrásaink, ünnepeink; Az öt szeretetnyelv; A házasság második évtizede; A család a harmadik évezredben; Éltető közösség; Testvéreink, a szentek; A tízparancsolat a mai család életében; Család, légy, ami vagy!*. További munkafüzetek érhetőek el a MÉCS Napokon részt vevő fiatalok és családok beszélgetéseihöz.

A könyvkiadást Gabriel Calvo atya munkáinak megjelentetése képviseli. 2002-ben jelent meg először a *Kéz a kézben – kérdések és válaszok boldog házasságra készülő fiataloknak* kötet. A könyv fiatal pároknak szól, hangsúlyos önismereti tematikával, párkapcsolati, házassági kontextusban. A kötetet természetesen ifjú házások is használhatják, és gondolatokat meríthetnek belőle a jegyesoktatáshoz papok és világiak egyaránt (javított kiadás: 2005, 2008).

A *Szemtől szemben – kérdések és válaszok házaspároknak, akik bizakodva keresik házasságuk rejtett kincseit* kötet – 2004-ből – a házaspároknak szóló program otthoni feldolgozásra készült változata. A tematika az önismerettől kezdve (alapvető igények, értékrend, fejlődés) az istenképen át (közös istenkeresés, imádság) a család és a tágabb környezet viszonyáig terjed (családi élet, gyermekek, barátok, rászoruló).

A 2005-ben kiadott *Tükrön innen, tükrön túl – őszintén keresőknek önismeretről, Istenről* túllép a szűkebb értelemben vett családi tematikán, az istenkeresés és a vallásos hit elmélyítésének kalauza. A családoknak szóló *Szeretet energiája* kötet előkészületben van.

2007-ben Ménesi Balázs tollából *Gabriel Calvo munkássága – a MÉCS Napok keletkezése és lelkesége* címmel egy rövid füzet is megjelent, amely a MÉCS Napok háttéréhez nyújt történeti ismertetést. (A munka angolul is elérhető.)

2008-ban látott napvilágot a *Szemtől szemben* második kiadása, és szintén ebből az évből való a *Pio atya levelei – Egy misztikus szent vallomásai*

¹⁶ www.mecs.org.hu [Letöltés ideje 2013. 11. 28.].

lelkivezetőihez c. kötet. A könyv két részből áll: az első rész a stigmatizáció előtti időszak leveleit tartalmazza, a második rész az istenkeresés és a lélek tisztulásának dokumentuma.

A kiadványokról és a programokról a közösség honlapjain (www.mecs.org.hu; www.mecsnapok.hu) lehet tájékozódni, a könyvek több egyházi könyvesboltban kaphatók.

ÖSSZEGZÉS

A fentiek alapján láthatjuk, mennyire sokszínű, témájában és tematikájában változatos kiadványok látnak napvilágot folyamatosan a lelkeségi mozgalmak gondozásában. A közösségek karizmái, missziós célkitűzései, pasztorális nézetei mind tükröződnek a kiadványok műfajában és jellegében. Fontos lenne, hogy ne csak a mozgalmak vonzásában élők értesüljenek a kiadott művekről; az egyházi könyvterjesztés áramlatába bekerülni lényeges kiadói érdek. A kiadványok népszerűsítésében pedig alapvető felelőssége van a katolikus sajtónak is. A közösségek internetes jelenléte nemcsak a könyvárusításban, hanem a missziós és pasztorációs feladatok miatt is kiemelt jelentőségű.

♦♦♦ SOÓS SÁNDOR

Lignum Vitae, Arbor Vitae: az Élet Fája

„Az én családfám: a Kereszt.¹
S Ádámtól minden szenvedés
mint misztikus szőlőgerezd
csüng rajta... Ebből sajtólódik
az élet mámoros bora
s minden termés, magvetés...”

(Mécs László: *Az én családfám*, 1927)

A Teremtés könyve szerint „az Úristen kertet telepített Édenben, keleten és oda helyezte az embert ... azután kisarjasztotta az élet fáját a kert közepén, meg a jó és a rossz tudásának fáját” (Ter 2,8–9). A sok növény közül ezek lettek a *paradicsomi fák*.²

Antiochiai Ignác (†117 körül)³ az „Atya ültetvényeit” a „rossz hajtásokkal” állítja szembe: „Ha azok lennének (mint az Atya ültetvényei), akkor a kereszt ágai jelennének meg rajtuk, és romolhatatlan lenne gyümölcsük.” A szerző az ültetvényt a fával, a fát pedig a kereszttel társította.⁴ Az életfa a korai keresztény ábrázolásokon a törvényt és az Igét jelenti.⁵ E teológiai gondolkodás végleg összekapcsolta az élet fáját Krisztus keresztféjével, mert az emberiség Krisztus kereszthalálával kapta meg az örök életet. Már egy 3. századi forrás egyértelműen fogalmazza meg ezt: „E csodálatos fa ágairól az ég felé mehetünk. Minden hívő számára e fa jelenti az életet.”⁶ Eszerint a fa az égbe nyúló létra is (lásd: Jákob létrája).⁷

¹ Lásd később a firenzei ábrázolások rövid magyarázatát.

² VANYÓ László, *Az ókeresztény művészet szimbólumai* (Budapest 1988) 125.

³ RATZINGER, Joseph, *A remény forrásai*. (Budapest 1997) 17.

⁴ VANYÓ 1988, 126.

⁵ Uo. 54.

⁶ ZIEHR, Wilhelm, *A kereszt jelkép és valóság* (Budapest 1998) 38.

⁷ Lásd később: Torcello, Ferrara.

ARBOR VITAE (Einsiedeln, 1878)

Az életfa-kereszteknek sokféle ábrázolása ismeretes.⁸ A változatosság oka az, hogy Krisztus keresztfája a leghatalmasabb jelkép: egyszerre az élet és a halál fája.⁹

A kifejezés sokféleségét három ábrázolás (két szentkép és egy ponyvametszet) kapcsán mutatom be a teológiai tartalom és a művészi megjelenítési mód összefüggésében. A teológiai értelemben vizsgált kifejezések három fáról szólnak: az *élet*, a *tudás* és a *kereszt fájáról*. A forrásokból, idézetekből átvett megnevezéseket nem változtatom meg, hanem a szerzők által használt formában építem a szövegbe. Ezért követheti egymást időnként az „élet és a tudás fájának” látványosan nem következetes használata.

Jeruzsálemi Szent Kőrillusz (†387)¹⁰ sokszor utal a keresztre, mint az *élet fájára*. Szerinte ennek *előképe* a paradicsomi fára tekeredő kígyó és a pózna, amelyre Mózes kígyót függesztett a pusztában. Végül a beteljesedés: Krisztus a kereszten. Ádám bűne után a halál, Krisztus halála után az élet uralkodik.¹¹ Kőrillusz szerint a „*xülon*” holt fa. A holt fa által jön az élet, amely visszahozza a paradicsomot, s így virágoztatja ki a *xülon*t. A *tudás fája* így az *élet fája* lesz.¹² Más helyen Kőrillusz koszorúnak nevezi a keresztet, s lehet, hogy ezzel a pálmáröncökből formált kereszt lebegett a szeme előtt.¹³ Tehát a *koszorú* is a *kereszthez* kapcsolódó jelkép.

⁸ SEIBERT, Jutta (szerk.), *A keresztény művészet lexikona* (Budapest 1986) 91–92; ZIEHR 38–39; VANYÓ 1988. Az itt közölt ábrázolások a szerző birtokában találhatók.

⁹ JANKOVICS Marcell, *A fa mitológiája* (Budapest 1991) 133.

¹⁰ Az elterjedt szlávok kiejtés szerint: Cirill.

¹¹ VANYÓ László, *Katekézis, költészet és ikonográfia a 4. században* (Budapest 1995) 225.

¹² VANYÓ 1995, 108.

¹³ Uo. 215. A pálma és a koszorú egyaránt győzelmi szimbólum.

¹⁴ Uo. a könyv végén a 13. számú kép és annak magyarázó szövege.

¹⁵ Uo. 246.

¹⁶ Uo. 129.

A római *lateráni bazilika* apszizmozaikján a Krisztus-mellkép alatt jellegzetes *pálma*fa tönkökből formált keresztábrázolás látható. Ez az ábrázolás palesztinai eredetű, és a keresztet az élet fájával asszociálja. A pálmafát ebben az esetben a Krisztus által megátkozott és terméketlenné tett *fügefával* azonosították, amelynek előképe a paradicsomi *tudás fája*, amely keresztfaként ismét *életfává* változott.¹⁴ A keresztény ókor egyes észak-afrikai szerzőinél az életfa, a *kereszt fája* és *víz* motívuma a keresztséggel (a keresztségben) egyesült.¹⁵

A 4. század elején Heléna (Ilona) császárné – miközben kereste a Megváltó kivégzési eszközét – e megjegyzést tette: „Az még mindig rejtekben van, és az örök élet pálmája el van dugva?” Figyelemre méltó e szövegben a *kereszt* és a *pálma* képzettársítása.¹⁶ E századtól a Szentföldről hozott ampullák¹⁷ sokasága terjesztette azokat a pálmárból készült keresztábrázolásokat, amelyek életfa-keresztek voltak.¹⁸

Damaszkuszi Szent János (675–749) így ír a paradicsomi élet fájáról: „... rendelkezik az életadó erővel, amelyből csak azok ehetnek, akik méltóak az életre és nincsenek a halál uralma alatt. ... szakított az ember, az élet fájának gyümölcséből. Mivel a gyümölcs Isten édes jelenlétével ajándékozza meg azokat, akik a gyümölcsöt megkóstolják, örök élettel, melyet nem ronthat meg a halál.”¹⁹ Ez az elgondolás jelenik meg egy elefántcsontból faragott, jelenetekkel díszített, 1150–1200 között készült klastromkeresztben: a kereszt fája az élet fája, ezért Ádám bűnbeesésére is van bocsánat.²⁰

A középkor keresztény embere számára a kereszt egyszerre jelkép és valóság, amelyet Szent Bonaventúra (†1274) teológiai tömörséggel így nevezett: „*Lignum Vitae, Arbor Vitae*”, vagyis az „Élet Fája”. Az *arbor* élő fát jelent, a *lignum* kivágott, száraz hasábfát. A *Lignum Vitae* így kétszeresen is kifejező elnevezés.²¹

Bonaventúra érvelése középpontjába Krisztust helyezte: „Ő a paradicsom közepére ültetett életfa.”²² Így fogalmazta meg az általa alkalmazott teológiai

¹⁷ *Művészettörténeti ABC* (szerk. Molnár Albert – Németh Lajos – Voit Pál; Budapest 1961) 27. Az *ampulla* körte formájú, többnyire nemesfém, szentelt olajat tartó palack. Ezek közül leghíresebbek a 600 körül készült *monzai* ampullák. Az egyik ampulla keresztábrázolása Krisztus mellképét egyesíti a golgotai keresztre feszítés jelenetével. Krisztus teste nincs pálmafa kereszten, hanem a kereszt fölött Pantokratorként jelenik meg. VANYÓ 1995, A 14.a. és 14.b. számú képek.

¹⁸ VANYÓ 1995, 108.

¹⁹ ZIEHR 1998, 39.

²⁰ Uo.

²¹ JANKOVICS 137.

²² *Szent Bonaventúra misztikus művei* (Budapest 1991) 53.

rendező elvet: „... amit ... összegyűjtöttem, egy képzeletbeli fán úgy rendeztem el, hogy az első és legalsó ágakra Üdvözítőnk eredetét és életét, a középsőkre szenvedését, a legfelsőkre pedig megdicsőülését írtam. Az első bokorra betűrendben négy, egymással szembenéző versszakot illesztettem, ugyanúgy tettem a másodikkal és a harmadikkal is. Mindegyikből egy-egy gyümölcs hajtása fakad, hogy így az élet fája titkának megfelelően tizenkét gyümölcsöt termő tizenkét ágra tegyünk szert.”²³

Érthető tehát, hogy a *Lignum Vitae* tökéletes, 14. századi képi megjelenítése Pacino da Bonaguidó festménye, amely a *firenzei Szent Klára* kolostorban található. A három szintre tagozódó festmény középpontjában hatalmas életfa áll, amelynek 12 lombos ágán 46 medalion függ, amelyek Jézus életének jeleneteit mutatják be.²⁴ A keresztfa itt egyben családfa is, akárcsak a szintén *firenzei Santa Croce* kolostor ebédlőjében Taddeo Gaddi (1310 k.–1366) képe, amely ugyancsak *Lignum Vitae*-kereszt. A *bolognai San Petronio* székesegyház baloldali első mellékkápolnijában láthatjuk Giovanni da Modena (1409–1455) „tudásfa- keresztjét”.²⁵

A velencei lagúnákban fekvő, 7. században épült *torcellói* székesegyház szentélyrekesztőjén az apostolok képei láthatók. Ennek tetején áll egy 15. századi kereszt, amely tulajdonképpen egy 12 fokú létra, a hátoldalán jól látható fokokkal.²⁶ *Ferrarában* a *S. Antonio in Polinesi* kolostor oldalhajójában 7 fokú létrakereszt áll.²⁷ Benedetto Antelami (1177–1223 között dolgozott) a *parmai* székesegyház keresztelőkápolnája számára készített domborművén a keresztnek gerendákból ácsolt szárain a lemetszett ágak csonkjai láthatók.²⁸ Ez az „élőfa-életfa” jelentést hordozhatja. A létra fontos kellék a keresztre feszítés és a keresztől levétel témájú jelenetek ábrázolásainál, ezért az *arma Christi* eszközeinek felsorolásakor is szerepel.²⁹

A Jesse fája ábrázolások egy részét is lehet az élet fájának értelmezni, de csak abban az esetben, amikor a fa csúcsán Krisztus látható. A legismertebb

²³ *Szent Bonaventúra...* 74.

²⁴ JANKOVICS 142.

²⁵ CHASTEL, André, *Itália művészete* (Budapest 1973) A 47. és a 84–85. számú képek.

²⁶ NORMAN, Eward, *Isten hajléka* (Budapest 2007) 64.

²⁷ Jákob lajtorjájára emlékeztet.

²⁸ CHASTEL 47. és a 84–85. számú képek; ZIEHR 105.

²⁹ SEIBERT 205.

³⁰ SEIBERT 141–142; AGGHÁZY Mária, *A barokk szobrászat Magyarországon 2* (Budapest 1959) 105.

³¹ *A néma barát megszólal* (Budapest 1985) 89.

³² RADOCSAY Dénes, *Falképek a középkori Magyarországon* (Budapest 1977) 174.

hazai Jessze fája ábrázolás a gyöngyöspatai templomban található (1653), ez azonban nem tartozik az életfa típushoz, hanem úrmutatóként értelmezhető.³⁰

Az 1526–1527-ben keletkezett Érdy-kódex így ír a Megváltóról: „megkínóznán, szörnyű halállal megölték az magas keresztfának ága-boga között”.³¹ Ennek a képi megjelenítése látható a felvidéki Zsigra (Zsegra, Zehra) faképei között, ahol a keresztre feszítést ábrázoló, feltehetőleg 1300–1330 körül festett³² részleten Krisztus keresztfája élő fa, amelyre alul a bűnbeesés kigyója tekeredik.³³ A neves ferences barát, P. Kelemen Didák 1729-es prédikációs gyűjteményének karácsonyi szövegében így fogalmaz: „Örvendezésnek szózatya hallatik az Igazak gyülekezetiben, kik között, úgy tetczik, mint ha hállanám az Adám szavát, köszöntvén a’ kis Jesust: Ez az élet fája, kinek gyümölcséből vévén, ismét halhatatlan lések.” Pár sorral alább így folytatja: „ez a Jesse gyökeréből nőtt virág Szál”.³⁴

A *fa* az emberiség ősi gondolkodásmódja szerint – a földbe kapaszkodó gyökereivel és az égi szférához rendelt koronája révén – az ég és a föld összekapcsolását jelenti.³⁵ A kereszténység életfa-keresztjének ábrázolásain a kihajtott növények időnként termést hoznak, általában *szőlőt* teremnek.³⁶

Az életfa jelentésének igazi, égi-földi perspektíváját egy ehhez kapcsolódó példa rövid bemutatásával szeretném megvilágítani.

A szőlő szimbolikájának lényegét egy rövid krisztusi idézet adja: „Én vagyok az igazi szőlőtő, Atyám a szőlőműves” (Jn 15,1–7). A római *San Clemente-bazilika* apszismozaikja művészettörténeti vélemények szerint a lateráni keresztelőkápolna szőlőindamintáját utánozza.³⁷ A kép összetett értelmű. A patrisztikus szövegekben a vízpartra ültetett fa az élet fája, amely vagy magát Krisztust, vagy az ő keresztjét jelképezi. Szimbolikája nemcsak a fával, hanem a szőlővel és a vízzel (pl. paradicsomi folyók) is kapcsolatos. Sőt, a fa ágai között fészket raknak az ég madarai és alatta paradicsomi táj terül el.³⁸ „A fa, mely élő vizek talajából nő ki, termékeny. Meglátjuk, hogy

³³ RADOCSAY 175. 88. számú kép. Középkori emlékeinket felsorolja: KAPOSY Veronika, *Életfa ábrázolás egy románkori timpanonon*, in *Művészettörténeti Értesítő* (1956) 122. A teológiai-művészeti vonatkozásait (21–23), valamint a szerteágazó szakrális néprajzi anyagot (31–39) foglalja össze: BÁLINT Sándor, *Karácsony, húsvét, pünkösd* (Budapest 1967).

³⁴ P. KELEMEN Didák, *Búza Fejek Mellyeket Az Evangeliombeli Aratok után felszedegelvén Az Az Anya-Szent-Egyház hív Pásztorinak irásibul egybe keresvén és élő nyelvén tett praedikállása után kévébe kötvén ’s ezen könyvben [...] ki bocsátott* (Kassa 1729) 62.

³⁵ SEIBERT 91.

³⁶ JANKOVICS 138.

³⁷ CHASTEL 51. és 145. számú képek.

³⁸ VANYÓ 1988, 125–126.

a gazdag indaszövevény, mely a képet teljes szélességében kitölti, nem csak egyszerűen dísz. Ez egy nagy szőlőtöke, melynek vesszői a kereszt fájának gyökereiből és ágaiból nőnek ki. Széles köröket befutva terjeszkednek ki az egész világra, és zárják azt magukba. A világ egyetlen nagy szőlőskertté válik. Indái között és azok kacskaringóiban nyüzsgő a történelmi lét teljessége.”³⁹ A teológus értelmezésében térben és időben, tehát az üdvösségtörténet folyamatában elhelyezve jelenik meg a bazilika apszismozaikja. Ratzinger később így folytatja az elemzést: „...a kereszt nemcsak szélességében nő. Van magassága és mélysége is. Láttuk már, hogy lent a földre nyúlik bele, azt öntözi és borítja virágba. Nos, még a magasságára kell figyelniük: fentről, Isten titkából az Atya keze nyúl le. Így jön mozgásba a kép. Az isteni kéz, úgy tűnik, a keresztet lesüllyeszti az Örökkévaló magasságból, hogy életet és megbékélést hozzon a világnak. De ugyanakkor felfelé is húz. Isten jóságának alászállása az egész fát ágaival együtt a Fiú felemelkedésébe vonja, szeretetének felfelé húzó dinamikájába.”⁴⁰ E keresztábrázolás jóval az Úrnapjának ünneppé⁴¹ válása előtt készült, de lényegében ennek az ünnepnek a mondanivalóját jeleníti meg. „A kereszt mint szőlőtöke a mozaikról lefelé mutat az oltárra, amelyen a föld termése mindig újra és újra Jézus Krisztus szeretetének borává változik át. Az Eukarisztiában Krisztus szőlőtökéje teljes szélességében benövi a földet. Világméretű ünnepében Isten szőlőtökéje a föld fölé húzza köreit és annak életét a Krisztussal való közösségbe veszi fel.”⁴²

Ez a művészi megoldás az egyetemesen elterjedt teológiai gondolat következménye. Ezt bizonyítja, hogy a keresztények által lakott területekről régóta ismert ez a típusú ábrázolás. Olyan középkori (13. századi) életfa-kő-

³⁹ RATZINGER 94. Lásd még a 12. és a 4. számú képeket.

⁴⁰ RATZINGER 94.

⁴¹ Soós Sándor, *Út menti szakrális emlékek. Esztergom-Budapesti Főegyházmegye. A Dunakanyar és a Pilis.* (Budapest 2011) 162: „A mai ünnep kialakulásának kezdete a 13. században élt lüttichi apáca, Szent Júlia (†1258) látomásához köthető. Az *Úr Legszentebb Testének és Vérének ünnepét* 1264-ben IV. Orbán pápa terjesztette ki az egész Egyházra, de közeli halála miatt nem tudta végrehajtatni a döntést, ami ezért általánossá csak az 1311–1312-es Viennai Zsinat után lett, amikor V. Kelemen pápa 1314-ben megújította IV. Orbán rendelkezéseit. Ekkorra kifejlődött az ünnep liturgiája is. Úrnap-i körmenetről azonban még sokáig nem hallunk, és az Oltáriszentség körülhordozására is csak jóval később került sor. Igaz, hogy ez utóbbira a legrégebbi kölni példát már 1277-ből ismerjük, de gyakorlatilag csak a 14. századtól váltak a szentségi körmenetek. V. Márton pápa 1429-ben száznapi búcsút engedélyez az úrnap-i körmeneten résztvevő híveknek. A liturgia részeként a liturgikus eszközöknek is változniuk kellett. Hosszú időn keresztül az Egyháznak nem volt olyan edénye, amellyel méltó díszként körülvéve, jól látható módon hordozhatta volna az Oltáriszentséget. Másfél évszázadon át kehely szolgált erre a célra, a mai monstranciák csak a 14–15. század fordulójától tűnnek fel.”

kereszteket ismerünk például a kaukázusi (grúz, örmény) területről, amelyek új rügyek fakadását ábrázolják.⁴³ A spanyol inkvizíció zászlajáról készült 16. századi rézmetszet az életfa-keresztnek egy sajátosan értelmezett változatát mutatja. Ennek közepén gerendákból összeácsolt, ágaitól lemetszett kereszt áll, jobb oldalán lebegő zöldellő ág, bal oldalán egyenes kard.⁴⁴

A tanulmány elején közölt 6×9 cm-es szentképet a svájci (Einsiedeln) Benziger Kiadó August König 1878. június 29-én tartott első szentmiséjének emlékére készítette. Felirata: *Arbor vitae*. A szentképünkön a jelképes „élőfa” tövéből fehér liliomkoszorú – a tisztaság jelképe – hajt ki, s a képet barokkos rózsakoszorú keretezi, de a kereszt körüli koszorú ősi szimbólum. A rózsza és a liliom egyaránt a Szűzanya virága. A rózsza a rózsafüzérre,⁴⁵ a Mária-jelenésekben szorgalmazott imádságra is utalhat.

KÁLVÁRIAJELENET ÉS ÉLETFA

E szentképünkön a rózsafából nő ki a kereszt, amely az édig ér, vagyis a mennyek országáig. Ezt mutatja a felfeszített Megváltót körülvevő fénykoszorú is. E fának a termése is rózsza. A tetején látható életre és halára utaló jelképek a földi mulandóságot fejezik ki, de üzenete túllép ezen, mert tudatja, mindig az Úré vagyunk.

Papírra nyomott, közepes minőségű, kézzel színezett rézmetszet a 18. század első feléből. Mérete: 13,4×7,6 cm. A képen jelzetet nem találtam, tehát a készítő mester neve és a készítés helye nem állapítható meg.⁴⁶

A kép egy *kálvária-jelenetnek* és egy *életfa-keresztnek* az összetett kompozíciója, amely „az életünkben és halálunkban egyaránt az Úré vagyunk” ikonográfiai típust képviseli, s egyúttal az *elmúlás* allegóriája is.⁴⁷

⁴² RATZINGER 95.

⁴³ ZIEHR 197, 199.

⁴⁴ Uo. 106.

⁴⁵ Soós Sándorné, „...fonjunk rózsafüzéért szép Üdvözetébül!” *A rózsafüzér imádsága és rózsafüzéres versek a XIX–XX. századi magyar irodalomban* (Budapest 2009).

⁴⁶ A kép párhuzamát közli: SZILÁRDFY Zoltán, *A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből. III. Alkalmazott szentképek (16–21. század)* (Szeged–Budapest 2008) 446–447: „Életünkben és halálunkban egyaránt az Úré vagyunk.” Az elmúlás allegóriája. A 331. számú kép 1720 körül készült, rézmetszet, papír, imakönyvből való. Jelzete: „Birckhart Sculp: Pragae.” Antonin Birchart Prága. Ez a metszet csak részleteiben tér el a mi képünktől: mások a feliratai (latin nyelven készültek); a homokórán álló azonosíthatatlan madár kiterjeszti szárnyait; a fa alatt jobb oldalon kis állat látszik (patkány, esetleg majom); hiányzik a vipera és a nagy bokros növények.

⁴⁷ SZILÁRDFY 2008, 446–447, 331. számú kép.

KÁLVÁRIAJELENET ÉS ÉLETFA
(színezett rézmetszet, 18. sz. első fele)

A kálváriajelenet három keresztből áll: középen a keresztre feszítve a Megváltó, oldalán pedig a két lator keresztlője. Kálváriának nevezzük a szabadtérben épített emlékeket, amelyek az egykori események színhelyeit jelenítik meg, vagy arra emlékeztetnek. A művészettörténet kálváriának, Golgotának, kálváriajelenetnek nevezi a keresztre feszítést ábrázoló műalkotásokat is.⁴⁸

A keresztnak az életet adó és halált osztó kettősségét a Jézussal egy időben felfeszített két bűnöző sorsa mutatja. Útjuk éppen a kínhaláluk előtt válik szét, sorsukat a Megváltó felé intézett szavaik döntötték el. A jobb lator az életet választotta: „Jézus, emlékezzél meg rólam, amikor eljön uralmad” (Lk 23,42). Az életre hívását Jézus mondja ki: „Bizony mondom neked, még ma velem leszel a paradí-

⁴⁸ Soós 37–47. Háromkeresztes ábrázolások ezek, ahol Jézus keresztlője (Jézuskereszt) mellett a két lator keresztlője (latorkereszt) látható. A zárójelbe tett elnevezések a népi etimológia részét alkotják.

⁴⁹ JANKOVICS 140.

⁵⁰ A rózsát mint legszentebb virágszimbólumot Szilárdfy Zoltán vizsgálta: SZILÁRDFY Zoltán, *Ikonoграфия-kultusz-történet* (Budapest 2003) 320–324. A rózsafából kinövő keresztfánál a virág jelképezheti a Fájdalmas Anyát, Máriát. „Mint a bogáncs között” a rózsza – folytathatjuk a fent idézett szentírási helyet, hiszen a rózsafa itt is tüskés bokrok között látható. A Mózes óta ismert vadrózsza (csipkebokor) is a rózsaszimbólumok közé tartozik. A *vörös rózsza* Krisztus sebeire utalhat. A *rózsaszirmoknál* az őt szírom utalhat Krisztus sebeire, lehet alvadt vér nyoma (SEIBERT 271).

⁵¹ A *dicsfény* az isteni személyek fényességének és hatalmának a szimbóluma (SEIBERT 71).

⁵² A *felírtaszalagok* szövegei egyértelmű üzeneteket hordoznak, biztos eligazítást és útmutatást adnak a képet szemlélő számára. A kép értelmezését könnyítik meg. A keresztény ókortól megtalálhatók a képeken és domborműveken. „Az írott szó végső soron a gondolat képe”: VANYÓ 1988, 14.

⁵³ *Úgy az életben...*

⁵⁴ A *koszorú* lehet győzelmi jelvény, lehet a vértanúság jelképeként a mennyei győzelem szimbóluma (SEIBERT 181). A *korona* (corona=koszorú) az égi és földi méltóságok uralkodói jelvénye

csomban” (Lk 23,43). A bal latorról így emlékezik meg az Evangélium: „Az egyik fölfeszített gonosztevő káromolta: ’Nem te vagy a Krisztus? Szabadítsd meg hát magad és minket is.’” (Lk 23,39). Az ő sorsa a végleges halál.

A 13. századtól kezdve szélesebb körben terjedtek el az olyan – mai szóhasználatlaltól – kálvária-ábrázolások, amelyeken Krisztus életfa-keresztben függ. Ezek a *bűnbeesést és a keresztre fészítést* teológiai mélységében, összesűrítve ábrázolják. Láthattuk, hogy Bonaventúra *Lignum Vitae*-je is ihlette a típus kialakulását. E festményeken általában Ádám és Éva áll a kereszt tövében.⁴⁹ A mi képünkön az összülőket, Ádámot és Évát megkísértő kígyó, valamint a fölötté látható koponya (Ádám koponyája) utalhat a bűnbeesésre. A készítő művész így rejtetten idézte fel az első emberpár bűnét.

A szentképen egy *rózsafa*⁵⁰ kétfelé ágazó törzsének közepéből nő ki Krisztus keresztje, amelyet *dicsfény*⁵¹ vesz körül. A jobb oldali szár üdén zöldül és hozza életerős, piros virágait. A szár tetején *feliratszalagon*⁵² (*So wohl in Leben*)⁵³ fiatal férfi feje. Rajta *babérkoszorú*,⁵⁴ azon álló, tele, lepergésre váró *homokóra*.⁵⁵ Az órán madár ül, feltehetőleg *csalogány*.⁵⁶ A rózsaszár alatt leveles, zöld, tüskés bokor, minden bizonnyal *bogáncs, bojtorján*.⁵⁷ Felette *pillangó*⁵⁸ száll.

A bal oldali rózsaaág leveleit, piros szirmait hullatva már az elmúlásra utal. Az ág tetején *feliratszalag (als in Sterben)*,⁵⁹ azon *lábszárcsontokra helyezett koponya*.⁶⁰ A fölötté álló homokórán már leperegtek a szemek. Az órán madár ül, *bagoly*nak⁶¹ tűnik. A szár alatt *tüskés, elszáradt, levél nélküli bokor*:

SEIBERT 179). A koszorú a mennyei győzelem jeleként értelmezhető, szolgálhat a korona helyettesítésére is (SEIBERT 181). A dicsőség, a győzelem, a felszentelés és a szentség szimbóluma, vö. PÁL József – ÚJVÁRI Edit, *Szimbólumtár* (Budapest 1997) 273.

⁵⁵ A *homokóra* a lassan, de feltartóztatlanul múló időt szemlélteti (SEIBERT 123).

⁵⁶ A *csalogány* csodálatos éjszakai éneke miatt a szeretet és a vágyakozás jelképe, amely általában a lelki vágyakozásra vonatkozik (SEIBERT 61).

⁵⁷ A *tövis, bogáncs, bojtorján* szúrós gyomnövények a bűn, a szenvedés és a kín jelképei. Elfojtják, megölik a hasznos magvakat. Mária képein a Krisztus által legyőzött bűnre utalnak, a passiónál pedig a szenvedésre és a töviskoronára (SEIBERT 306–307).

⁵⁸ A bábból kikelő *pillangó* az ókortól a lélek jelképe. Ilyen értelemben vette át a kereszténység. Krisztusnak, illetve a híveknek a halálára és feltámadására vonatkoztatva láthatjuk. Gyakran előfordul a Szűzanya képein (SEIBERT 267).

⁵⁹ „*mint a halálban*”.

⁶⁰ A lábszárcsontokra helyezett koponya és homokóra a halál jelképe (SEIBERT 179).

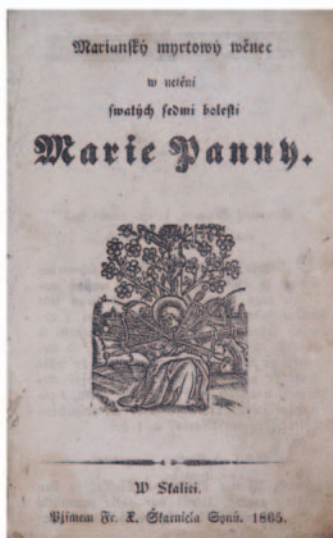
⁶¹ A *bagoly* éjszakai állat lévén, a passiójelenetekben a sötétséget jelenti, ahová Krisztus keresztthalála fogja elhozni a világosságot (SEIBERT 44).

A rózsza földbe kapaszkodó gyökereit jobbról balra csúsztatva egy természetes *áspiskígyó* (vipera)⁶² kerül meg. Fejét a hulló rózsaszirmok és levelek irányába emeli, kétágú nyelvét nyújtogatja.

A kép alá írt szöveg hiányos: ... *β uns o Gott den Himmel erben.*⁶³

Szentképünk tehát a felfeszített Krisztust ábrázolva egyszerű kálváriajelenet és életfa. A jobb oldali rózsaszár, miként a jobb latornak adott krisztusi ígéret, az életet jelképezi. A bal oldali rózsaszál pedig a menthetetlen és reménytelen halál és elmúlás kifejezője. A homokórák mindenkit a földi lét mulandóságára figyelmeztetnek. Ugyanakkor intő a latrok példája, mert a választás szabadságát, annak felelősségét és következményeit is előre vetíti. A mindenki számára adott *végző reményt* azonban a keresztszárakra szegezett kezekből mindkét oldal felé egyaránt csöpögő vér – a *megváltás vére* – jelképezi.

AZ ÉLET FÁJA ÉS A HÉTFÁJDALMÚ SZŰZANYA

1865-ben készült a nyolcoldalas, szlovák nyelvű ponyva. A címlapon látható fametszet mérete: 5,2×4,4 cm. A ponyva címe magyarul: Mária mirtuszkoszorú Szűz Mária szent hét fájdalmának tiszteletére.⁶⁴

A metszet közepén vízszintesen fekvő, ember által készített, földbevert *karókra* hajtott, vékony vesszőkből font sövényt látunk. Ez jelképesen az égi és a földi világot választja el. A száraz *fakarók* közül a középső *életre kelt*, vagyis kihajtott, kiszövellt, virágba borult és természetfeletti termést hozott. Ugyanis e fa törzsén és ágain – mint kereszten – a *felfeszített Megváltó* teste függ. Ez így az Élet Fája, amely nem csak elválaszja, hanem *össze is köti* a két világot.

⁶² Az *áspiskígyó* (vipera) mint kígyó, a csábítás, a gonosz, az ördög, a kísértés jelképe. Mária lesz az, aki legyőzi a kígyót. A legyőzött az áteredő bűn jelképeként jelenik meg a Madonna-képeken (SEIBERT 177). Az ábrázolásai összetett szimbolikával rendelkeznek (áspiskígyó, baziliskusz, sárkány), és meglehetősen nehéz szétválasztani a különféle elemeket (SEIBERT 48–49).

⁶³ „engedd nekünk Isten, hogy a túlvilág örökösei legyünk”.

⁶⁴ A Hétfájdalmú Szűzanyát (Sedembolestná Panna Mária) különleges nemzeti tisztelet övezi. Ő Szlovákia pátrónája. (Köszönöm Käfer István szíves kiegészítését.)

A fa alatt földre roskadva, *szívébe döfött hét törrel*, a kezeit imára kulcsolva térdel a *Szűzanya*. A Fiáért szenvedő, vele a szenvedésben részt vállaló Anya fájdalmát fejezi ki az ábrázolás.

A Fájdalmas Anyát két időpontban: a *feketevasárnapon* (nagyböjt ötödik vasárnapja)⁶⁵ és *szeptember 15-én* köszönti az Egyház, amely alkalmakkor a *compassio* (együttérzés, együttsszenvedés) jelenti a megemlékezés alapját. A népi kultuszban ez a szenvedő anyával való együttérzés óriási érzelmeket és az ünnephez való ragaszkodást váltott ki, érthető módon főleg az asszony nép körében.⁶⁶

Mária felmagasztalt anyai fájdalmának ünnepei ezek, de Mária *hétfájdalmát* a *fájdalmas pénteken* is számon tartják. A kultusz eredetét még nem sikerült a kutatásnak pontosan kiderítenie. Első nyomai a keresztes háborúk Szentföld-élmény időszakában és az ezt követően születő passziómisztikában kereshetők. Felvirágoztatásában a koldulórendek, főleg a ferencesek és önállóbban a szerviták jeleskedtek.⁶⁷ Az ünnep első hivatalos említése az 1433-as kölni zsinatról ismeretes. A Hétfájdalmú Szűzanya őszi ünnepét először 1668-ban IX. Kelemen pápa engedélyezte a szervita rendnek.

1814-ben VII. Piusz az egész Egyházra kiterjesztette az ünnepet, amit 1908-ban Szent X. Piusz pápa szeptember 15-re helyezett. Ennek lelki előzménye, hogy VI. Sándor pápa 1495-ben hagyta jóvá a mai Belgium területén a már néhány éve virágzó első Hétfájdalmas Szűz Társulatát. XIII. Benedek 1727-ben ezt a társulati megemlékezést az egész Egyházra kiterjesztette, és áthelyezte feketevasárnap hetére. XXIII. János pápa 1960-ban egyszerűbb ünnepé minősítette, szeptember 15-én liturgikus napot kapott.⁶⁸

A *hét fájdalom* tisztelete evangéliumi eredetre és az ősi hagyományra vezethető vissza: 1. „S a te lelkedet tör járja át” (Lk 2,35) – Szent Simeon szavai. 2. „Heródes keresi a gyermeket és meg akarja ölni” (Mt 2,13) – az Egyiptomba menekülés. 3. „Atyád és én bánkódva kerestünk” (Lk 2,48) – szülei nem találták a 12 éves Jézust. 4. „Jézus keresztje mellett ott állott az édesanyja” (Jn 19,25) – a keresztre feszítés okozta fájdalom. 5–7. A másik három fájdalom a hagyomány szerint a Szűzanya találkozása a *keresztjét vivő Jézussal való találkozása, a keresztről való levétel, a siratás és a temetés*.

⁶⁵ BÁLINT Sándor, *Karácsony, húsvét, pünkösd* (Budapest 1976) 193.

⁶⁶ HETÉNY János, *A magyarok Máriája* (Budapest–Szeged 2011) 296–372. Sok szöveget közöl.

⁶⁷ BÁLINT Sándor, *Ünnepi kalendárium* (Budapest 1977) II, 279. Egy legenda szerint Arimathei József és Nikodémus alapította a szervita rendet, s azt 1740-ben, Firenzében csak új életre keltették.

⁶⁸ HETÉNY 298.

Az utolsó négy fájdalom kultuszának elemzése nagypéntek napjának eseményeihez is szorosan hozzátartozik.⁶⁹

Egy ponyva teljesen más – ún. népi teológiai – megközelítéssel, nem Krisztus életének eseményeire építve, meséli el e kardok történetét:

A csodatörténet.

1. Hallgas beszédemre te jámbor keresztény!

Mi Rómában történt, egy csudaesemény.

Ott a temetőben egy kis kápolna áll,

Melyben Ő Szentsége szent miséket szolgál.

2. A kápolna falán függ ott egy szép,

A fájdalmas Anyát ábrázoló szent Kép,

Hét kard villog mellén, szurva sz. szívében

S szent Fia holttestét tartja szűz ölében.

3. Midőn minden szentek napján sz. mise volt,

Szentséges pápa a kép előtt meghajolt,

A csudakép felől nagy sírás hallatszott,

A szent Szűz szeméből rezgő könny hulladzott.

4. És a könny lecsordult Krisztus sebeire,

És onnan véresen a szent Szűz térdére!

A kik jelen voltak, mélyen megindultak,

Összetett kezekkel földre leborúltak.

5. A sz. Szűz képéhez hét szárnyas angyal jött,

Jövendőt jelentve a sok rosztól elött.

ELSŐ döghalál ijeszté a nagy bűnt,

S nyugatra fordulva nagy hirtelen eltűnt.

6. MÁSODIK keresztbe téve két kardot,

Háborut jelentett és mifelénk tartott;

De mintha seholy látna mást mint bűnt,

Körülbegett és nagy hirtelen eltűnt.

7. HARMADIK tartott igazságmérleget,

Melyet meglátva, az emberszív rettegett;

Egy tányérját immár a sok bűn levonta,

Jeliül, hogy végóránk közeleg naponta.

8. NEGYEDIK ön testét tépte és szaggatta,

Hogy a nép nem böjtöl, búsan kimutatta,

S fölrepült és arról adott tanulságot,

Hogy el kell már hagynunk e hiu világot.

---

⁶⁹ BÁLINT 1977, II, 279.

9. *ÖTÖDIK* keresztfát tartott jobb kezében,
 Melyen Krisztus függött végső perczeiben,
 Vérző sz. sebekkel, halavány hunyt szemmel
 Alatta szent anyja égő gyötrelemmel.
10. E kinra a sziklák mind megrepedeztek,
 Halottaikból a népek mind fölkeltek.
 És élők! ti is a bűnből keljetek fel,
 Mert meghalnotok és majd számolnotok kell.
11. *HATODIK* mindakét szemét eltakarja,
 Mert a bujaságot látni nem akarja;
 Eltűnik, mert semmiképen nem szívleli,
 Hogy a fiatal a vénet nem tiszteli.
12. *HETEDIK* a bosszuállásnak anyyala,
 Kinek örök kinzás vala hivatala,
 Mert pokolból jött fel, hogy szüntesse a bünt:
 Bosszúsan szétnézett, s nagy hirtelen eltűnt.
13. Nem látott sem gyónót, sem pedig áldozót,
 Sem egy igazbirót, sem dús adakozót;
 Nem látott bőjtőlőt, se ajtatos szüzet,
 Mind csak olyat, a ki várhat örök tüzet.
14. Oh fájdalmas szent Szűz! értjük intő képed:
 Hisszük; oh ne hagy el tántorodott néped,
 Kérjed le mireánk Szentlélek áldását,
 Hogy hiven kövessük a Krisztus vallását.
15. Szeressük az Istent mi teljes szívünkéből,
 És teljes lelkünkéből és minden erőnkéből.
 Vessük meg a világnak minden bűbáját,
 Hordozzuk a Krisztus véres keresztfáját.
16. Induljunk a csudaképet megcsókolni,
 A szent Szűznek tiszta szívünkéből hódolni;
 Szent imát s éneket együtt hangoztassunk,
 Hogy egykor hozzá a mennybe eljuthassunk.
 Amen.⁷⁰

A liturgiátörténet egyaránt tud *három, öt és hét* anyai fájdalom ünnepléséről, amelyek közül az utóbbi az igazán elterjedt. Jellemző, hogy a 17. századig a Mária-siralmak tárgya tulajdonképpen Jézus szenvedése.⁷¹ Az emberi együttérzésből fakadt a himnuszok egy különleges fajtája, a *planctus*

⁷⁰ A ponyvairodalomban: *Csudatörténet* (1865) 2–4.

⁷¹ HETÉNY 297–299.

vagy siratóéneke, amely Mária Krisztussal való együttzenvedését mondja el (Jacopone da Todi: *Stabat Mater*).

Mária fájdalmait örökítette meg első magyar versünk, az 1300-as évek körüli időből való Ómagyar Mária-siralom:

*Valék siralom-tudatlan,
Siralomtól süppedek,
Bútól aszok, epedek.
Választ világottól
Zsidó, fiacskámtól,
Édes örömettől.
Ó én édes uracskám,
Egyetlen egy fiacskám!
Síró anyát tekintsed,
Bújából kinyujtsad!
Szemem könnytől árad,
És keblem bútól fárad.
Te véred hullása
Én keblem alélása.
Világ világa,
Virágnak virága!
Keservesen kíntatol,
Vasszegekkel veretel.
Ó nekem, én fiam,
Édes mint a méz!
Szegényül szépséged,
Véred ürül vízként.
Siralmam, fohászkodásom
Terjed [mutakozik] kívül
Én keblemnek belső bújja,
Mi soha nem hűl.*

*Végy halál engemet,
Egyetlenem éljen,
Maradjon uracskám,
Kit világ féljen!
Ó igaz Simeonnak
Biztos szava ére;
Én érzem e bútört,
Mit hajdan ígére.
Elválnám tőled,
De ne volna,
Hogy így kíntatol,
Fiam, halálra.
Zsidó, mit téssz,
Törvénytelen,
Mert fiam hal
Büntelen.
Fogva, huzogatva,
Öklelve, kötve
Ölöd.
Kegyelmezzetek fiamnak,
Ne legyen kegyelem magamnak,
Avagy halál kinjával,
Anyát édes fiával
Egyetemben öljétek!⁷²*

Az első magyar vers irodalmi parafrázisai közül kiemelkedik Weöres Sándor verse:

*Nem tudtam a búról,
most a bú megölel,
halványsággal belehel.
Jaj nekem, én fiam,*

*égi virágszál,
igen elváltoztál,
messzire távoztál.
Iszonyú vasszegek*

⁷² Ómagyar Mária-siralom – PAIS Dezső olvasata.

⁷³ WEÖRES Sándor, *Mária siralma*.

⁷⁴ SEIBERT 218.

török a csontodat,
 facsarják izmodat,
 jaj én fiam, én fiam,
 feketülő vérrrel
 csombókos a hajad.
 Az éjjel álmomban
 egész kicsi voltál,
 fűrdettelek téged
 egy nagy tekenőben.
 Abban a nagy tekenőben
 tükrözött az égbolt,
 jaj én fiam, én fiam,
 két szemed is kék volt.
 Gonoszok lánczsája
 szúrja át a melled,
 gyere vissza, jaj én fiam,
 maradj anyád mellett.
 Álmomban csókoltam
 apró dundi lábad,
 mosolygott a csöpp szád,

jaj én fiam, én fiam,
 hadd menjek utánad.
 Véred bő hullása
 szemeim sírása,
 szép arcodnak hervadása
 szívem szakadása.
 Gógicsélve heverésztél
 két karomba dőlve,
 hullt, csak hullt a zápor könnyem
 a nagy tekenőbe.
 Torkom csuklik,
 hörög a mellem,
 jaj nekem, megfulladok,
 fogjatok föl engem.
 Szíved fárad,
 karod is kiszárad,
 éjfél tájban sötét hollók
 tépázzák a vállad.
 Jaj nekem, én fiam,
 jaj én fiam.⁷³

A 13. század óta ábrázolják Máriát mint Fájdalmas Anyát (*Mater dolorosa*) a *passio* egyes mozzanatainak szereplőjeként, főként a keresztt alatt és fiának siratása közben.⁷⁴ A 14. századtól jelennek meg önálló témaként a Máriát halott fiával az ölében bemutató ábrázolások (*Vesperbild*),⁷⁵ amelyek német női kolostorokból terjedtek el. E kolostorokban a lelkeséghez kapcsolódó misztikus írások is születtek. Ezek az ábrázolások a halott Krisztusról való elmélkedést és a Szent Sebek tiszteletét voltak hivatottak elősegíteni. A halott Krisztus – ugyanúgy, mint az anyja ölében ülő Kisdéd – a világ üdvösségét nyilvánítja ki. Erre utal, hogy a halott teste néha egészen kicsi, szinte gyermek méretű. Itáliában a 15. században jelenik meg e szobortípus, és ott kapja a *Pieta* (*Együttérzés*) nevet.⁷⁶ Nem véletlenül ez a kompozíció lett a középkor végi áhítatformájának, a *devotio modernának* az egyik legegységesebb szimbóluma. A reformáció kezdetétől ez a típus a vezeklő-engesztelő gondolat látható kifejezésévé vált.⁷⁷

⁷⁵ Uo. 206.

⁷⁶ Uo. 195.

⁷⁷ SZILÁRDFY 2003, 120.

A pieták a közös isteni és emberi szenvedés látható kifejezői. A leghíresebb Michelangelo pietája a Szent Péter-bazilikában.

Az ünnep számos pietás történelmi kegyhelyünkön búcsúsnap (Sasvár,⁷⁸ Pozsony,⁷⁹ Holics,⁸⁰ Nyitra,⁸¹ Radvány,⁸² Sümeg,⁸³ Egerszalók – prototípusa a sasvári szobor⁸⁴ –,⁸⁵ Gyöngyös,⁸⁶ Eger,⁸⁷ Segesd, Felsősegésd,⁸⁸ Vác, ahol a fájdalom mellett az örömet is ünnepli a búcsúsnép⁸⁹). A sasvári pieta⁹⁰ kegyszobrának festett változatát tisztelték a pesti pálos templomban, másodlagos másolatát a budai Szent Anna-templom Szent Kereszt-oltárára helyezték.⁹¹ A pietás kegyhelyeink szobrainak – elsősorban a sasváriknak – fából faragott példányai számos háznál ma is láthatók.⁹² Bálint Sándor híres „szentembere” Orosz István, aki zarándoklatai költségének egy részét feszületek és kegyyszobor-másolatok árusításából fedezte.⁹³ Ilyen, kegyyszobrot árusító zarándokot láthatunk a kismáriacelli kegyhely történetét bemutató kötet festett rézmetsetén.⁹⁴

Lényeges megfigyelni a kultusztörténeti folyamatot. Mária fájdalmának a megjelenítése és előadása a 14. századtól lassan változik (pieta), s tetőpontjára a barokkban ér: Mária erőtlenül hanyatlik a vele lévő asszonyok karjaiba vagy a földre. „A nemes vonalú alkotások az epigonok kezén hisztériás jelenetké válnak. A megváltói keresztthalál ábrázolása elsikkad e képeken. De már nem is az a cél. Az érzelem, a szubjektív érzés túlheve uralkodik e képeken, akárcsak a korabeli énekekben.”⁹⁵

A Verses Szentírás fogalmazása szerint, Szent Simeon ekként jövendölt:

*Máriára tekintett és arca elborult,
Szemeiből egy könnycsepp a földre hull.
Így szólt: „Óh, Szűzanya, halljad végzetedet,
Hegyes tör járja át anyai lelkedet,*

⁷⁸ JORDÁNSZKY Elek, *Magyarországban s az ahoz tartozó részekben levő Boldogs. Szűz Mária kegyelmképeinek rövid leírása* (Pest 1863) 50–59.

⁷⁹ ESTERAS Pál, *Az egész világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek röviden föltett eredeti* (Nagyszombat 1690) 76–77; JORDÁNSZKY 20–25.

⁸⁰ JORDÁNSZKY 58–60.

⁸¹ Uo. 94–97.

⁸² Uo. 106–108.

⁸³ Uo. 168–171.

⁸⁴ BÁLINT Sándor – BARNA Gábor, *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza* (Budapest 1994) 328.

⁸⁵ JORDÁNSZKY 216–218.

⁸⁶ Uo. 226–229.

*Hegyes tör járja át, szenvedés lesz sorsod,
A gondolatokat kinyilatkoztatod.”
Ez volt a fájdalom első hegyes töre,
Mely a szent szűz szívét vérzővé sebezte.⁹⁶*

Mária fájdalmának „köves legendáit” is megörökítette a Verses Szentírás. Azt az eseményt idézi, amikor Mária megtudta, hogy Fiát halálra ítélték:

*Arca elhalványult, szeme lecsukódott,
És elalélva ott egy kőre lerogyott,
Sima márványkő volt, amelyre leesett,
Ezen percben történt a csodás jelenet:
Hogy meglágyult a kő és ott bemélyedett,
Hová a Szűzanya két szent keze esett.
Rómában van a kő, most is megláthatják,
Az édes Szűzanya kezének alakját.
Oltárkő lett ezen drága ereklyéből...⁹⁷*

Amikor pedig Kaifás házában kihallgatták Jézust,

*Mária kiinn maradt, ott a kapu mellett,
Egy magas, négyszögletű márványkő vala ott,
A fájdalmas Anya e kőre felállott!
Ott e kövön töltött éppen három órát...
[...]
Fájdalmas könnyei hulltak zápormódra,
Nem nyílt az ajka többé panasszóra,
Csak könnye omlott, mint gyémánt gyöngypatak,
Cseppjei a hideg kőpadra hulltanak.
E kövön évenként gyöngyöznek a könnyek,
Azóta hívják e követ „Bánatkőnek.”⁹⁸*

⁸⁷ BÁLINT – BARNA 328.

⁸⁸ Uo. 343.

⁸⁹ BÁLINT 1977, II, 281–282. HETÉNY 301.

⁹⁰ SZILÁRDFY Zoltán, *Barokk szentképek Magyarországon* (Budapest 1984) 25. sz. kép szövegmagyarázata; SZILÁRDFY 2003, 120–122.

⁹¹ SZILÁRDFY 1984, 26. sz. kép szövegmagyarázata.

⁹² BÁLINT 1977, II, 281–282.

⁹³ BÁLINT Sándor, *Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza* (Budapest 1942) 80–81.

⁹⁴ SOÓS Sándor – SOÓS NÉ VERES Rózsa, *Kismáriacell, Celldömölk búcsújáró helye* (Celldömölk 2012) 13.

⁹⁵ HETÉNY 302.

⁹⁶ A ponyvairodalomban: VARGA Lajos, *Verses Szentírás vagy Biblia* (reprint, Budapest 1995) 344.

⁹⁷ VARGA 487.

⁹⁸ Uo. 489–490.

Az üdvösségtörténet nagy eseményeit foglalja keretbe az 1772-es Loretói Litánia egyik metszete: *Megváltónak Anyja*. A kép alsó részén a megszületett Megváltót pásztorok köszöntik. A háttéréből nőző nagy kereszten hatalmas töviskoszorú, melynek tüskéibe az *Arma Christi* eszközei vannak beszúrva. A koszorúban, Mária ölében áll a kis Jézus, kezében kis kereszttel.⁹⁹

Szokás még – ahogyan itt is láthatjuk – a Fájdalmas Szület halott fia nélkül, hét törrel vagy karddal átvert szívvel is ábrázolni. E típus a 16. századtól vált népszerűvé.¹⁰⁰ A történeti Magyarország kegyhelyein találunk ilyen típusú kegyszobrokat: Szokolócson¹⁰¹ és Királyfalván.¹⁰² E kultuszhoz tartozik még a hétfájdalmú olvasó végzése is.¹⁰³

---

⁹⁹ CSEREY Farkas, *Isten Anyjának, a Boldogságos Szepőlötelen szép Szűz Máriának Lóréтоми Litániában lévő nevezetek' rendin folyó dicsérete* (Bécs 1772, reprint: Budapest 1998) 52–53. A gyermek Jézus kínozóeszközökkel való ábrázolásáról: SZILÁRDFY 2003, 40–48.

¹⁰⁰ SEIBERT 218.

¹⁰¹ JORDÁNSZKY 62–65.

¹⁰² Uo. 90–92.

¹⁰³ PÁZMÁNY Péter, *Keresztény imádságos könyv* (Budapest 1886) 535–536.

HUNGAROSZLOVAKOLÓGIAI FIGYELŐ

A szlovákoknak is hazájuk volt Magyarország
– Két új szlovák monográfia az 1918 előtti Magyarország történetéről

- A) MRVA, Ivan – SEGEŠ, Vladimír, *Dejiny Uhorska a Slováci* [Magyarhon története és a szlovákok] (Perfekt, Bratislava 2012) 397 pp.
B) KÓNYA, Peter a kol., *Dejiny Uhorska 1000–1918* [Magyarhon története 1000–1918] (Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov 2013) 787 pp.

A szlovákságtudomány/szlovakológia történettudományi része rövid idő alatt két tekintélyes terjedelmű kötetet hozott létre az 1918 előtti Magyarországról/Magyarhonról, tulajdonképpen az első(ke)t. Mondhatjuk ezt azért is, mert az A kötet szerzői, Ivan Mrva és Vladimír Segeš a B kötet szerzői is. Mindkét kötet írói kiemelik: 1948 előtt a nemzeti büszkeség, utána pedig az osztályharcos szemlélet akadályozta annak tudomásul vételét, hogy a Szent István alapította ország a szlovákság hazája is volt. A kötet „preambuluma” a *szlovákok* fontosságát hangsúlyozza: „Ha a szlovák történelem időrendjében megkülönböztetünk ószláv, nagymorva, uhorský/magyarhoni vagy csehszlovák arányt, akkor az ószláv, nagymorva, uhorsko-magyarhoni vagy csehszlovák történelemben is észrevehető a szlovák arány. Ugyanez érvényes a szélesebb, közép-európai térségre is, amely egyrészt elkerülhetetlenül hatott nemzetünkre, de amelyen más részről a szlovákok a maguk letörhetetlen belső energiájával, alkalmazkodóképességével és sajátosságaival mély nyomokat hagytak.”¹ Ezért a szlovák történelem nemcsak a plebejusok, hanem a főnemesek és valamennyi uralkodó története is. És mivel a szlovákok közvetlenül Uhorsko/Magyarhon

---

¹ A 5.

létrejötté után különböztették meg magukat a többi szomszédos szlávtól, az új államalakulat keretében „a szlovák történelemnek, vagyis Szlovákia és a szlovákok történetének semmivel sem helyettesíthető, kivételes térségi jellege van.”²

A Peter Kónya szerzőségét feltüntető *Bevezetés* hangsúlyozza, hogy Uhorsko-Magyarhon története valamennyi etnikuma közül „mindenekelőtt Szlovákia történetének is szerves és semmivel sem helyettesíthető része”.³ Ez a *mindenekelőtt* előrevetíti az egész kötet határozott állásfoglalását, miszerint Uhorsko-Magyarhon valamennyi nemzete közül a magyarok után a szlovák a legszerveesebb része az ezeréves államnak.⁴ Kónya bevezetője a nacionalizmus „szomorú örökségének” tartja, hogy Uhorsko-Magyarhon mindmáig ezeréves elnyomásként, népek börtönként él a szlovák köztudatban, különösen azért, mert 1918 után az új Csehszlovákia-identitásnak kellett tudatosulnia. „Az 1918 előtti szlovák történelmet kiszakították az uhorský-magyarhoni kontextusból, ami az átlagemberből a terület valamiféle autonóm helyzetének képzetét váltja ki. Ezért teljességgel érthető, hogy nemcsak az átlagos érettségizőknek, hanem még a történelem szakos egyetemi hallgatóknak sincsenek mélyebb ismeretei Uhorsko-Magyarhonnól, amely több mint kilenc évszázadon át őseik hazája volt, mégis valahogyan tudat alatt szégyenkezni kell miatta ... Ezért is paradox dolog, hogy az érettségizők, a történész-hallgatók és számos tanár lényegesen többet tud Anglia, Franciaország vagy Csehország történetéről, mint a saját-járól, még ha az uhorský/magyarhoni is. Túlzás nélkül megállapítható, hogy sokakban a Nagymorávia és a nemzeti ébredés kora közötti szlovák történelmet a nemzeti elnyomás tölti ki, a 'sötétség kora'.”⁵ A feladat – e könyv célja – egyértelmű: „Alapvetően meg kell változtatni a szlovák történelem-szemléletet Uhorsko/Magyarhonnal kapcsolatban ... Szlovákia története nagymértékben azonos Uhorsko-Magyarhonéval, amelynek keretébe tartozott és sorsában osztozott lakossága, tekintet nélkül arra, hogy szlovákul, németül vagy magya-

² Uo.

³ B 7.

⁴ Uo. A 11. oldal térképe mint a „kutatott terület” finoman, a mai hivatalos országjelekkel jelzi ezt a tényt: a Kárpátok koszorúja (Kárpátok, Vereckei hágó, Pannon-medence, az Erdélyi medence, a Szerb Kárpátok, a Dinári Alpok és az Alpok) határok nélküli ábrázolása fölé a szerkesztő helyesen belerajzoltatta az SK, UA, RO, SRB, A és középen a H jelet, a mai határokkal. A nagy térkép bal felső sarkában ez a kicsi szimbolizálja az egész kötet szemléletmódját.

⁵ Uo.

⁶ B 8.

⁷ B 9. A személy- és helynevek használatában a magyar terminológiának is változtatnia, közelítenie kell az egykorúsághoz. Helyesen kell értelmeznünk a szlovákiai történészeknek ezt a szemléletét, ami

rul beszélt. Uhorsko-Magyarhon története tehát egyszerűen a szlovák történelem része akkor is, ha az egyes események Kassán, Pesten vagy Kolozsváron játszódtak le.”⁶

Ez a szemléletmód halomra dönti a csehszlovák, majd a proletár (internacionalizmustól parancsba kapott terminológiát: a személynevek szlovák alakját használják, ha ilyen meghonosodott (Huňady, Garai), az állandósult alakok kivételével (Rákóczi, Thököly stb.), a keresztneveket szlovákul, a helyneveket úgyszintén szlovák alakban (Pät’kostolie, Miškovec – Pécs, Miskolc stb.). Ugyanígy a *Prešporokot* a Bratislava helyett. Ha a helynévnek nem alakult ki szlovák megfelelője, a magyar alak szerepel (Marosvásárhely, Koložvár, Vajdahunyad stb.).⁷

A két kötetben azonos a Kárpát-medence Magyarhon előtti állapotának bemutatása, sőt, nagyrészt a szerző, Vladimír Segeš is. Az A kötetet a Képes Krónika részlete és a „Nagymorva Birodalom” színes térképe illusztrálja, amit a Feszty-körkép fehér lovas Árpádja követ. *Az ómagyarok*⁸ szervezete című alfejezet felsorolja a hét magyar törzset, *A magyarok és a szloviének*⁹ szimbiózisának formái pedig az etnikai problémákat taglalja. Jellemző példa erre a szimbiózis fogalmazása: „Az őshonos szláv lakosság helyzetét az is nehezítette, hogy előkelői a nagymorva korszak végén vagy elpusztultak a harcokban, vagy alkalmazkodtak az új hódítókhoz. Némelyek talán elhúzódtak Szlovákia északi területeire vagy külföldre. Az egykorú hírek Nagymorviának a magyarok által történt pusztításáról nem pontosak. Nagyrészt a mai dél-Szlovákia¹⁰ területét érintik. Régészeti biznyítékok szerint az élet az egykori birodalom mindkét részében, Morvában és a Nyitra-vidéken is a maga kontinuitásában folytatódott ... A legrégebb magyar lovas temetkezési helyek ... a Galgóc – Nyitra – Léva – Korpona – Losonc – Rimaszombat – Torna – Mihályi vonalig húzódtak ... A 10. század második felétől a magyarok és a szlávok közös temetőkre temették halottaikat, ahol az etnikai csoportok biztonsággal már nem

---

nem különállásukat, hanem betagozódottságukat mutatja Magyarhonban. Lehetőleg kerülünk kell a reformkor után politikai terminussá vált *Felvidék* használatát, a XIX–XX. század fordulóján magyarított helységneveknek pedig a természetesen kialakult magyar alakját kellene használnunk.

⁸ A 9–10.

⁹ Az *ómagyar*, a *szloven*, a *slovan* etnonimum általánosan használatos a szlovák történeti szakirodalomban, a *szlovák* népnév első előfordulása bizonytalan, inkább a „Szlovákia” terminus, valamint a területi szlovacikumok kiemelése jellemző. Ilyen a „Nitriansko” a nyitrai részfejedelemség, a dukátus hangsúlyozása.

¹⁰ Ez is a magyar–szlovák terminológiai rendszer egyik ellentmondása: *dél*-Szlovákia ugyanis szlovákul kisbetűvel írandó, mivel nem tekintik önálló földrajzi egységnek.

különböztethetők meg ... Hangsúlyozni kell, hogy a középkori Magyarország az egyedüli ország volt Közép-Kelet-Európában, ahol a domináns nemzet nem ért el számbeli fölényt, mint a csehek a cseh, a lengyelek a lengyel államban.”¹¹

A Peter Kónya szerkesztésében megjelent Magyarország-történet sokkal kevésbé szláv (szlovák) hangsúlyú. A Kárpát-medence terminusnál Cholnoky Jenőt idézi, aki szerint maga a medence Közép-Európa. A tájegységek felsorolásakor nem feledkezik meg a „Nagy Magyar Alföld” archaikus elnevezésről, az Uzsoki vagy a Vereckei hágóról.¹² Szó szerint egyezik viszont a két kötetben a Géza fejedelemségét tárgyaló rész, miszerint a fejedelmi csapatban nem az etnicitás vagy nemzetiség döntött, hanem a harckészség és a hűség a fejedelemhez: magyarok és szlávok, bajorok és svábok.¹³

A két kötet részletes ismertetése itt most nem lehetséges, de néhány szempontra felhívjuk a magyar szakmai közvélemény figyelmét. A Mrva – Segeš kötet kevésbé szakadt el a korábbi szlovák történelem-szemlélettől, mint Kónyáé. Ilyen például a Rákóczi-szabadságharc értékelése: „Sigbert Heister generális 1704. december végén megverte a kuruc sereget Nagyszombatnál, és feloldotta a Lipótvár körüli blokádot. A győzelmet azonban nem volt képes kihasználni. Katonái rendkívül brutálisan viselkedtek, és a kurucokkal ellentétben nem számíthattak a helyi lakosság támogatására. A hosszú és kimerítő, nagyrészt Nyugat-Szlovákia [!] területén zajló harcok gazdasági válságot és egész térségek elnéptelenedését okozták.”¹⁴ Peter Kónya, a korszak szakértője másképpen fogalmaz: „A következő napon kapitulált Kassa, és 1711. április 30-án aláírták a békét, amely megkötésének helye után a szatmári jelzöt kapta. Másnap a szatmári Nagymajtény határában játszódott le a ’furesca kapituláció’, amikor mintegy tizennyézezer lerongyolódott kuruc katona leszúrta zászlóit

¹¹ A 10–13. A szerző (SEGEŠ) itt idézett Szent István Intelmeiből. Ez is a vitatható felfogások közé tartozik, hiszen az államalapító király nem az országában élő etnikumokat, hanem a külfönből érkezőket tekintette idegeneknek.

¹² B 10–13.

¹³ A 11, B 29. A szerzők rendszeresen, túlzások nélkül idéznek a magyar történészek terminológiájából: a „honfoglalás” „bejövétel” helyett, a „kalandozások” a „rablóhadjáratok” helyett.

¹⁴ A 188.

¹⁵ B 396.

¹⁶ *A hosszú út az Uraltól a Kárpátokig; Küzdelem a helyért Európa térképén; Bástya a támadó iszlám ellen; Cum Deo pro patria et libertate...*

¹⁷ B 543.

¹⁸ A 238: „Számos tehetséges nem magyar állt a magyarság szolgálatába, elég megemlíteni Ludovít Košutot és Alexander Petrovičot vagy inkább Petőfi Sándort, a 19. század legnagyobb magyar

a földbe, és fegyvereivel szétoszlott ... A Rákóczi-felkelés korszakot zárt ... Kísérletet tett az ország további fejlődését előmozdító egész sor gazdasági probléma megoldására ... Először valósította meg a tényleges vallásszabadságot, az általános adózást, a jobbágyok nagyobb részének felszabadítását ... És új alternatívával kísérletezett a királyság politikai irányvonalában.”¹⁵ Kónya kötetében mindvégig a valóságnak megfelelő a hungarus patriotizmus bemutatása, ami hangsúlyain is érezhető.¹⁶ Nála 1848–49 a „szabadság szigete”, „fegyveres harc a helyért Európában”.¹⁷

A Segeš – Mrva publikáció mindenképpen előrelépés a szlovák művelődés magyar(országi), hungarus elemeinek betagozásában a jövő szlovák nemzetudatába. Személy- és helynévhasználata a rendszerváltás előtti parancsot követi: visszaszlovákosítani az elmagyarosított személyneveket. A szlovák utónevek Uhorsko szlovák befogadását jelenthetik, az elszlovákosított családnevek viszont a tudományhoz és a humanizmushoz méltatlan primitív revansizmust. Persze, az ilyen gyakorlat szomorúan mosolyogtató eseteket produkál. A névmutatóban Kazinczy Ferenze, Kišfaludy Karol, Kölcsey Ferenc és Vörösmarty Michal szerepel, továbbá Pázmaň Peter, Perínsky Peter, Petőfi Alexander, Petőfi Sándor, Petrovič Alexander.¹⁸

Kónya kötete egy huszárvágással lemondott a névmutatóról. Igaz, a szövegben következetesen az *eredeti*, nem megszlovákosított alakokat használja, nagyon helyesen egységesen szlovák keresztnemekkel.¹⁹

Összegzésül túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a két kötet, különösen Peter Kónyáé új korszakot jelent a szlovák történetírás hungarus-értelmezésében, reményt a magyar–szlovák szellemi kapcsolatrendszer normalizálódásában.

Käfer István

---

költőjét.” A 250: a mutatóban szereplő P. S. nincs. A 264: „Március 15-én a Pilvax kávéházban összegyűlt a fiatal forradalmi demokraták csoportja. Köztük volt Sándor Petőfi ügyvédbojtár, aki nemrég az Alexander Petrovič nevet használta, Móric Jókai és Jozef Irini (eredeti nevén Halbschuh)”. A 278: „Bem József ... felajánlotta szolgálatait Košutnak ... Hogy az energikus lengyel szót értsen a magyar tisztekkel, szárnysegédjéül rendelték Alexander Petőfi költőt. Tulajdonképpen tolmácsolt neki. A lengyel parancsokat áttette magyarra, s a magyar alárendeltek riportjait szlovákra. Senki sem csodálkozott, hogy a szlovák és a lengyel nyelv hangzik az erdélyi hadsereg főhadiszállásán, amelynek segítenie kellett, hogy a magyar forradalom levegőhöz jusson.”

¹⁹ B 547: „Március 15-én a Pilvax kávéházban összegyűlt a fiatal forradalmi demokraták csoportja, köztük Alexander Petőfi, Jókai Móric és Jozef Irinyi. A fiatal demokraták Ludovít Degré és Pavol Vasváry társaságában az egyetemre indultak ... Így tört ki az *uhorská* forradalom.” Itt minden „apróságnak” jelentősége van.

A KERESZTÉNY ÖKUMENIKUS BARÁTI TÁRSASÁGRÓL. GAIZLER GYULA
ÉS ULLRICH ZOLTÁN EMLÉKEZETE

A Keresztény Ökumenikus Baráti Társaság (KÖT) múltja a rendszerváltás előtti időkre nyúlik vissza, amikor – már a '80-as évek elején – Gaizler Gyula (Debrecen, 1922. május 26. – Budapest, 1996. november 22.) orvos-teológus, bioetikus, a későbbi alapító elnök, és felesége, Madarász Judit (1920. október 21. – 2006. március 17.) orvos, mindketten a keresztények egységéért mélyen elkötelezett római katolikusként, minden hónap első hétfőjén a lakásukon fogadták a több tucat érdeklődőt, ami akkoriban egyáltalán nem volt veszélytelen vállalkozás, hiszen a pártállam figyelmét is kiérdemelték.

Az utókornak követendő példa lehet a KÖT tudós alapító elnöke, Gaizler Gyula személyisége, nemcsak orvosoknak, orvostanhallgatóknak, egészségügyben szolgálóknak és teológusoknak, hanem mindenkinek, mert élete – felelőségével együtt – valóban szolgálat volt.

Gaizler Gyula gimnáziumi tanulmányait Nyíregyházán végezte, 1939-ben kitüntetéses eredménnyel érettségizett. A Debreceni Orvostudományi Egyetemen 1953-ban *summa cum laude* minősítéssel szerzett orvosi diplomát, 1971-ben az orvostudományok kandidátusa lett. 1982-ben a Budapesti Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémián szintén *summa cum laude* teológiai doktorátust szerzett; disszertációjának címe: A szervátültetés erkölcs-teológiai szempontjai. 1993-ban a Debreceni Orvostudományi Egyetem címzetes egyetemi tanári címet adományozott neki; nem sokkal halála előtt, 1996-ban II. János Pál pápa a Pápai Életvédő Akadémia (Pontificia Academia pro Vita) tagjává nevezte ki. Bioetikát oktatott a Debreceni Orvostudományi Egyetemen, a Haynal Imre Egészségtudományi Egyetemen, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen és a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen.

Főbb művei: *Mint orvos és mint teológus... Kalandozások az orvostudomány és a filozófia-teológia határterületein* (Ecclesia, Budapest 1989) 143 o.; *Felelős döntés vagy ítéletvégrehajtás? Orvosetika változó világunkban. Orvosoknak, betegeknek, mindnyájunknak* (Szent István Társulat, Budapest é.n. [1992]) 183 o.; *A bioetika alapkérdései* (Magyar Bioetikai Alapítvány, Budapest 1997) 422 o.

Többek között tagja volt az Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottságának, a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrendnek (Ordo Equestris Sancti Sepulcri Hierosolymitani), alapító elnöke a Keresztény Ökumenikus Baráti Társaságnak, a Magyar Bioetikai Társaságnak és a *Magyar Bioetikai Szemle* szerkesztőbizottságának, alapító alelnöke a Keresztény Orvosok Magyarországi Társaságának.

Gaizler Gyula földi pályafutása hirtelen, gyors lefutású betegségben ért véget, hatása azonban ma is tart. Életművével, igaz szeretetével jelentősen hozzájárult a bioetika hazai művelésének helyes irányú megalapozásához és terjedéséhez, s a keresztények egységéért végzett szolgálata is példaértékű.

Órá emlékezve erősen hisszük és ezért reméljük, hogy amint Krisztus valóban föltámadt a holtak közül és örökké él, úgy halála után ő is örökké él a föltámadt Krisztussal!

Gaizler Gyula halála után a KÖT elnöki tisztségét *Ullrich Zoltán* (Budapest, 1937. október 31. – Budapest, 2004. október 29.) mérnök – földi életének végéig méltón – töltötte be: az ökumenének szintén mélyen elkötelezett, alázatos híve volt. Miként előde, valóban tiszta szívvel, odaadóan szolgált: hűséges sáfára volt a rábízott értékeknek.

Hosszú éveken át a Szent Anna Plébánia képviselő-testületének világi elnöke volt, s más egyházi közösségekben is hűségesen helytállt. Rendszeresen és szerényen részt vett a különböző lelkeségi mozgalmak, vallási szervezetek programjain, jelentős erőfeszítéseket téve a keresztények egysége érdekében.

Önzetlen szeretettel, mindvégig kitartóan látta el elnöki feladatait a KÖT-ön belül is. Nagy hozzáértéssel és türelemmel szervezte a társaság üléseit és konferenciáit; s nemcsak megőrizte, hanem – a nemzetközi kapcsolatokat kitágítva – tovább is fejlesztette annak lelki, szellemi gazdagságát.

Az *Ökumené* 1997/1. számában írta: „Baráti kapcsolatunk pilléreire építhetjük azt az össze-KÖT-ő hidat, amely JÉZUS KRISZTUS-hoz, az egység alapjához vezet. Szeretettel hívunk és várunk mindenkit ennek az Útnak építéséhez.”

Mindennek egyik elismerése a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrendbe történő lovagi kinevezése.

Hosszan tartó betegség után hunyt el. Tudta: ahhoz, hogy föltámadjunk Krisztussal, előbb meg kell halni Vele, „el kell hagyni ezt a testet, hogy hazajussunk az Úrhoz” (2Kor 5,8).

Ullrich Zoltán halála után a KÖT lelkes tagjai, különösen vezető tisztségviselői, élükön Boronkainé Salacz Ágnes elnök, a szeretett és nagyra becsült elődök szellemében, nyomdokain haladva folytatták a szolgálatot, amelynek – a fentiekben részben említett – eszközei közül főleg az évente megrendezett nemzetközi konferenciák, a hétfői találkozások és az *Ökumené* című negyedéves folyóirat (elődje a *Krisztusi Ökumené* füzet) számai említendők. A konferencia- és a hétfői előadások gazdag anyagát az *Ökumené* megőrzi az utókornak; az 1995–2011. évekre vonatkozó repertórium a 2012/1. számban,

a Gaizler-házaspár otthonában tartott, 1983–1988 közötti előadások jegyzéke a 2009/1. számban olvasható.

Nyilvánvalóan sok oka van annak, hogy egy társaság ereje megfogyatkozik, hiszen a földi életben az idő is halad, s bár jönnek újak, fiatalok is, mégis – sajnos úgy tűnik...

Gaizler Gyula írta az *Ökumené* 1996/1. számában:

„A Szentlélek eljövetelére készülünk. A Kereszthalál sötétsége, majd a Felátadás öröme után eltöltötte az első tanítványokat a Lélek Ereje.

Itt állunk mi, kései tanítványok. Szenvedés és öröm után mégis telve elkecseregéssel, reménytelenséggel. Mintha a 'halál kultúrája' győzne az 'élet kultúrája' felett. Az ökumené szelleme is sokak szerint éppen csak pislákol. Pedig mi már tudjuk, hogy Krisztus köztünk van. Tudjuk, hisszük, hogy Ő az Élet Ura. Tudjuk, hogy azért jött, hogy életet, reményt adjon. Tudjuk, hogy egységben, szeretetben akar látni bennünket. Tudjuk, hisszük, hogy csak hozzá kell fordulnunk, hogy erőt kaphassunk Tőle.

Mindennapjaink húznak mindnyájunkat az erőtlenség felé. Kapaszkodunk-e a mi Urunk segítő kezébe? Kérjük-e, hogy küldje el Lelkét, adjon Erőt, segítséget. Tudnunk kell, hogy nemcsak evilági erők ellen kell küzdenünk. 'Ellenségek az ördög, mint ordító oroszlán körül jár, keresvén, kit nyeljen el.' (vö. 1Pét 5,8b) Meg kell hát fognunk egymás kezét is, hogy bírjuk.”

Az alapszabály szerinti célok szolgálata köréből kiemelve: a krisztusi szellemű, baráti szereteten alapuló közösség (egység) kialakításához, erősítéséhez, érdekeinek védelméhez, a helyes nézetek széles körű megismertetéséhez és megvalósításához kérjük Isten áldását!

Hámori Antal

◆◆◆ SZÁMUNK SZERZŐI

Beke Margit történész, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottságának elnöke

Biró Aurél történész, Budapest Főváros Levéltárának munkatársa

Csima Ferenc, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola Könyvtártudomány Doktori Programjának hallgatója

Erdő Péter bíboros, esztergom-budapesti érsek, teológus, kánonjogász, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

Hámori Antal OESSH egyházjogász, jogász, a Budapesti Gazdasági Főiskola docense

Käfer István irodalomtörténész, a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola Hungaroszlovakológiai Kutatócsoportjának vezetője, a Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért Alapítvány kuratóriumának elnöke

Kuminetz Géza teológus, kánonjogász, a Központi Papnevelő Intézet rektora

Rokay Zoltán teológus, filozófus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora

Seremetyeff-Papp János restaurátorművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátorképző Intézete Festőrestaurátor Szakának külsős témavezető tanára

Soós Sándor néprajzkutató, történész, muzeológus, Keresztény Múzeum

KONFERENCIÁK, TUDOMÁNYOS ESEMÉNYEK
A SZENT ADALBERT KÖZPONTBAN

... 2013

- október 1.** Az Esztergomi Zsolt Nándor Zeneiskola hangversenye a Zene Világnapján
- október 4-5.** Mária Valéria Nyelviskola, nyelvvizsga
- október 9.** Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye papi rekollekciója
- október 12.** A Keresztény Vezetők és Üzletemberek Társasága (KEVE) konferenciája
- október 26–29.** Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia
- október 30.** Simor János konferencia és kiállítás-megnyitó.
Köszöntőt mondott: *Erdő Péter*, esztergom-budapesti érsek és *Kontsek Ildikó*, a Keresztény Múzeum igazgatója, a konferenciát vezette: *Szuromi Sz. Anzelm O.Praem*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektora, a kiállítást bemutatta: *Hegedűs András*, a Prímási Levéltár igazgatója.
- november 8.** Komárom-Esztergom Megyei Integrált Szociális Intézmény konferenciája
- nov. 8-10.** A budakalászi plébánia lelkigyakorlata
- nov. 9-10.** Lelkigyakorlat *Székely János* esztergom-budapesti segédpüspök és *Ádám Angella* belgyógyász vezetésével
- november 15.** „Fundamentum” konferencia Szent István király halálának 975. évfordulója alkalmából a Kultsár István Társadalomtudományi és Kiadói Alapítvány, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége Esztergomi Csoportja, a Prímási Levéltár és a Balassa Bálint Társaság szervezésében
- nov. 15-16.** Találkozó és lelkigyakorlat a 2014-es Mária Út előkészítésére
- nov. 15-17.** A budapesti Kis Szent Teréz Plébánia lelkigyakorlata
- november 20.** Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye papi rekollekciója
- november 26.** „Liturgy and Music in the History of the Pauline Order” – a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete és a Pálos Rend nemzetközi konferenciája
- december 6.** Mária Valéria Nyelviskola, nyelvvizsga

- december 8.** A Laskai Osvát Antikvárium könyvárverése
- december 12.** Erdős Mátyás emlékkonferencia a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége (KÉSZ) szervezésében
- december 14.** Kóruskoncert Kocsár Miklós és Giuseppe Verdi tiszteletére az Ars Musica, az Árpád-házi Szent Erzsébet és a Sapszon Ferenc kórusok közreműködésével
- december 27.** Szent János-napi boráldás

2014

- január 10.** „Akinek Szent Istvánt köszönhetjük: Szent Adalbert”
– *Székely János* előadása az Esztergom és környéke kincsei c. előadássorozat keretében, a Laskai Osvát Antikvárium szervezésében
- január 30.** „III. Béla király világhírű esztergomi palota-kápolnája”
– *Prokopp Mária* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- február 7–8.** Mária Valéria Nyelviskola, nyelvvizsga
- február 15–16.** A Magyar Kolping Szövetség konferenciája
- február 20.** „Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár története”
– *Czékli Béla* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- február 21–23.** A rákosszentmihályi plébánia lelkigyakorlata
- február 21–23.** Az Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bartók Béla Énekkar továbbképzése
- február 26.** Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye papi rekollekciója
- március 13.** „Török emlékek kutatása Esztergomban” – *Horváth István* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- március 26.** „Ave Tyrnavia – Esztergom Nagyszombatban, Nagyszombat Esztergomban” kerekasztal-beszélgetés
Käfer István vezetésével, *Székely János*, *Ladislav Csontos SJ.*, *Hegedűs András*, *Alžbeta Hološová*, *Kiss Róbert*, *Kovács Eszter*, *Szelestei Nagy László* és *Tóth László* részvételével.
- március 28.** Neurológiai konferencia
- április 4–6.** A Comunione e Liberazione mozgalom lelkigyakorlata
- április 8–9.** Ister-Granum EGTC (európai területi együttműködési társulás) közgyűlés és nemzetközi konferencia
- április 9.** „Palkovics Károly (1816–1897). Rendhagyó történelemóra Esztergom egykori polgármesteréről”
– *Gergely Endre* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- április 10–12.** Mária Valéria Nyelviskola, nyelvvizsga

- április 13.** „Így láttunk” – Keresztúti elmélkedés
Szent-Gály Kata gondolataival. Közreműködtek: *Durzák Anna* és *Pálmai Árpád*.
- április 25–26.** Országos kardiológiai konferencia
- május 1–4.** Hit és Egység nemzetközi ifjúsági ökumenikus konferencia
- május 3.** Mindszenty-zarándoklat
- május 6.** Mindszenty történelemverseny
- május 6.** „Feigler Gusztáv építész XIX. századi tervei Esztergom-Vízvárosban” – *Istvánffy Miklós* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- május 11.** A Laskai Osvát Antikvárium könyvárverése
- május 17.** A Keresztény Vezetők és Üzletemberek Társasága (KEVE) konferenciája
- május 27.** „Esztergom régi látképei. Esztergom a XVI–XVIII. századi metszeteken” – *Szalai Béla* előadása (Esztergom és környéke kincsei)

A programokra jelentkezni a Szent Adalbert Központ titkárságán, a 06 (33) 541-939-es telefonszámon lehet.

A központ honlapja: www.szentadalbert.hu

◆◆◆ TARTALOM

ERDŐ PÉTER	
A szuverenitás és az Egyház	3
KUMINETZ GÉZA	
Szenvedés és askézis a keresztény ember életében.	
Pasztorálpszichológiai és lelkiégteológiai megfontolások	15
BEKE MARGIT	
Meszlényi Zoltán püspök családi kötődése, címere és pecsétnyomói	37
ROKAY ZOLTÁN	
Egy Corvina a jezsuita tradícióban	49
KÄFER ISTVÁN	
Lexikonok békességszolgálati lehetősége.	
Magyar–szlovák jegyzetek Beke Margit kézikönyvéhez, kitekintéssel	
a szlovák katolikus lexikonra III.	57
BIRÓ AURÉL – SEREMETYEFF-PAPP JÁNOS	
Budapesti templomokban, közgyűjteményekben őrzött	
Szűz Mária-ábrázolású templomi zászlók IV.	73
CSIMA FERENC	
A hazai lelkeségi mozgalmak könyvkiadása 1990-től napjainkig.	105
SOÓS SÁNDOR	
Lignum Vitae, Arbor Vitae: az Élet Fája	119
<i>Szemle</i>	137
<i>Számunk szerzői</i>	145
<i>Krónika</i>	146

♦♦♦ OBSAH

PÉTER ERDŐ	
Suverenita a Cirkev	3
GÉZA KUMINETZ	
Utrpenie a askéza v živote kresťanského človeka.	
Úvahy z pastoračnej teológie a teológie laickej duchovnosti	15
MARGIT BEKE	
Rodinné väzby, erb a pečatidlá biskupa Zoltána Meszlényiho	37
ZOLTÁN ROKAY	
Jedna Corvina v jezuitskej tradícii	49
ISTVÁN KÄFER	
Možnosť na službu pokoja. Maďarsko-slovenské poznámky k príručke	
M. Beke so zreteľom na slovenský katolícky lexikón III.	57
AURÉL BIRÓ – JÁNOS SEREMETYEFF-PAPP	
Kostolné zástavy s obrazom Panny Márie v chrámoch,	
verejných zbierkach v Budapešti IV.	73
FERENC CSIMA	
Vydavateľská činnosť domácich laických cirkevných	
hnutí od r. 1990 až po dnes	105
SÁNDOR SOÓS	
Lignum Vitae, Arbor Vitae: Strom Života	119
<i>Pohľady</i>	137
<i>Autori príspevkov</i>	145
<i>Kronika</i>	146

◆◆◆ CONTENTS

PÉTER ERDŐ	
Sovereignty and Church	3
GÉZA KUMINETZ	
Suffering and Asceticism in Christians' Life. Considerations from the Perspective of Pastoral Psychology and Spiritual Theology	15
MARGIT BEKE	
Family Links, Arms, and Seals of Bishop Zoltán Meszlényi	37
ZOLTÁN ROKAY	
A <i>Corvina</i> in Jesuitic Tradition	49
ISTVÁN KÄFER	
Encyclopedias in the Service of Peace. Hungarian–Slovak Notes on Margit Beke's Handbook and the Slovak Catholic Encyclopedia III	57
AURÉL BIRÓ – JÁNOS SEREMETYEFF-PAPP	
Banners Representing the Virgin Mary in Churches and Public Collections of Budapest IV	73
FERENC CSIMA	
Book Publishing of Spiritual Movements in Hungary from 1990 to the Present	105
SÁNDOR SOÓS	
Lignum Vitae, Arbor Vitae: The Tree of Life	119
<i>Review</i>	137
<i>Authors of the Present Issue</i>	145
<i>Chronicle</i>	146

A folyóirat megrendelhető:
Magyar Sion szerkesztőség
(Szent Adalbert Központ, 2500 Esztergom, Szent István tér 10.)
info@szentadalbert.hu